T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Din Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ADALET, DÜRÜSTLÜK, SAYGI, SORUMLULUK VE BARIŞ DEĞERLERİ HAKKINDAKİ ALGILARI (DİYARBAKIR İLİ ÖRNEĞİ)

Muhammet Mesut Çakmak

Diyarbakır 2016

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Din Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ADALET, DÜRÜSTLÜK, SAYGI, SORUMLULUK VE BARIŞ DEĞERLERİ HAKKINDAKİ ALGILARI (DİYARBAKIR İLİ ÖRNEĞİ)

Muhammet Mesut Çakmak

Danışman
Doç. Dr. Mücahit Arpacı

Diyarbakır 2016

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Ortaokul Öğrencilerinin Adalet, Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk ve Barış Değerleri Hakkındaki Algıları (Diyarbakır İli Örneği)" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

□ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

□ Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

□ Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

06/06/2016

Muhammet Mesut Çakmak

KABUL VE ONAY

Muhammet Mesut Çakmak tarafından hazırlanan "Ortaokul Öğrencilerinin Adalet, Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk ve Barış Değerleri Hakkındaki Algıları (Diyarbakır İli Örneği)" adındaki çalışma, 06/06/2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Anabilim Dalı**,** DİN EĞİTİMİ Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

[İ m z a]

Yrd. Doç. Dr. Davut IŞIKDOĞAN (Başkan)

Doç. Dr. Mücahit ARPACI (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Akif AKTO

ÖN SÖZ

Bu çalışma ortaokul öğrencilerinin adalet, dürüstlük, saygı, sorumluluk ve barış değerlerine ilişkin algılarını anket formu aracılığıyla incelemeyi konu edinmektedir. Çalışmanın amacı toplum olarak sahip olduğumuz bazı değerlere ilişkin algıları ortaya çıkarmak, değerleri önemsetmek ve değerler hakkında farkındalık yaratmaktır. Zira değerler eğitiminin amacına ulaşması için değer algılarının bilinmesi gerekmektedir. Değer algılarını inceleyen çalışmaların sayısı azdır. Bu açıdan çalışma değerler eğitimi alanına katkı sunmayı hedeflemektedir.

Çalışmamın fikir aşamasından tamamlanmasına kadar bilgi ve tecrübesiyle bana destek olan değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Mücahit Arpacı'ya en kalbi duygularımla teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırma aşamasında ankete sabırla cevap veren öğrencilere, anketin uygulanması hususunda yardımlarını esirgemeyen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni arkadaşlarıma, çalışmamın her safhasında kıymetli vaktini ayırarak bana destek olan dostum Mehmet Büküm'e, çalışırken ilgimden mahrum bıraktığım oğlum Samet Yusuf'a ve anlayışı için eşim Gülizar'a müteşekkirim.

Beni akademik eğitim almaya teşvik eden ve yerimde saymamamı devamlı öğütleyen merhum babam Üstat Molla Mahmut'u saygıyla anarım.

Muhammet Mesut Çakmak

Diyarbakır 2016

ÖZET

Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin "adalet", "dürüstlük", "saygı", "sorumluluk" ve "barış" değerleri hakkındaki algıları ve bu algıların sınıf ve cinsiyet bakımından farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Araştırmanın verileri anket formu aracılığıyla sağlanmış olup araştırmada içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Anket formunda öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf ve anne-babanın eğitim durumunu belirttikten sonra ilgili beş değer hakkında değerlendirmelerini yazmaları istenmiştir. Değerlerle ilgili değerlendirmeler uzman görüşü alınarak başlıklar altında kategorik hale getirilmiştir. Kategoriler IBM SPSS programına işlenerek ilgili değerlere ait frekans ve yüzde gibi değerler belirlenmiştir. Araştırma nitel olup tarama modelindedir.

Araştırmanın çalışma grubunu Diyarbakır ilindeki beş ortaokulda okumakta olan 5, 6, 7 ve 8. sınıflardan olmak üzere 572 öğrenci oluşturmaktadır. Bu okullar araştırmacı tarafından sosyal ve ekonomik faktörler dikkate alınarak örnekleme dâhil edilmiştir. Araştırmaya, 321 kız ve 251 erkek öğrenci katılmıştır.

Araştırma sonucunda katılımcıların en çok, adalet için "eşitlik", dürüstlük için "doğruluk veya yalan söylememek", saygı için "büyüklere karşı gelmemek", sorumluluk için "üzerine düşen görevi yapmak" ve barış için "küs olmamak ve kavga etmemek" değerlendirmesinde bulundukları görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Değer, Değerler Eğitimi, Din Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi

ABSTRACT

In this study, “justice”, “honesty”, “respect”, “responsibility” and “peace” values perceptions of secondary school students and whether perceptions changes in terms of class and gender has been investigated. Research data is provided through a questionnaire and content analysis technique was used in the study. In the survey form, after describing students' gender, age, class and parents' educational level, they were asked to write their assessment of these five values. Assessments of the values were categorized under headings based on the expert opinion. Categories are treated to IBM SPSS percentages and values related to the frequency of such percentage are determined. The research is qualitative and scanning model.

The study group is consisted from 572 students who going to five different secondary schools, 5, 6, 7 and 8 grade students in Diyarbakir. These schools were chosen for the study according to the social and economic factors by researchers. Totally, 321 female and 251 male students participated in the study.

At the end of the research it was observed that, in their assessements, participants mostly decribed justice as “equality”;honesty as “truth or not to lie”; respect as “obedience to elders”; responsibility as “to fulfill the missions”; and peace as “not to be offended or not to fight”.

KeyWords: Value, Values Education, Religious Education, Religious culture and ethics

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖN SÖZ I
ÖZET II
ABSTRACT III
İÇİNDEKİLER IV
TABLO LİSTESİ VII
ŞEKİL LİSTESİ VIII
KISALTMALAR IX
GİRİŞ 1
1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ 1
1.1. Araştırma Konusuyla İlgili Yapılmış Bazı Çalışmalar 5
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ 10
3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI 11
4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI 11
5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 12
5.1. Araştırmanın Deseni 12
5.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 12
5.3. Veri Toplama Aracı 16
5.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması 17

1. BÖLÜM 19
KAVRAMSAL ÇERÇEVE 19
1.1. DEĞER NEDİR? 19
1.2. DEĞERLERİN ÖZELLİKLERİ 20
1.3. DEĞERLERİN İŞLEVLERİ 21
1.4. DEĞERLERİN OLUŞUMU 22
1.5. DİN VE DEĞERLER 24
1.6. DEĞERLER EĞİTİMİNDE KULLANILAN YAKLAŞIMLAR 25
1.6.1. Değerleri telkin etme yaklaşımı 25
1.6.2. Değerleri Açıklama Yaklaşımı 25
1.6.3. Değer analizi yaklaşımı 27
1.6.4. Ahlaki ikilem tartışması yaklaşımı 27
1.7. ARAŞTIRMAYA KONU OLAN DEĞERLER 28
1.7.1. Adalet Değeri 28
1.7.2. Dürüstlük Değeri 29
1.7.3. Saygı Değeri 30
1.7.4. Sorumluluk Değeri 31
1.7.5. Barış Değeri 32
2. BÖLÜM 34
BULGULAR VE YORUMLAR 34
2.1.ÖĞRENCİLERİN KİŞİSEL BİLGİLERİ 34
2.2. ADALET DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR 36
2.3. DÜRÜSTLÜK DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR 50
2.4. SAYGI DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR 60
2.5. SORUMLULUK DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR 70
2.6. BARIŞ DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR 81
3. BÖLÜM 94

SONUÇ VE ÖNERİLER 94
3.1. SONUÇ 94
3.2. ÖNERİLER 96
KAYNAKÇA 98
EKLER 102

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Saygı Değerine İlişkin Algıların Sınıflara Göre Dağılımı……..….……68
Tablo 2: Saygı Değerine İlişkin Algıların Cinsiyet Göre Dağılımı……..…….…69

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1: Okullarına Göre Araştırmaya Katılan Öğrenci Sayıları ve Yüzdelik Dilimleri…...…13
Grafik 2: Sınıflarına Göre Araştırmaya Katılan Öğrenci Sayıları ve Yüzdelik Dilimleri……...14
Grafik 3: Yaşlarına Göre Öğrenci Sayıları ve Yüzdelik Dilimleri…….....15
Grafik 4: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Sayısı ve Yüzdelik Dilimleri……..…16
Grafik 5:Değerlerin, Cevaplanıp Cevaplanmamasına ilişkin İstatistik …….....18
Grafik 6:Okullara Göre Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumu ……..34
Grafik 7: Okullara Göre Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumu…….....…..35
Grafik 8: Öğrencilerin Adalet Değerine İlişkin Algıları……...…….…36
Grafik 9: Adalet Değerine İlişkin Algıların Sınıflara Göre Dağılımı……...…..48
Grafik 10: Adalet değerine İlişkin Algıların Cinsiyete Göre Dağılımı……..….49
Grafik 11: Öğrencilerin Dürüstlük Değerine İlişkin Algıları…….…50
Grafik 12: Dürüstlük Değerine İlişkin Algıların Sınıflara Göre Dağılımı……..…58
Grafik 13: Dürüstlük Değerine İlişkin Algıların Cinsiyete Göre Dağılımı…….…...……59
Grafik 14: Öğrencilerin Saygı Değerine İlişkin Algıları……..…..60
Grafik 15: Öğrencilerin Sorumluluk Değerine İlişkin Algıları…….…….70
Grafik 16: Sorumluluk Değerine İlişkin Algıların Sınıflara Göre Dağılımı……...…….....79
Grafik 17: Sorumluluk Değerine İlişkin Algıların Cinsiyete Göre Dağılımı…….....80
Grafik 18: Öğrencilerin Barış Değerine İlişkin Algıları……..…...81
Grafik 19: Barış Değerine İlişkin Algıların Sınıflara Göre Dağılımı……....….91
Grafik 20: Barış Değerine İlişkin Algıların Cinsiyete Göre Dağılımı……..……..…92

KISALTMALAR

a.g.m.	Adı geçen makale
Akt.	Aktaran
C.	Cilt
DKAB	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
S.	Sayı
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Değerler ve değerler eğitimi günümüzde yadsınamayacak bir öneme sahiptir. Bu konuda özellikle son zamanlarda yapılan çalışmaların sayısı dikkate değerdir. Değerlere verilen bu ehemmiyetin sebebi elbette değerlerin, toplumların geleceğini şekillendiren en önemli faktörlerden biri olmalarından kaynaklanmaktadır.

Sosyal yaşantıların kıstaslarını oluşturan değerler, bir davranış biçimini diğerine tercih etmede önemli bir işleve sahiptir. Değerler kişilerin veya toplumsal grupların kabul ettiği standartlar, inançlar veya moral ilkeleridir Değerler, aldığımız kararları belirleyen, hayata bakış açımızı ve inançlarımızı yansıtan aynı zamanda ilkelerimizi oluşturan tercihlerdir (Aktepe ve Yel, 2009: 608).

Eğitimin temel görevlerinden biri olan değerler hem öğrenilebilir hem de öğretilebilir olgulardır. Günümüzde özellikle okullarda değerlerin öğretimi oldukça zorlaşmıştır. Toplumun neredeyse tamamı ahlâki bir yozlaşmanın ortaya çıktığını ifade etse de bu yozlaşmanın nasıl giderileceği konusu hala bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değerlerin öğrenilmesi ve öğretilmesi açısından okullar en vazgeçilmez kurumlardır. Özellikle İlköğretimin zorunlu oluşu sayesinde okullarda hem bilgi hem de ortak değerler kazandırılmaktadır. Çünkü akademik başarı öğrencilerin hayattaki başarısı için tek başına yeterli değildir. Zira kişinin sosyal hayatta da başarılı olması gerekmektedir (Aydın M. Z, 2014: 3-12).

Öğrencilere akademik bilgi verilirken öğrencilerin fıtrattan gelen sosyal birer varlık oldukları asla unutulmamalıdır. Sosyal bir varlık olan insanın toplumun diğer bireyleriyle paylaşma ve yardımlaşma içerisinde olup ortak bazı değerlere sahip olması fıtri ve zaruridir. Dolayısıyla akademik yönden başarılı olan veya başarılı olamayan her öğrencinin saygılı, âdil, dürüst, sorumluluk sahibi ve çevresiyle barışık olması gibi temel ortak değerlere sahip olması gerekir. 18. MEB Şurasında "Spor, Sanat, Beceri ve Değerler Eğitimi" başlığı altında okullarda değer eğitimiyle ilgili alınan bazı kararlar özetle şöyledir:

-Çocukların ve gençlerin sahip oldukları değerleri belirlemek için ülke çapında alan araştırması yapılmalı ve bu araştırma dört yılda bir güncellenmelidir.

-Programlarda yer alan, değerler eğitiminde kullanılan "değer aktarımı" yaklaşımı yerine ulusal ve evrensel değerler birlikte düşünülerek farkındalık kazandıracak yaklaşımlara öncelik verilmelidir.

-Değerin bir tercih olduğu öğretmenlere aşılanmalıdır. Ayrıca toplumların benzer tercihlere sahip bireylerden oluştuğu bilinci kazandırılmalıdır.

-Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarına değerler eğitimine yönelik bir ders konulmalıdır. Mevcut öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarında değerler eğitimine yer verilmelidir.

-Değer farklılıklarının zenginlik olduğu bilincini kazandırmak ve ortak değerlerin vurgulanması için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekir.

-Değerler Eğitimiyle ilgili Sivil Toplum Kuruluşlarıyla işbirliği içinde olunmalı ve öğretmenler için materyaller hazırlanmalıdır.

-Eğitim-Öğretimin her kademesinde örgün ve yaygın farkı gözetmeden değerler eğitimi verilmelidir.

-Örnek davranışlar sergileyen öğrenciler ödüllendirilmelidir.

-Akademik başarının yanında değerleri oluşturan sosyal, duygusal ve ruhsal zekâ gelişimine yönelik çalışmalar da yapılmalıdır.

-Değerler eğitiminde “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” dersi çok önemli bir yere sahiptir. Bu ders tüm eğitim kurumlarında etkin bir şekilde okutulmalıdır. (18. Milli Eğitim Şurası Kararları, 2010)

Şûrada alınan kararlardan anlaşılıyor ki Bakanlık, okullarda değerler eğitimini geliştirmek için somut adımlar atıp somut neticeler görmek istiyor. Bu kararlardan yola çıkılarak değerler eğitiminin artık ülkemizin gündeminde önemli bir yer edindiği sonucuna ulaşılabilir. Nitekim neredeyse okullarda okutulan bütün derslerde değerler eğitimine yer verilmektedir. Şura kararlarında da geçtiği gibi bu dersler içerisinde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü “din”, “ahlâk” ve “değer” kavramları birbirleriyle yoğun bir ilişki içerisindedir.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde kazandırılmak istenen değerler DKAB ders programlarında belirtilmiştir. Kazandırılmak istenen değerlerin nasıl öğretilebileceği programda öğretmen bilgi notları içerisinde verilmiştir. Programda öğrencilerin içselleştirmesi beklenen değerler verilmiştir. Bu değerler sadece DKAB dersi ile sınırlandırılmayacak genel ve evrensel özellikler taşımaktadır. Kazandırılmak istenen bu değerlerin 6’sı Sosyal Bilgiler, Halk Kültürü ve Din Kültürü Ahlâk Bilgisi programları için, 11’i Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü Ahlâk Bilgisi programları için ortaktır. Bu değerlerin 39’u ise yalnızca Din Kültürü Ahlâk Bilgisi programında yer almaktadır. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi programı ile kazandırılmak istenen değerlerin bazılarının diğer ders programlarının da hedeflediği değerler olması, değerler eğitiminde disiplinler arası etkileşimin DKAB programlarında var olduğunu kanıtlamaktadır. Bu değerler, Alçak gönüllülük, Çalışkanlık, Dürüstlük, Emaneti korumak, Güvenirlik, Hakseverlik, Merhamet, Sözünde durmak, Vefa, Cömertlik, Doğruluk, Hoşgörü, İyi niyet, Kadirşinaslık, Kanaat, Sorumluluk Kişilikle ilgili değerler, Aile kurumuna ve birliğine önem verme, Bağışlama, Dayanışma, Dostluk, Fedakârlık, Misafirperverlik, Mürüvvet, Nezaket, Paylaşımcı olmak, Samimiyet, Saygı, Sevgi, Yardım severlik, İnsanlar Arası İlişkilerle ilgili değerler, Bilimsellik, Görgülü olmak, Ölçülülük, Sadelik, Sağlıklı olmaya önem verme, Tutumluluk, Yaşam Biçimi ile ilgili değerler, Adalet, Demokrasi bilinci, Bağımsızlık, Barış, Cesaret, Sabır, Özerklik ile ilgili değerler, Türk bayrağına ve İstiklal Marşı’na saygı, Gazilik, Millet sevgisi, Şehitlik, Tarihsel mirasa duyarlılık, Türk büyüklerine saygı, Vatanseverlik,

Vatan-Millet değerleri, Hayâ, İbadet yerlerine saygı, İffet, Namuslu olmak, Şükür, Dini Yaşamla ilgili değerler, Doğa sevgisi, Doğal çevreye duyarlılık, Duyarlılık, Temizlik, Estetik ve Çevre-Doğa ile ilgili değerlerdir (Arpacı, 2013: 211-212).

DKAB programlarında geçen adalet, dürüstlük, saygı, sorumluluk ve barış gibi değerler toplum için oldukça önem ifade eden değerlerdir. Öğrenci aileleri okulda en çok *aile birliğine önem verme, çalışkanlık, bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı, vatanseverlik, sorumluluk, dürüstlük, doğruluk, saygı, yardımseverlik ve cesaret* değerlerine öncelik vermektedirler (Yiğittir, 2010: 207). Toplum tarafından önemsenen bu değerlerden bazıları çeşitli araştırmaların sebebi veya sonucu olmuştur. Bu değerlerin öğrenciler tarafından nasıl algılandığı da değerler eğitiminin önemli problemlerinden biridir.

Baloğlu ve Balgalmış'a göre (2005: 26) okul yöneticilerinin en sık tercih ettiği 10 değer; *Ulusal Güvenlik, Dürüstlük (gerçek, samimi), Sözünde Durma, Sosyal Adalet, Barış içinde bir dünya(Savaşsız ve çatışmasız), Sağlık, Sorumluluk Sahibi Olmak (güvenilir), Aile Güvenliği, Büyüklere Hürmet (saygı göstermek) ve İç huzur (Kendisiyle barışık olma)* değerleridir.

Arpacı'ya (2014) göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerine göre sırasıyla en önemli değerler "dürüstlük", "adalet", "doğruluk", "hayâ", ve "sorumluluk" değerleridir. Öğrenci velilerinin en önemli gördüğü değerler ise, sırasıyla "dürüstlük", "adalet", "saygı", "doğruluk" ve "namuslu olmak" değerleridir. Öğretmen ve velilerin önemli gördükleri değerler örtüşmektedir. Öğrenci ve veliler toplumsal değerlerden çok bireysel değerleri tercih etmektedir. Araştırmacının 2012 yılında farklı bir örneklem grubunda veliler üzerinde yaptığı bir araştırma da aynı sonuçları teyit etmektedir. Buna göre veliler tarafından en çok tercih edilen değerler, "adalet", "dürüstlük", "doğruluk", "saygı" ve "barış" değerleridir (Arpacı, 2012).

İlgili değerlere atfedilen önemden ötürü araştırmanın problemi öğrencilerin "adalet", "dürüstlük", "saygı", "sorumluluk" ve "barış" değerleri hakkındaki algılarının ne olduğudur. Bu konuda yapılan çalışmaların sayısı sınırlıdır. Yapılan birçok araştırma ise bu değerlerin öğrencide geliştirdiği algıları betimlememektedir. Öğrencilerin değer algılarını betimleyen çoğu çalışma ise önceden her değer için

birkaç başlık belirlemiş ve katılımcılardan bu başlıklardan kendilerine uygun olanı seçmelerini istemiştir. Bu araştırmada ise araştırmanın yönteminde de bahsedileceği gibi, anket formundaki değerlerle ilgili açık uçlu soruların cevapları öncelikle uzman yardımıyla incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin "adalet", "dürüstlük", "saygı", "sorumluluk" ve "barış" değerleri hakkındaki görüşleri başlıklar halinde kategorik hale getirilmiştir.

1.1. Araştırma Konusuyla İlgili Yapılmış Bazı Çalışmalar

Acun ve diğ. (2013), "Değerler: Kim Ne Kadar Değer Veriyor?" adlı çalışmalarında İlköğretim Sosyal Bilgiler 4. ve 5. sınıf programında yer alan değerlerin öğretmen ve veliler tarafından algılanan önemine ilişkin öğretmenler ile velilerin görüşleri arasındaki olası farklılıkları ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini tabakalı örneklem yöntemi ile belirlenen 92 öğretmen ve 460 veli oluşturmuştur. Araştırmanın verileri öğretmen ve veli anketleri kullanılarak toplanmıştır. Veriler SPSS programı kullanılarak yüzde, frekans, ortalama, tekyönlü varyans analizi ve t-testi analizlerine tabi tutulmuşlardır. Araştırmada öğretmenlerin en önemli gördükleri değerlerin sırasıyla "vatanseverlik", "sorumluluk" ve "adil olma" değeri olduğu, velilerin en önemli gördükleri üç değerin "dürüstlük", "çalışkanlık" ve "saygı" değeri olduğu görülmüştür. Araştırmada öğretmen ve velilerin en önemli gördükleri değerlerin örtüşmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Aktepe ve Yel (2009), "İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının İncelenmesi: Kırşehir İli Örneği" adlı araştırmalarında ilköğretimde çalışan öğretmenlerin değer yargılarını belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmanın örneklemini 71 gönüllü öğretmen oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Rokeach Değer Anketi kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama aracında yer alan maddeler sosyal değerler ve bireysel değerler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Sosyal ve bireysel değerlerin ortalamaları ve bağımlı t-testi sonuçlarına SPSS programında bakıldığında sosyal ve bireysel değerler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Arpacı (2013), "DKAB Öğretmeni Adaylarının Değer ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri" adlı çalışmasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni adaylarının değer kavramına yükledikleri anlamlar, değer sıralamaları, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde değerlerin kazandırılması ile ilgili görüşlerini tespit etmeyi

amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 2012-2013 eğitim öğretim yılında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Programında öğrenime devam eden 509 4. sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada tarama modelindedir. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nda kazandırılması gereken değerler temel alınarak oluşturulan değerler listesi içinden öğretmen adaylarından kendilerine göre en önemli 5 değeri sıralayacakları bir soru ve açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler, tablolar biçiminde sunulmuş ve öğretmen adaylarının görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılarak yorumlanmıştır. Araştırmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının öğretim programında geçen değerlere ilişkin yaptıkları sıralama sırasıyla, *adalet, dürüstlük, hayâ, saygı ve güvenirlik* şeklinde gerçekleşmiştir. Bu değerler araştırmacının(Arpacı, a.g.m., 2012)Diyarbakır örneğinde velilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde öğrencilere kazandırılmasını istediği değerlerle tutarlılık göstermiştir. İlgili araştırmada velilerin değer sıralaması, *adalet, dürüstlük, saygı, iffet, barış, çalışkanlık, güvenilirlik, namuslu olmak, sevgi ve hayâ* şeklinde tespit edilmiştir.

Baloğlu ve Balgalmış (2005), "İlköğretim ve Ortaöğretim Yöneticilerinin Öz Değerlerinin Betimlenmesi: Tokat İli Örneği" adlı çalışmalarında ilköğretim ve ortaöğretim okul yöneticilerinin öz değerlerini betimlemek ve bulunan değerleri yaş, kademe, kıdem gibi faktörler açısından karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini 75 gönüllü yönetici oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Rokeach Değer Envanteri Kullanılmıştır. Araştırma sonucunda okul yöneticilerinin en çok ulusal güvenlik, dürüstlük ve sözünde durma gibi değerleri; en az ise sosyal güç, arzuların tatmini ve kışkırtıcı deneyimler gibi değerleri tercih etmişlerdir.

Baysal ve Saman (2010), "İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencileri İle Değerler Üzerine Bir Çalışma" adlı çalışmalarında 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı'na göre dördüncü ve beşinci sınıflarda kazandırılması beklenen duyarlılık/sorumluluk, dayanışma/işbirliği, hoşgörü, çalışkanlık, insana ve çevreye saygı değerlerine öğrencilerin beşinci sınıf sonunda sahip olup olmadıklarını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini 2008-2009 eğitim-öğretim yılında İstanbul ve Erzurum'dan seçilen 60 ilköğretim beşinci sınıf öğrencisi oluşturmuştur.

Araştırma nitel olup içerik ve betimsel analizlere tabi tutulmuştur. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin değerleri doğru tanımladıkları ve sıralanan değerlere genel olarak sahip oldukları gözlenmiştir.

Coşkun (2012), "İlköğretim Programlarında Barış Eğitimi ve Barış Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri" adlı yüksek lisans tezinde ilköğretim birinci ve ikinci kademe yer alan bazı ders programlarının kazanımlar, kavramlar, beceriler ve değerler açısından barış eğitimini ne ölçüde desteklediğini saptamaya çalışmıştır. Bu konuda anket tekniği ile ilköğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin görüşüne başvurmuştur. SPSS ile yapılan analiz sonucunda ortaya çıkan sonuçlara göre ilköğretimde yer alan derslerden hemen hepsinin barış eğitimini belli ölçüde desteklediği görülmüştür. Barış eğitimini en çok destekleyen ders Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi olmuştur. İkinci ve üçüncü sırada ise Düşünme Eğitimi ve Sosyal Bilgiler dersleri yer almıştır. Barış eğitiminin içerik ve kapsamıyla en az uyuşan derslerin ise ilköğretim birinci ve ikinci kademede yer alan Fen ve Teknoloji dersi ile yine her iki kademede de yer alan Türkçe dersi olduğu tespit edilmiştir. Anket verilerinin analizi ile ortaya çıkan sonuçlara göre ise öğretmenler; barış eğitimiyle ilgili temaların, becerilerin, değerlerin, tutumların ve barış eğitiminin temel ilkelerinin ilköğretim programlarında kısmen bulunduğunu belirtmişlerdir. Programların incelenmesi ile ortaya çıkan sonuçlar ile öğretmenlerin görüşlerinin büyük ölçüde uyuştuğu görülmüştür.

Çengelci, Hancı, ve Karaduman (2013), "Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri" adlı çalışmalarında bir ilköğretim okulu ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini Eskişehir il merkezinde bir ilköğretim okulunda görev yapan 25 öğretmen ile bu okulda öğrenim gören 225 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlere göre okulda kazandırılmaya çalışılan temel değerlerin *sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma ve sorumluluk* olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler değerler eğitimine yönelik olarak değerlerin öğretim süreci, okul personeli ve okul, aile ve toplum işbirliği konularında öneriler getirmişlerdir. Öğrenciler okullarında en çok *dürüstlük* değerinin kazandırılmaya çalışıldığını düşünmektedirler. Öğrencilerin okulun temizliği ve sınıf kurallarının

oluşturulması konusundaki maddelere ise daha düşük oranda katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Deveci ve Ay (2009), "İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler" adlı çalışmalarında ilköğretim öğrencilerinin günlük yaşamlarında değerlerin yer alma durumu belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmanın yöntemi nitel olup doküman incelemesi modelindedir. Araştırmanın örneklemi kolay ulaşılabilir 21 öğrenciden oluşturulmuştur. Analiz sonucunda, öğrencilerin günlük yaşamlarında sıklıkla yer alan değerlerin sorumluluk, çalışkanlık, insan ilişkileri, özdenetim, ulusal değerler, onurlu olma, temizlik, tutarlılık, hoşgörü, paylaşma, merhamet, dürüstlük ve nezaket olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dilmaç ve Ekşi (2012), "Öğretmenlerin Sahip Olduğu Değerlerin ve Özgeci davranışlarının mesleki benlik saygısı açısından incelenmesi" adlı çalışmalarında öğretmenlerin sahip olduğu değerlerin ve özgeci davranışlarının mesleki benlik saygısı açısından incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma nicel olup veri toplama aracı olarak Scwartz tarafından geliştiren Değerler Listesi, Yavuzer, İşmen-Gazioğlu ve Yıldız tarafından geliştirilen Öğretmen Özgeciliği Ölçeği ve Arıcak tarafından geliştirilen Mesleki Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin sahip oldukları değerler ve özgeci davranışları ile mesleki benlik saygıları arasında ilişkinin var olduğu görülmüştür.

Kılcan (2013), "Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi" adlı doktora tezinde, Sosyal Bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan değerlerin (bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, çalışkanlık, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, dayanışma, adil olma ve barış) sekizinci sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığını bulmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin her bir değere ilişkin geliştirdikleri metaforlar, çizdikleri resim, karikatürler ve o değere ilişkin öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 602 8. sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda katılımcıların çoğunun sorumluluğu; "zorunluluk ve gereklilik" olarak algıladıkları, hak ve özgürlüklere saygıyı; "güzel kılan, güzelleştirici ve destek olan" ve "temel haklar" olarak

algıladıkları, dürüstlüğü; "doğruyu işaret ederek gerçekçi ve samimi olup saflığını koruyan" şeklinde algıladıkları, adil olmayı "dengeli olan, ayrım yapmayan" olarak algıladıkları, barışı; "huzur veren ortam" ve "destek olan" şeklinde algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Kısaç ve Turan (2015), "Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri" adlı çalışmalarında lise öğrencilerinin değerlerini okul türleri, sınıf düzeyleri ve cinsiyete göre incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini Düzce Anadolu Öğretmen Lisesi, Endüstri Meslek Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesine devam eden 9. ve 12. Sınıf öğrencilerinden tesadüfen seçilen 177 erkek ve 124 kız öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilerin değerlerini belirlemek için Allport-Vermon-Lindzey Değerler Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda Anadolu Öğretmen Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencileri, *politik değerlere* Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinden daha fazla önem vermektedir. Anadolu İmam Hatip ve Anadolu Öğretmen Lisesi öğrencileri, Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinden daha fazla *dini değerlere* önem vermektedir. Sınıf düzeyinde bulgular incelendiğinde, 9. sınıf öğrencilerinin *bilimsel ve estetik değerleri* 12. sınıf öğrencilerinden anlamlı olarak daha fazla tercih ettikleri görülmüştür. 12. sınıf öğrencileri, *dini değerleri* 9. sınıf öğrencilerinden daha fazla tercih etmişlerdir. Cinsiyete göre analiz sonuçlarına bakıldığında ise, erkek öğrencilerin *bilimsel ve politik değerleri* anlamlı bir şekilde kız öğrencilerden daha çok tercih ettikleri görülmüştür. Kız öğrencilerin ise *dini değerleri* erkek öğrencilerden daha çok tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Türk (2009), "Değerler Eğitiminde Saygı" adlı yüksek lisans tezinde temel değerlerden biri olan saygı değeri konusunda ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görev yapmakta olan öğretmenlerin algı, tutum ve eğitimsel uygulama durumlarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 662' si erkek ve 359' u kadın olmak üzere toplam 1021 ilk ve orta öğretim öğretmeni oluşturmuştur. Araştırma sonucunda öğretmenlerin saygı değerine ilişkin evrensel boyuttaki tutumlarının, cemaatçi (toplulukçu) tutumlarına göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin saygı eğitimi uygulamalarında, saygısız davranışlara karşı hafif cezalar verme, saygılı davranışları ödüllendirme ve sınıf ortamına önem vererek öğrencilere model olmaya çalıştıkları görülmüştür. Saygı yönelimlerinde ise en çok anne-babalara,

ahlak kurallarına ve insan haklarına saygı göstermeye en yüksek; dini inancı olmayanlara(ateistlere), estetik değerlere ve geleneklere en az düzeyde önem verdikleri tespit edilmiştir. Genel olarak analiz sonuçlarına göre, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre saygı eğitimine ve değerine daha çok önem verdikleri görülmüştür.

Ulusoy ve Dilmaç (2015), "Değerler Eğitimi" adlı çalışmalarında değerler ile ilgili tanımlar, değerler sistemine bilim dallarının bakışı, değerlerin sınıflandırılması, değerlerin öğretim ve eğitim süreci, ailede, okulda ve çevrede değer eğitiminin uygulanışı ve değerler eğitimi ile ilgili yapılan yurt içi ve yurt dışı araştırmalara yer vermişlerdir. İki bölümden oluşan bu çalışmada: birinci bölüm "giriş" ikinci bölüm ise değerler ve değerler eğitimiyle ilgili kuramsal çerçeve ve ilgili araştırmalardan oluşmaktadır.

Yiğittir (2010), "İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler" adlı çalışmasında İlköğretim (4-7.sınıflar) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda kazandırılması gereken değerleri dikkate alarak bir değerler listesi oluşturmuş ve velilerin öncelik verdiği 10 değeri belirtmelerini istemiştir. Araştırma, tarama modelinde olup örneklemini 317 öğrenci velisi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda; ailelerin okulda en çok aile birliğine önem verme, çalışkanlık, bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı, vatanseverlik, sorumluluk, dürüstlük, doğruluk, saygı, yardımseverlik ve cesaret değerlerine öncelik verdikleri görülmüştür. Velilerin bu değerleri tercih etmesinde sosyo-ekonomik düzeylerinin etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Velilerin öncelik verdiği değerlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda kazandırılması gereken değerlerle örtüştüğü tespit edilmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın öncelikli amacı ortaokul öğrencilerinin "adalet", "dürüstlük", "saygı", "sorumluluk" ve "barış" değerleri hakkındaki algılarını incelemektir. Bu inceleme sonucunda öğrencilerin bu değerlere ilişkin tutum ve düşüncelerini tespit etmektir. *Tutum, genel olarak, yaşanan tecrübe sonucu oluşan, ilgili olduğu durumlara karşı ferdin davranışlarını yönlendirme etkisine sahip ruhsal bir hazırlık*

durumudur. Bir başka ifadeyle tutum, davranışsal eğilimler içeren bilgiler, inançlar ve kanaatler bütünüdür. Ancak sıradan kanaatlerden daha süreklidir (Aydın M., 2003: 125).

Değerler ve değerler eğitimi konusu yüzyıllardır bütün insanlığı ilgilendiren konulardandır. Son yıllarda ülkemizde değerler eğitimine büyük önem verilmiş ve değerler eğitimi okulların müfredatında yer almaya başlamıştır. Ancak bu değerlerin öğrenciler tarafından nasıl anlaşıldığı veya algılandığı konusundaki çalışmaların sayısı çok değildir.

Bu araştırma, betimsel bir yaklaşımla bazı değerlerin öğrenciler tarafından nasıl algılandığını ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Bu araştırma öğrencilerin belirlenen değerleri anlama biçimleri ve bu biçimleri etkileyen okul, sınıf ve yaş gibi faktörlere göre değişme durumunu incelediği için literatüre katkı sağlayabilir.

3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1.Bu araştırmanın bulguları Diyarbakır ilinde bulunan Faik Ali Ortaokulu, İMKB Hattat Hamid Aytaç Ortaokulu, Namık Kemal İmam Hatip Ortaokulu ve Şehit Polis Mehmet Erçin Ortaokulu ile sınırlıdır.

2. Bu araştırmadaki bulgular mezkûr okullardaki 5, 6, 7 ve 8. Sınıf öğrencilerinin görüşleriyle sınırlıdır.

3. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, nitel araştırma için kullanılan anket formundaki maddelerle sınırlıdır.

4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin kendileriyle ilgili verdiği bilgilerin doğru olduğu,

2. Öğrencilerin açık uçlu sorulara içtenlikle cevap verdiği,

3. Okullarda ilgili derslerde ilgili değerlerin öğretildiği,

4. Araştırmanın yönteminin problem ve amaca uygun olduğu varsayılmıştır.

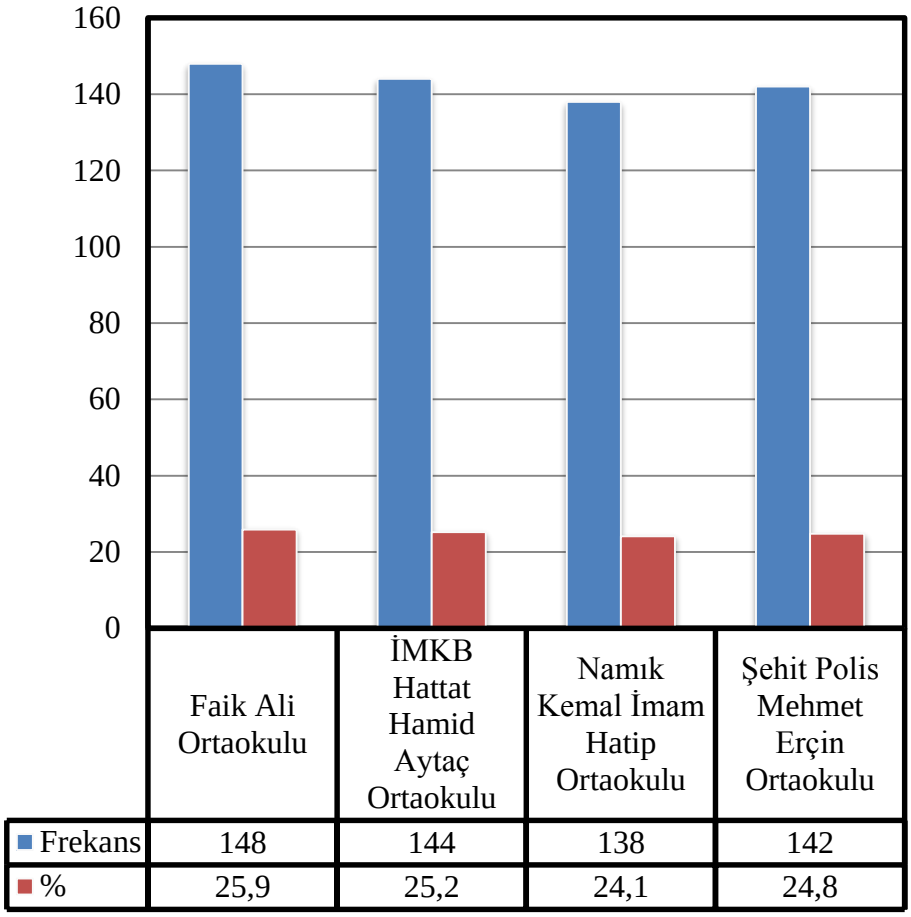
5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

5.1. Araştırmanın Deseni

Araştırma, ortaokul öğrencilerinin "adalet", "dürüstlük", "saygı", "sorumluluk" ve "barış" değerleri hakkındaki görüşlerini anket formu aracılığıyla ortaya çıkarmaya dönük olduğu için nitel olup tarama modelindedir. Araştırmada var olan durum olduğu gibi betimlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaya katılan bireyleri yönlendirme veya etkileme söz konusu değildir. Araştırmada içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

5.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

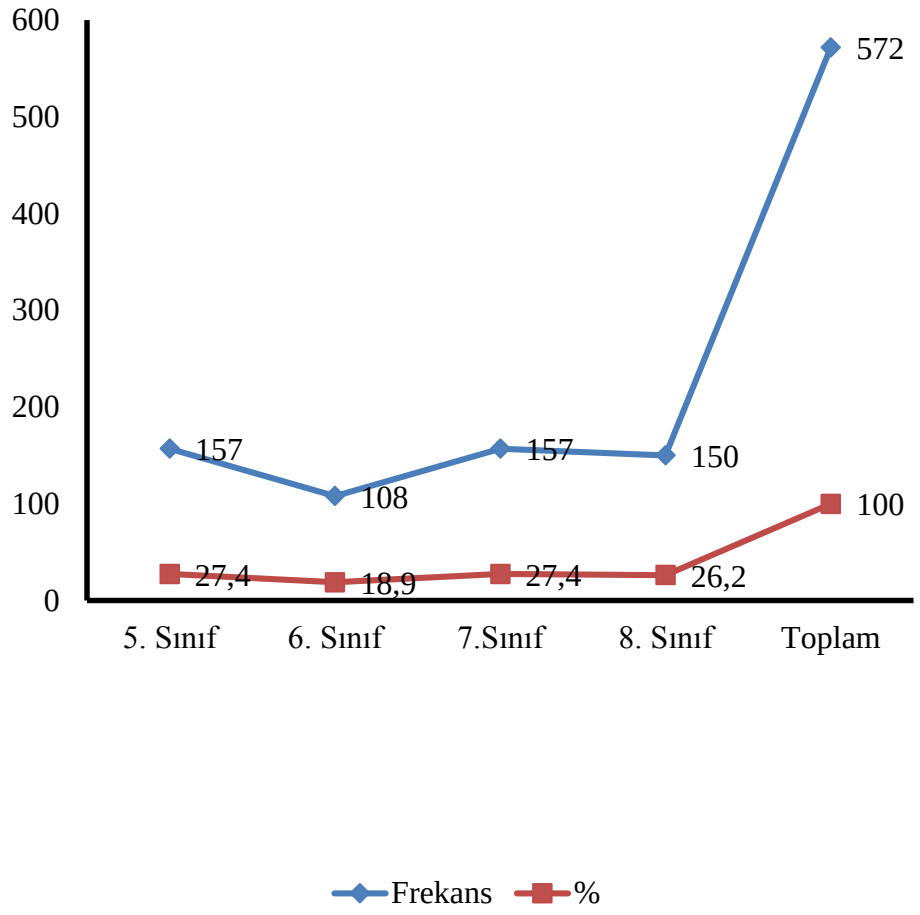
Araştırmanın evrenini Diyarbakır ilindeki Ortaokullarda okumakta olan 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Diyarbakır ilindeki Bağlar ilçesi Faik Ali Ortaokulu, Kayapınar ilçesi İMKB Hattat Hamid Aytaç Ortaokulu, Namık Kemal İmam Hatip Ortaokulu ve Şehit Polis Mehmet Erçin Ortaokulunda okuyup rastgele seçilen 572 öğrenci oluşturmaktadır. Bu okullar araştırmacı tarafından sosyal ve ekonomik faktörler dikkate alınarak örnekleme dâhil edilmiştir. Araştırmacı sahada çalıştığı için uzman görüşünü de alarak okulları düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip okullar olarak belirlemiştir. Araştırmanın örnekleminin okul, sınıf, yaş ve cinsiyet ile ilgili bilgileri ilgili tablolarda belirtilmiştir.

	Faik Ali Ortaokulu	İMKB Hattat Hamid Aytaç Ortaokulu	Namık Kemal İmam Hatip Ortaokulu	Şehit Polis Mehmet Erçin Ortaokulu
Frekans	148	144	138	142
%	25,9	25,2	24,1	24,8

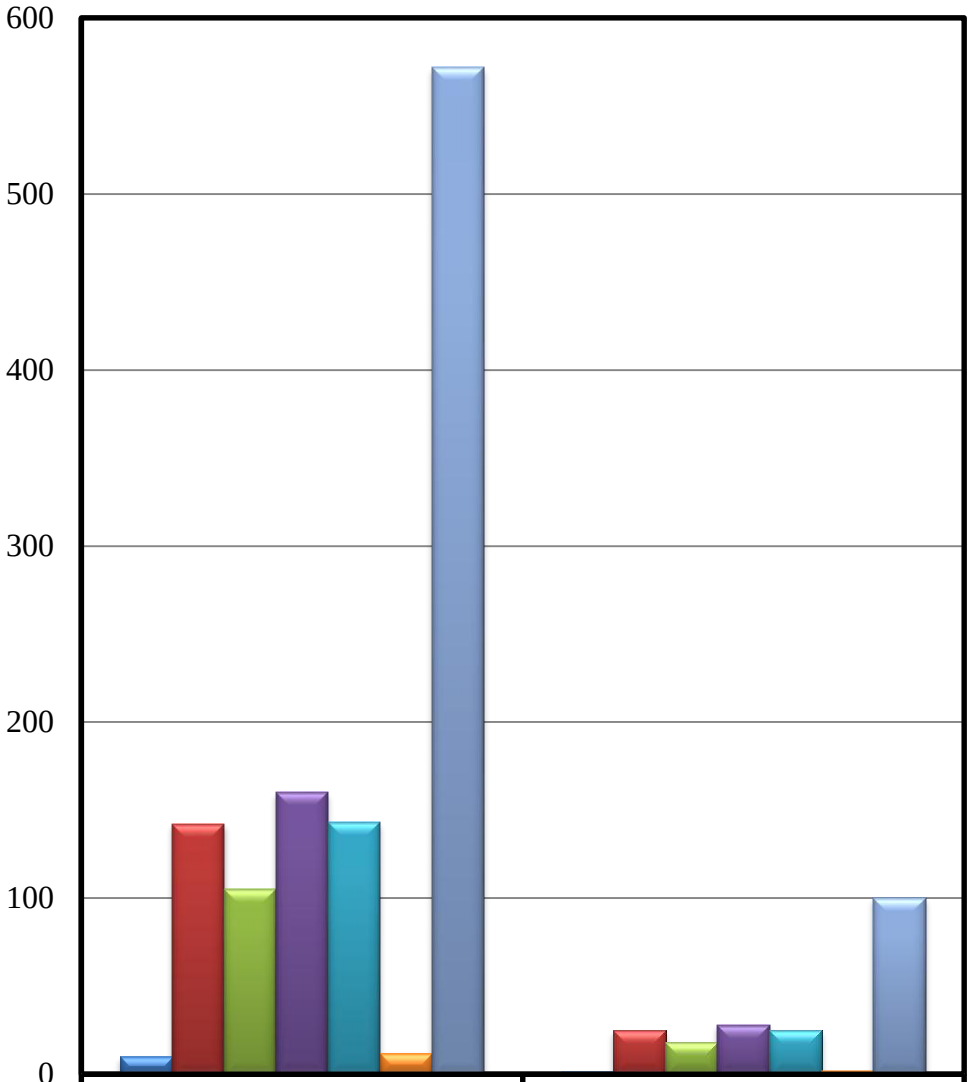
Grafik 1: Okullarına Göre Araştırmaya Katılan Öğrenci Sayıları ve Yüzdelik Dilimleri

Grafikte görüldüğü gibi; Faik Ali Ortaokulundan %25,9 ile 148 öğrenci, Hattat Hamit Aytaç Ortaokulundan %25,2 ile 144 öğrenci, Namık Kemal İmam Hatip Ortaokulundan %24,1 ile 138 öğrenci, Şehit Polis Mehmet Erçin Ortaokulundan %24,8 ile 142 olmak üzere toplam 572 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Okulların araştırmaya katılım oranları birbirine yakındır.

Grafik 2: Sınıflarına Göre Araştırmaya Katılan Öğrenci Sayıları ve Yüzdelik Dilimleri

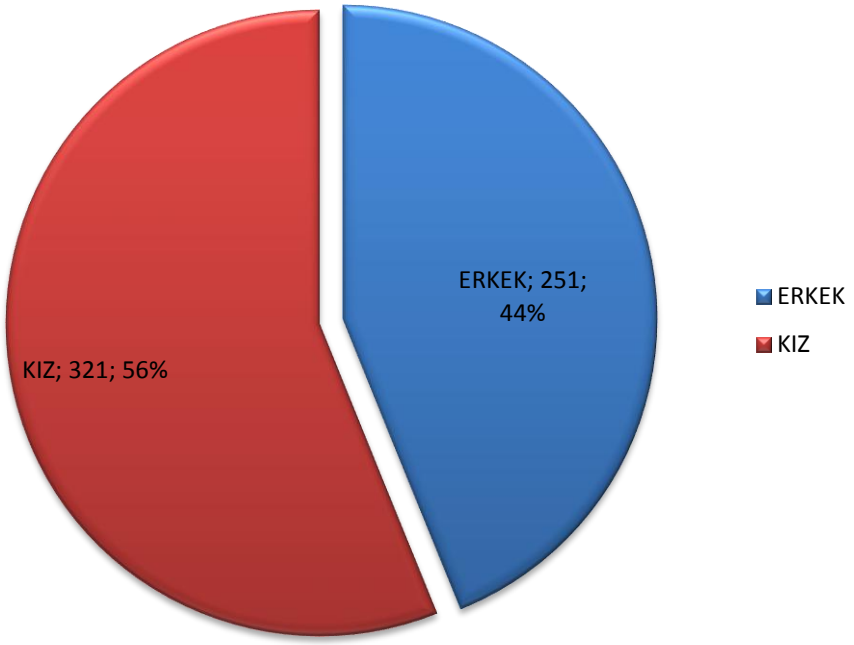
Grafiğe göre 5. sınıflardan %27,4 ile 157, 6. sınıflardan %18,9 ile 108, 7. sınıflardan %27,4 ile 157 ve 8. sınıflardan %26,2 ile 150 öğrenci araştırmaya katılmıştır.

	Frekans	%
10 Yaş	10	1,7
11 Yaş	142	24,8
12 Yaş	105	18,4
13 Yaş	160	28
14 Yaş	143	25
15 Yaş	12	2,1
Toplam	572	100

Grafik 3: Yaşlarına Göre Öğrenci Sayıları ve Yüzdelik Dilimleri

Grafikte 10 yaşında olan 10 kişi, 11 yaşında olan 142 kişi, 12 yaşında olan 105 kişi, 13 yaşında olan 160 kişi, 14 yaşında olan 143 kişi ve 15 yaşında olan 12 kişi araştırmaya katılmıştır.

Grafik 4: Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Sayısı ve Yüzdelik Dilimleri

Grafiğe göre Araştırmaya, 321 kız ve 251 erkek olmak üzere toplam 572 öğrenci katılmıştır. Kız öğrenciler, örneklemin %56'sını, erkek öğrenciler ise %44'ünü oluşturmaktadır.

5.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Anket formunda yer alan maddeler uzman yardımıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Anket formunda ilk aşamada öğrencilere; cinsiyet, yaş, sınıf, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu ile ilgili genel sorular sorulmuştur.

Anket formunun ikinci aşamasında öğrencilerden "adalet", "dürüstlük", "saygı", "sorumluluk" ve "barış" değerleri hakkında düşüncelerini yazmaları istenmiştir. Bu maddeler öğrencilere açık uçlu bir şekilde sorulmuş olup öncesinde örnek olarak "hoşgörü" değeri hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırmada kullanılan anket formu için ilgili yerlerden izin onayı alınmış olup onay belgesi, araştırmanın eklerinde sunulmuştur. Araştırma için 600 adet anket formu dağıtılmış ancak bunlardan 28 tanesi geri gelmemiştir.

5.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Anket formundaki bilgiler öncelikle uzman yardımıyla gözden geçirilmiş ve aşağıdaki adımlar uygulanmıştır:

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin "adalet", "dürüstlük", "saygı", "sorumluluk" ve "barış" değerleri hakkındaki görüşleri incelenmiştir.

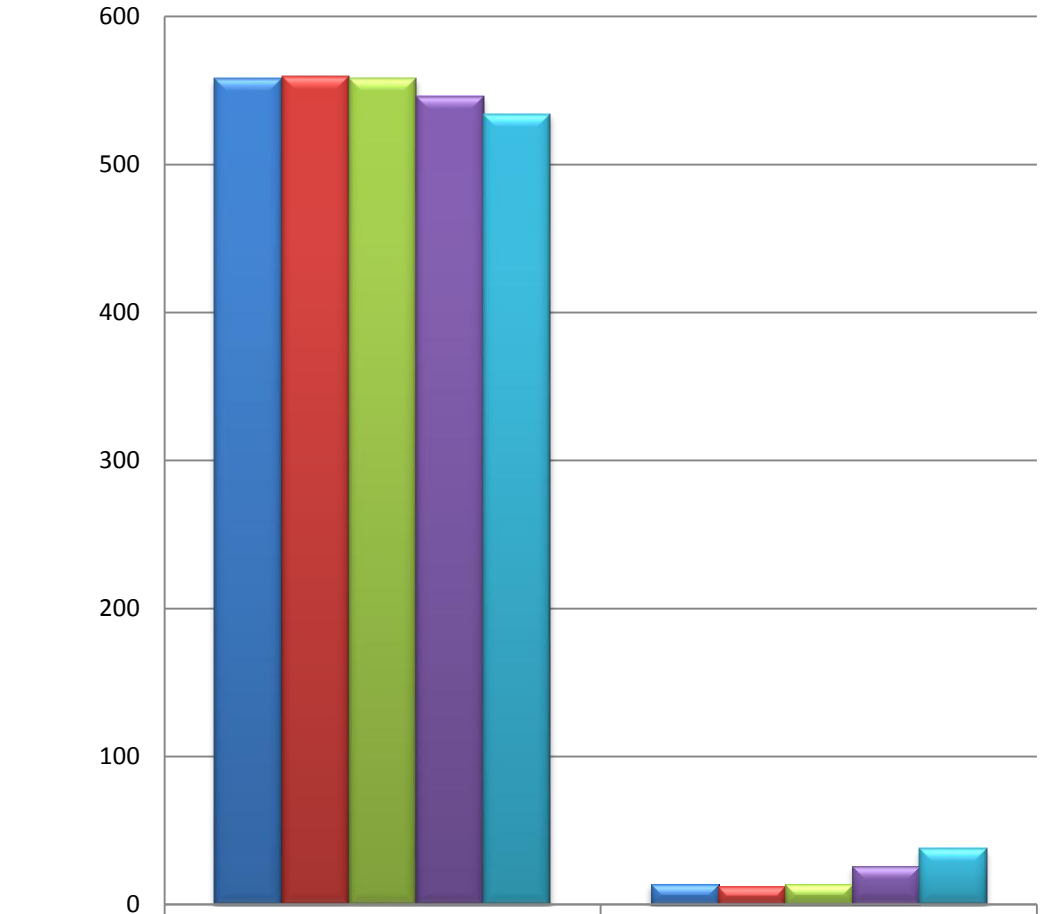
2. Yapılan incelemeler sonucunda öğrencilerin söz konusu değerlerle ilgili düşünceleri genel başlıklar halinde kategorik hale getirilmiştir.

3. Kategori başlıkları oluşturulurken uzman görüşü alınarak her bir değer için en az beş ortak görüş sınırı getirilmiştir. 5'ten az olan görüşler "diğer" başlığı altında verilmiştir.

4. Araştırmanın açık uçlu soruları için verilen cevaplar incelenip kategorilere ayrıldıktan sonra öğrencilerin genel bilgileriyle beraber IBM SPSS adlı istatistik programına işlenmiştir.

5. SPSS programıyla anket formlarındaki veriler analiz edilerek frekans ve yüzdelik ortalama gibi değerlere ulaşılmış olup araştırmaya katılan öğrencilerin "adalet", "dürüstlük", "saygı", "sorumluluk" ve "barış" değerleri hakkındaki görüşleri betimlenmiştir.

6. Analizi yapılan değerlerin okul, sınıf ve cinsiyet faktörleri açısından değişme durumu analiz edilmiştir.

	Cevaplayan Sayısı	Cevaplamayan Sayısı
Adalet	558	14
Dürüstlük	560	12
Saygı	558	14
Sorumluluk	546	26
Barış	534	38

Grafik 5:Değerlerin, Cevaplanıp Cevaplanmamasına ilişkin İstatistik

Grafikte görüldüğü gibi 572 üzerinden; "adalet" değerini 14, "dürüstlük" değerini 12, "saygı" değerini 14, "sorumluluk" değerini 26, "barış" değerini ise 38 kişi cevaplamamıştır.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. DEĞER NEDİR?

Değer, sözlükte ulusların sahip olduğu maddi ve manevi öğelerin bütünüdür (TDK, 2015). Bir eğitim terimi olarak değer, Bir varlığın çeşitli yönlerden taşıdığı düşünülen yüksek ya da yararlı nitelik demektir (Oğuzkan, 1974). Bir felsefe terimi olarak değer, kişinin ihtiyaç duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında ortaya çıkan şey demektir. İnsanların gereksinme biçimleri farklı farklı olduğu için sayısız değerlerden söz edilebildiği gibi değer ölçüsü de kişiden kişiye değişebilir. Bir kimseye göre çok değerli olan bir şey başkası için değersiz olabilir (Akarsu, 1975). Bir sosyoloji terimi olarak değer, insan, toplum veya sınıflar için önem taşıyan nesneler ve olaylardır. Başka bir deyişle nesne ve olayların insan, toplum ve sınıflar bakımından taşıdığı önemi belirleyen özelliğidir (Ozankaya, 1975).

> *Değer, sözlüklerde arzu edilen ilgi duyulup peşinden koşulan, ayar ölçüsü olarak kullanılan şey anlamlarına gelmektedir. Değer, dinden ekonomiye, psikolojiden sosyolojiye kadar değişik alanlarda kullanılan bir kavramdır. Meselâ bir şeyin fiyatı derken ekonomik açıdan bir değerden söz etmiş oluyoruz. Felsefi çevrelerde antikçağdan beri bilinmekle birlikte sosyal bilimlerde kullanımının tarihi eski değildir. Yaklaşık yüzyıllık bir geçmişe sahiptir* (Aydın, 2011: 39).

Değerler, psikoloji, sosyoloji, felsefe, eğitim bilimleri ve antropoloji gibi bilim dallarıyla ilişki içerisinde olduğu için değerin tanımı da bilim dallarına göre farklılık

arz etmektedir. Dolayısıyla çeşitli değer tanımlamaları yapılabilir. Değerler için her ne kadar inanç, eğilim ve norm gibi kavramlarla ilişkilendirilip birçok farklı tanım yapılmış olsa da değerler kendilerine özgü bir anlam bütünlüğüne sahiptir (Kaymakcan, 2010: 10).

1.2. DEĞERLERİN ÖZELLİKLERİ

Değerlerin özellikleriyle ilgili farklı görüşler olsa da bu görüşler birbirlerine yakındır. Çünkü her farklı görüş değerin farklı bir yönünü ele almıştır. Değerlerin özellikleri konusunda araştırmacıların ortaya koydukları ortak noktalar özellikle de üzerinde durmayı düşündüğümüz işlevler açısından bakıldığında şöyle sıralanabilir:

a) Değerler, bireylere davranışlarını içselleştirme imkânı sunar. Böylece standart oluştururlar.

b) Değerler, inanışları içerdiği için aşkınlıkları taşıyan olgulardır. Bütün değerler inançlar taşıdığı için değerin olduğu her yerde kabul ve benimseme söz konusudur.

c) Değer, her durumda olumluluk taşır.

d) Değerler, ekonomik, dini, ailevi vb. her alanla ilgilidir.

e) Değerleri kişiler üretmez, değerler dışarıdan gelmektedirler (Aydın, a.g.m., 2011: 40).

Değerlerin özellikleri şöyle de sıralanabilir:

1. Bireyin bilincinde yer alan ve davranışlarını yönlendiren ilkelerdir.

2. Bireyler ya da toplum tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.

3. Bireylerin iyiliği için olduğuna ve toplumun ihtiyaçlarını karşıladığına inanılan ölçütlerdir.

4. Sadece bilinci değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.

5. Değer, normu içerir. Değerlerin normlardan farkı, normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır (Aydın M. Ş., 2010:24).

1.3. DEĞERLERİN İŞLEVLERİ

Değerler, insanı ilgilendiren bütün olaylarda belirleyici olma fonksiyonuna sahiptir. Çünkü bütün beşeri olayların dayanağı değerlerdir.

Değerler, insan fiilleri için bir hedef aynı zamanda sonucu değerlendirmek için bir ölçektir. Böylece değerler, eylemin başında, eylem devam ederken ve eylemin sonunda da yer alırlar. Değerlerin bazı görevleri şunlardır:

1) Değerler hüküm vermede birer araçtır.

2) İnsanın dikkatini yararlı ve önemli olan kültür objelerine çekerler.

3) İdeal düşünme ve davranma yollarını gösterirler.

4) Sosyal rollerin sevilmesinde ve gerçekleştirilmesinde rehberlik ederler.

5) Toplum için bir kontrol aracıdır (Aydın, a.g.m., 2011: 41).

Değerlerin insan hayatında oldukça hayati bir önemi vardır. Ancak bu değerlerler işlevsel olduğu sürece bu önemin büyüklüğünden söz edebiliriz. Kişi, değerler sayesinde tutarlı ve sağlıklı davranma, kişilikli, ahlaklı ve mutlu olma imkânını elde eder. Değerler kişilerin çevrelerini algılama, anlamlandırma ve değerlendirmesine olanak sağlayarak davranışlara yön veren bir işleve sahiptirler. Dolayısıyla kişinin nerede nasıl davranacağı, neye, nasıl tepki vereceği konusunda kişiye rehberlik eder.

Değer bir anlam pusulasıdır. Çünkü değer; hayata bakış açımızı ve amaçlarımızı belirleyen, aldığımız kararları etkileyen, inançlarımızı yansıtan ve davranış ölçülerimizi oluşturan bir tercihimizdir. Değerler, şeylerin/tutum ve

davranışların/olayların olması gereken şekli hakkında inanç ve tutumlardır (Aydın M. Ş., 2010: 24).

1.4. DEĞERLERİN OLUŞUMU

Değerin nasıl ve nerede oluştuğu, tanımına bakılarak ortaya çıkarılabilir. Eğer değer kişinin tutum ve davranışlarını belirleyen kıstas ise; bireyin bunlara anlam yüklemeye çalıştığı ilk yer olan aile, değerlerin başladığı yerdir denebilir. Kişi ilk eğitimini ailede alır dolayısıyla ilk değerlerini burada öğrenir diyebiliriz. Kişi aileden sonra eğitimini okulda sürdürdüğü için değerlerin aileden sonra okullarda oluştuğu söylenebilir (Aydın M. Ş., 2010: 25).

Aile ve okul, bireyin kritik dönemlerini geçirdiği yerler olduğu için değerlerin öncelikle buralarda oluştuğunu söylemek yerinde bir ifadedir. Ancak bu ifade aile ortamında büyüyüp okul okuyabilen bireyleri kapsamaktadır. Zira bu ortamlardan uzak büyüyen bireylerin değerlerinin nerede oluştuğunu kestirmek zordur.

Değer üç farklı biçimde ortaya çıkar. Bunlar:

a-Değer, değer verme eylemini gerçekleştirende ortaya çıkar:

> *Nesnenin, bizim ona atfettiğimizin dışında kendinde değeri yoktur. Burada değer, ister bilgi, ister teknik, isterse sanat değerleri olsun, onu meydana getiren 'kişi'den bağımsız olarak ele alınamaz. Değerlerin nesnelliği fiziksel varlıkların nesnelliğinden farklıdır. Değerler başkalarına açıldıkça nesnelleşir. Çünkü kişi kendi yarattığı değerleri mutlaklaştıramaz. Değer rölativizmi, bireyin kendi yarattığı değerleri mutlaklaştırmasıyla ortaya çıkar. Değer atfettiği ve hatta onu yarattığı için, insan değerlidir. O, kendini gerçekleştirmekle insanlık denen değeri yaratmaktadır. Kendini gerçekleştirme olumlu bir etkinliktir ve bu etkinliğin esası, kişiyi onu kişi yapan özelliklerinin ortaya konmasıdır. Kendini gerçekleştirmenin olumlu bir değer olması, kişinin diğerlerine açık olmasından kaynaklanır. Böylece değerleri erdem haline dönüştürmekle, insanlık değerini oluştururuz.*

b-Değer, eylemle gerçekleşende ortaya çıkar:

Eylem, değerli olanın içindedir, kendisindedir, değere ilişkindir; değer, eylemin kararlar, sallantılar, seçmeler, girişimler ve çabalarla birlikte bir özenti bir tortusu durumundadır. Yargılarımız da eylemin değerine ilişkindir. Kısacası, değer eylemle ortaya çıkmakta ve eylemin sonucunda, eylem hakkında ya da sonuç hakkında bir değer yargısı belirtilmektedir. Değere ilişkin dil, en uygun eylem diline çevrilerek anlaşılır. 'X iyidir' şeklinde bir değer yargısı, 'X tasvip edilendir' veya 'X'i yapmalısın' anlamına; 'X kötüdür' demek ise 'X tasvip edilmeyendir' veya 'X'i yapmamalısın' anlamına gelir.

Onlar ancak eylemle ortaya çıkarlar. Adalet, dostluk ve dürüstlük gibi değerler, bu değerleri kendinde taşıyan, kendinde gerçekleştiren adil, dost ve dürüst 'kişi'ler sayesinde var olur. Negatif yönden bakıldığında da, haksızlık ile karşı karşıya kaldığımızda 'hak' kavramı ile yüzleşiriz. Haksızlık da bir haksızda ortaya çıkan negatif bir değerdir. İyi-kötü, güzel-çirkin, haklı-haksız gibi zıtlık bildiren kavramlarla dile getirilen durumlar, kendi başına var değillerdir. Bir Neşet Ertaş türküsünde denildiği gibi: Eğer haksız yoksa haksızlık da yoktur.'

c-Değerlerin gerçekleştiği ortam, kültür dünyasıdır:

Değer kavramı, değerlendirmeler yapandan bağımsız bir ide olarak düşünülemez. Hangi çağda ve hangi kültür çevresinde yaşıyorsa yaşasın, insan kendini değerler dünyası içinde inşa eder. Değerlerle ördüğümüz bir dünyada yaşıyoruz.

'İnsanlık' denince akla, zeki bir memeli türünden çok, bu kavramın değer boyutu gelmektedir. İnsan kavramını kendi bütünlüğü içinde düşündüğümüzde, bizler insan olarak, eylemlerimizi yöneten değerlerle örülmüş bir atmosferde nefes alıp vermekteyiz. Şurası muhakkak ki, değerler dünyasındaki değişme, teneffüs edilen atmosferin değil, bu atmosfer içindeki unsurların değişmesidir. Bu manada değer yargılarının

değiştiğini ama değerlerin değişmediğini söyleyebiliriz. 'Namus cinayeti *işlemek iyidir' yargısı, 'Namus cinayeti işlemek kötüdür' yargısına dönüşebilir. Fakat 'iyi' ve 'kötü' bir değer olarak sabit kalırlar.*

İnsan bu dünyanın edilgen bir parçası değildir. Kültür dediğimiz olgu, onun bir başarısıdır ve doğaya kattığı maddi-manevi her türlü ürün de, bu başarının sonucudur. İnsan: kendiyle ve kendi dışıyla sürekli etkileşimde bulunan varlıktır. Bu ilişki iki dünya arasında sürgit devam eder: Yaratılmış nesnel dünya ve nesne dünyasından yarattığı kültür dünyası… İnsan bu iki dünyanın hem nesnesi hem de öznesidir. Onun meydana getirdiği düşünce ürünleriyle maddi ürünler (silahlar, eşyalar, araçlar, inançlar, fikirler, kanaatler) yan yana, iç içe bulunmakta, zaman zaman birbirlerine tesir ve nüfuz etmektedirler (Poyraz, 2007: 84-85).

Bir toplumdaki değerlerin kaynağı, toplumsal varlık ve kişilerin dışındadır. Kişiler bunları kontrol edemezler; çünkü bunlar, kontrol edilemeyecek kadar çoktur. Geleneksel toplumların çoğunda saygınlığın kaynağı ailedir. Yalnız bu saygınlık aile ile sınırlı olmayıp soy ve kahramanlık gibi unsurlardan da kaynaklanabilir. Modern toplumlarda ailenin dışında saygınlık kazandıran mekanizmalar da bulunmaktadır. Bunlar eğitim, meslek, inanç ve ideallerdir (Özensel, 2003: 219).

1.5. DİN VE DEĞERLER

Bireylerin ve toplumların hayatına yön veren taleplere sahip olduğu için din, birey ve toplum için etkili bir değer sağlayıcısıdır. Zira dini içselleştiren bir birey veya toplum din kaynaklı değerleri de içselleştirir. Böylece dinin değerli saydıklarına değer verip tasvip etmediklerini de değerli saymaz. Örneğin Müslüman toplumların "helal", Yahudi toplumların "koşer" gıda hassasiyetleri dinin değer sağlamadaki etkinliğinin bir kanıtıdır. Değerler her dinin önemli bir kısmını teşkil eder. Din ve değer ilişkisi bireysel olarak birçok araştırmacı tarafından dindarlık ve değer yönelimleri arasındaki bağlantı üzerinden ölçülmüştür. Bu araştırmaların sonucuna göre dindarlık arttıkça; geleneksel değerlere yönelme artmış, modern değerlere yönelim ise azalmıştır (Kaymakcan, a.g.m.,2010: 11-12).

1.6. DEĞERLER EĞİTİMİNDE KULLANILAN YAKLAŞIMLAR

1.6.1. Değerleri telkin etme yaklaşımı

Ekşi ve Katılmış'a göre (2011: 11-15) bu yaklaşımda yönlendiriciler, bireyleri telkin yoluyla zayıf davranışlardan vazgeçirip iyiye sevk ederler. Bu yaklaşımın öne çıkan özelliği değerlerin bireylere açıkça söylenmesidir. Telkin etme yaklaşımları şu aşamalardan oluşur:

1. Hangi değerlerin içselleştirilmesi isteniyorsa o değerler belirlenir.

2. Değerler öncelik sırasına göre sıralanır.

3. Değerin davranışlarda meydana getireceği değişiklikler belirlenir.

4. Uygun yöntemlerle değerler çocuklara aktarılır.

5. Elde edilen sonuçların belirlenmiş hedeflere uyup uymadığı tespit edilir.

1.6.2. Değerleri Açıklama Yaklaşımı

Bu yaklaşım kişinin değerlerinin farkında olmasını, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesini kapsar. Kişini kendi kararlarını almasına, kararını uygulamasına, başarmasına ve yaşamının tümünde kendisine rehberlik edecek bilgi, beceri ve duyguları öğrenmesine yardım eder. Öğrencilerin eskiden olduğu gibi sadece babasını veya öğretmenlerini örnek almadığı günümüzün bariz bir gerçeğidir. Zira gençler değişen dünya şartlarında birçok kişiyi rol model alabilir. Yani gençler eskinin aksine daha çok seçenekle karşı karşıyadır. Bu da ister istemez onları bir değer karmaşasına sürükleyecektir. Bu yaklaşımda öğrencilere kendi değerlerinin farkına varması için yardımda bulunulur. Bireyler kendi değerlerini açık bir şekilde anlayamazlar. Bu yüzden öğrencilere kendi değer sistemlerini kurma konusunda yardımcı olunur.

Değer açıklama yansız bir yaklaşım olup değerin zorla benimsetilemeyeceği kanısına dayanır. Bu yaklaşım aşağıdaki aşamalardan oluşur:

1. Özgürce seçim yapmak

2. Var olan seçenekler değerlendirildikten sonra alternatifler arasından bir değer seçmek

3. Her alternatifin olası sonuçlarını düşünüp değerlendirdikten sonra seçebilmek

4. En önemli ve değerli olduğu düşünülen şeyleri ödüllendirme ve değer vermek

5. Serbestçe seçilen bir değeri açıkça söyleyebilmek

6. Serbestçe seçilen değerle uyumlu olan bir hareket tarzıyla hareket edebilmek

7. Seçilen değerle uyum içerisindeki bir hareket tarzında tekrar tekrar hareket edebilmek

Değer açıklama yaklaşımında amaç, yukarıda verilen yedi basamağı kullanarak öğrencilerin kendi yaşantıları yoluyla değerleri içselleştirmelerini sağlamaktır. Değer açıklamanın anahtar öğesi cevap açıklamadır. Cevap açıklama öğrencinin kendi fikirlerini denemesi durumunda onu cesaretlendirir. Öğretmen cevap açıklarken kendi doğru cevabını önermemeli, değerlendirmemeli, eleştirmemeli ve ahlaki hâle dönüştürmemelidir. Öğrencinin verdiği cevabı açıklamasına yardım etmek amacıyla aşağıda verilen biçimde sorular sorulabilir:

1. Senin için bu önemli midir?

2. Şu an mutlu musun?

3. Diğer alternatifleri yapabileceğini düşündün mü?

4. Gerçekten yapabilir ve konuşabilir misin?

5. Aynı şeyleri tekrar yapabilir misin?

Bu yaklaşımda öğrenciye seçenek sunulur. Öğrenci değeri yapılandırarak içselleştirebilir (Şimşekçakan, 2011: 25). Bu yaklaşım etkili kullanılabilirse telkin etme yaklaşımından daha faydalı sonuçlar verebilir.

1.6.3. Değer analizi yaklaşımı

Bu yaklaşıma göre birey, kendisine ve değerlere en uygun kararı verebilmek için bilişsel unsurları da kullanmalıdır. Bu durumda birey değeri ihtiva eden bir meseleyi bilimsel düşünme basamaklarına göre ele alır. Bu yaklaşım değerlerin sadece davranış tekrarıyla kazandırılmayacağını savunur. Değerlerin kazandırılma süreci şu aşamalardan oluşur:

1. Değer sorununun tanımlanması

2. Bu tanımlama yapılırken var olan tanımlamaların yanı sıra yeni kanıtlar toplanır.

3. Alternatif çözüm yolları aranır.

4. Elde edilen çözümlerin doğuracağı muhtemel problemler belirlenir.

5. Elde edilen çözümlerden biri seçilip bu doğrultuda hareket için karar verilir. En doğru hareketin hangisi olduğu sorusu cevaplandırılır ve buna göre harekete geçilir (Ekşi ve Katılmış, a.g.m., 2011: 11-15).

1.6.4. Ahlaki ikilem tartışması yaklaşımı

Bu yaklaşıma göre değerler telkin yoluyla değil kişinin akıl yürütme sonucu meydana gelmelidir. Bu durumda birey akıl yürütürken bir ahlaki ikileme düşerse ahlaki akıl yürütme yeteneğini kullanıp gelişme kaydedecektir. Kişi sonuçta kendi değer yargılarına göre tercihte bulunup ikilemi çözecektir. Bu yaklaşımın amacı bireylerin (öğrencilerin) ahlaki gelişim düzeylerini yükseltmektir. Bu yaklaşımın uygulanması şu aşamalarda gerçekleşir:

1. Ahlaki ikilem anlatılır.

2. Öğrencilerin ikilemle ilgili geçici cevapları alınır.

3. Gruplar halinde, verilen cevapların nedeni tartışılır.

4. Bütün gruplardaki bakış açılarının nedenleri tartışılır.

5. Sınıfta bulunan bütün öğrencilerin bakış açılarını ve bu bakış açılarını destekleyen nedenleri açıklaması istenir (Ekşi ve Katılmış,a.g.m., 2011: 11-15).

1.7. ARAŞTIRMAYA KONU OLAN DEĞERLER

Araştırmada öğrencilerin adalet, dürüstlük, saygı, sorumluluk ve barış değerlerine ilişkin algıları incelendiğinden bu değerler hakkında bilgi vermekte yarar vardır. Bu değerlere ilişkin tanım ve değerlendirmeler her bir değer için sırasıyla aşağıda verilmiştir.

1.7.1. Adalet Değeri

Adalet Arapça bir kelimedir. "'Adl" kökünden türeyip onunla aynı anlamı taşımaktadır. Sözlükte çeşitli anlamları vardır. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme gibi anlamlara gelir. (TDK, 2015)

Adâlet, bir masdar-isim olup "davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak, eşit kılmak (Allah hakkında kullanıldığında 'şirk koşmak')" gibi anlamlara gelir. Adaletle aynı kökten gelip orta yol, istikamet, eş ve benzer gibi anlamlara gelen adl kelimesi ise sıfat olarak kullanılırsa âdil anlamına gelir. Âdil Allah'ın bir ismidir (Çağrıcı, 1988: 341).

Adalet kavramı, Abdülmelik tarafından Said b. Cübeyr'e sorulmuş ve Kur'an-ı Kerim'de geçen ayetlerden yola çıkılarak şöyle cevaplanmıştır: Adalet kavramı dört konuda şöyle kullanılır:

1. Yüce Allah'ın Mâide sûresinde "…Eğer hüküm verirsen aralarında adaletle hüküm ver. Şüphesiz Allah adaletli olanları sever."(Mâide, 5/42) diye buyurduğu ayette adalet kavramı **hüküm vermede eşitlik** için kullanılmıştır. Ayette adalet anlamına gelen "kist" kelimesi kullanılmıştır.

2. "…Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız hakkında bile olsa, adaletli olun." (En'am, 6/152) ayetinde adalet kavramı **söz söylemede eşitlik ve doğruluk** için kullanılmıştır.

3. “Ve bir günden sakının ki, o günde hiç kimse başkası namına bir şey ödeyemez, *kimseden fidye(adl) kabul edilmez*, hiç kimseye şefaat fayda vermez. Onlar hiçbir yardım da görmezler (Bakara, 1/123). ayetinde adalet **bir şeyin karşılığı, fidye** anlamında kullanılmıştır.

4. “…Ama yine de kâfir olanlar (putları) rablerine eş tutuyorlar (ya’dilûn).” (En’am, 6/1) ayetinde ise adalet kavramı **Allah’a şirk koşmak veya denk tutmak** anlamında kullanılmıştır (Manzûr, 1996: 84).

1.7.2. Dürüstlük Değeri

Dürüstlük, sözlükte doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış ve adalet gibi anlamlara gelir. Felsefi bir terim olarak ise düşüncenin gerçekle uyuşması, yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması demektir.(TDK, 2015)

Dürüstlük, doğruluk anlamına da gelip *sıdk* kelimesinin Türkçesidir. Sıdk, “niyette dürüstlük, söz ve davranışların doğru ve gerçeğe uygun olması” anlamında bir ahlâk terimidir. Vâkıaya uygun hüküm bildiren söz veya yalanın karşıtı diye de tanımlanır. Ayrıca sıdk “sözün hem nesnel gerçeğe hem de sözü söyleyenin zihnindeki bilgiye uygunluğu” olarak da tanımlanır. Bir şeyin nesnel gerçekliği hak, bunun aslına uygun olarak anlatılması ise sıdk olarak adlandırılır. Örneğin “Allah birdir.” ifadesi nesnel bir gerçekliktir. Bu sözü bir mümin söylerse doğru, bir inkârcı söylerse kizb (yalan) olur (Çağrıcı, 2009: 98).

Dürüstlük bütün peygamberlerde bulunan sıdk sıfatının da karşılığıdır. Sıdk kavramı yukarıda da geçtiği gibi özü ve sözü bir olmak olarak tanımlanabilir. Yani mutlak doğruluğu olan bir söz, eğer söyleyen kişinin inanmadığı bir sözse kişinin söylediği söz doğru değil yalandır.

Dürüstlük değerinin hakikat kavramıyla da ilişkisi vardır. Hakikat, zaman ve mekândaki değişikliklerden etkilenmez. İdrak gücünün vazifesi de hakikati bulmaktır. Doğru sözlü insan, sadece hakikati söyleyen insan olmayıp aynı zamanda kalbinde ve eylemlerinde de dürüst olan, sözleriyle eylemleri arasında uyum olan kimsedir (Dilmaç, 2012: 6).

Doğruluk, düşüncede, konuşmada ve davranışlarda olmak üzere üç açıdan ele alınabilir.

1. Düşüncede doğruluk: Zihinden geçenlerin yani düşüncede olanların gerçeğe uygun olmasıdır

2. Konuşmada doğruluk: Sadece düşüncede iyi niyet yeterli değildir. Söylediklerimizin de gerçeğe uygun olması gerekmektedir.

3. Davranışlarda doğruluk: Sadece düşünce ve sözlerin gerçeğe uygun olması da yeterli değildir. Davranışların da doğru olması gerekir. Zira kişinin davranışları, düşüncelerinin, konuşmalarının hayatına sirayetidir (Gül, 2013:91).

Sonuç olarak aşağıdaki eşitlik sağlanırsa doğruluk değeri amacına ulaşmış olacaktır.

Doğru düşünmek + Doğru konuşmak = Doğru Davranış

1.7.3. Saygı Değeri

Saygı, sözlükte "değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram veya başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu olarak tanımlanır. (TDK, 2015)

> *Saygı, sözlükte "riayet edilmesi, yerine getirilmesi gereken, ihlâli yasak olan; ödev, hak" anlamındaki hürmet ve aynı kökten olup "korkmak, çekinmek", mânasına gelen ihtirâm kelimeleri Türkçe'de saygı kavramını ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Dinî ve ahlâkî metinlerde gerek kutsala gerekse yüksek şahsiyetlere ve makamlara karşı gösterilmesi gereken saygı ta'zîm, tevkīr, ta'zîr, tebcîl, tefhîm, heybet, mehâbet gibi kelimelerle anlatılmaktadır. İbnHazm halkın âlimlere karşı duyduğu saygıyı mehâbet ve tebcîl kelimeleriyle ifade eder. Ayrıca "korkma, çekinme" gibi anlamlara gelen havf, haşyet, takvâ kelimeleri de tasavvuf ve ahlâk literatüründe patolojik anlamda değil ahlâkî mânada korkuyu, yani Allah'ın buyruklarına saygıyı ifade etmektedir. Nitekim Gazzâlî, havf*

kelimesini hub (sevgi) kavramının karşıtı diye düşünenler olduğunu belirttikten sonra şöyle der: "Bu görüş doğru değildir; aksine, tıpkı ilâhî güzelliğin idrakinin zorunlu biçimde sevgiyi meydana getirmesi gibi ilâhî azametin idraki de kaçınılmaz şekilde heybet duygusu uyandırır." Ayrıca Allah'ı sevenler arasında özel yeri bulunanların korkularının sevgi makamında korku olduğunu söyleyerek bu anlamdaki korkuyu sevginin delili sayar (Çağrıcı, 2009a:211).

"Takvâ", "havf" ve "haşyet" kelimeleri Allah'tan korkmak, emirlerini yerine getirmek, sözünü dinlemek gibi anlamlara gelir. Dolayısıyla bu kavramlar saygı kelimesini de barındırıyor denebilir. Zira Allah'tan korkmak, ahlâki anlamda Allah'a derin bir saygıda bulunmak demektir. Takva ise sorumluluğun bilincinde olma veya Allah'tan sakınma anlamına geldiğinden saygı kavramını içermektedir.

"Havf" kavramı daha çok dünyevî korku, "haşyet" kavramı ise uhrevî korku yani derin saygı diye bilinse de Kur'an'da geçen bazı ayetlerde bu iki kavram birbiri yerine kullanılmıştır. İki kavram da yeri geldiğinde patolojik bir korkuyu yeri geldiğinde ahlâki bir korkuyu ifade etmektedirler.

Saygı sadece kişinin başkalarına gösterdiği bir değer değildir. Genelde saygı ile ilgili yapılmış çalışmalarda saygının öz-saygı ile ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Çünkü saygının hem bireysel hem de toplumsal yönü vardır. Saygı kişinin kendisine göstermesi gereken bir değerdir. Kişinin kendine saygı duyması en az başkalarına gösterdiği saygı kadar önemlidir. Kişi kendisine saygı duyarsa başkasına saygı duyması veya saygı değerini içselleştirmesi de kolaylaşacaktır (Türk, 2009: 28-29).

1.7.4. Sorumluluk Değeri

Sorumluk, sözlükte kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi veya mes'uliyet olarak tanımlanır. (TDK, 2015)

Ahlâk âlimleri, sorumluluk duygusu taşıyan tek varlığın insan olduğunu söyler. Çünkü diğer varlıklarda bulunmayan akıl ve irade sadece insanda mevcuttur. Bu sayede insan, kendine has bir inanç, değer yargısı ve yaşam tarzına sahiptir. Bu açıdan

insanın dini, ahlâkî, sosyal ve hukukî olarak doğru yolu seçmesi beklenir ve insan bu hususlardan sorumlu tutulur. İnsanın üç türlü sorumluluğu vardır.

1. Vicdanî (ahlâkî) sorumluluk: Olumsuz nedenlerden ötürü yaratılışı (fitrat) bozulmamış her insan, ruhunda yer alan ve bazen kendisini takdir eden veya suçlayan vicdanın otoritesini hisseder. Örneğin "Kötülük senin içine sıkıntı veren şeydir" hadisi vicdanî sorumluluğun önemine işaret etmektedir.

2. Toplumsal sorumluluk: İslâm dini, hayatı sadece kişide başlayıp biten bir olay olarak görmez. İslâm, hem kişiyi topuma karşı sorumlu kılmış hem de toplumu insanın iyiliği uğrunda çaba göstermesi bakımından sorumlu tutmuştur. Bu sorumluluğu denetleme ve değerlendirme kişinin hayatını kuşatan toplumsal çevre tarafından gerçekleştirilir

3. Dinî sorumluluk: Bu sorumluluk ilâhi otorite tarafından belirlenir. Bu sorumluluk inanma ihtiyacından doğup diğer iki sorumluluğun tamamlayıcısıdır. Bir toplumda dinî bilinç zayıflarsa toplumsal sorumluluk da o ölçüde azalacaktır. (Yıldız, 2009)

Yüce Allah'ın peygamberler ve kutsal kitaplar gönderip insanları uyarması, insanların sorumluluk bilincine sahip olmaları gerektiğinin bir kanıtıdır. Kur'an'ın bazı ayetlerinde sorumluluk kavramı şöyle işlenmiştir:

"Sizin için de (hesap sorma) vaktimiz olacak, ey sorumluluk yüklenmiş iki varlık!" (Rahmân, 55/31) ayetinde insanın Allah tarafından sorumluluk yüklenmiş bir varlık olduğu buyrulmaktadır.

"Rüşdüne erinceye kadar yetimin malına, onun yararına olmadıkça el sürmeyin. Ahde vefa gösterin; çünkü ahid sorumluluk doğurur." (İsrâ, 17/34) ayetinde ise sözünü tutmanın yani ahde vefânın sorumluluk gerektirdiği belirtilmiştir.

1.7.5. Barış Değeri

Barış kavramı, sözlükte savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar, uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam olarak tanımlanır. (TDK, 2015)

Barış denilince insanların aklına genellikle savaş olmama hali veya sessizlik gelmektedir. Oysa barış çok daha ileri boyutta bir kavramdır. Çatışmaların durdurulması kadar çatışmalara çözüm üretilmesi de barış açısından önemli görülmektedir. Barış şiddetsizliğin ötesindedir. Barış çatışmayı ortadan kaldırma çabaları, adaletin tesisini, bazı temel ihtiyaçların giderilmesini ve insan haklarına saygıyı içermektedir. Yani barış hoşgörüyü, önyargılardan uzak durmayı ve koşulsuz bir şekilde insana insan olduğu için değer vermeyi de içine alır.

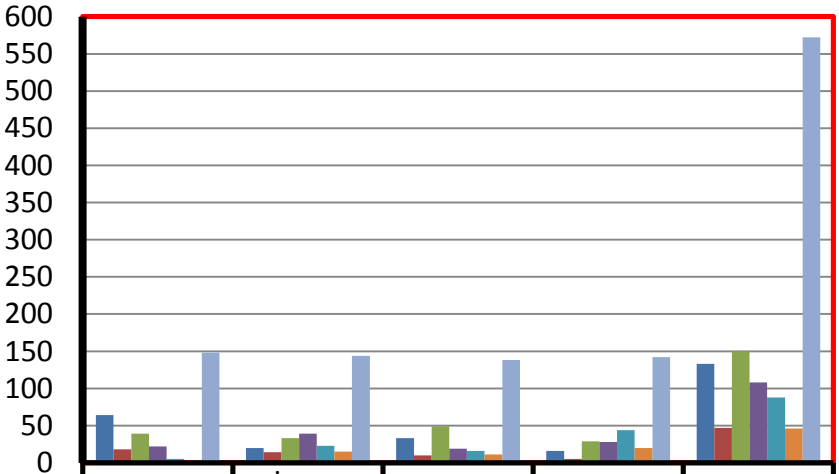
Barış çok boyutlu bir süreç olup sadece savaşsızlık hali değildir. *Savaşın olmadığı durumlar barış, barışın olmadığı durumlar ise savaş olarak algılanabilir ancak savaş ve barış birbiriyle ilişkisel değildir. Savaşın olmadığı her durum barışçıl değildir. İnsanlar yüksek suç oranlarının olduğu semtlerde yaşayabilirler. Ve yine ekonomik olarak bunalımda oldukları ya da açlıktan, sağlıksızlıktan öldükleri koşullarda da yaşayabilirler.* Dolayısıyla barış sadece savaşın olup olmadığına bağlanmamalıdır. Bunun yanı sıra insan hayatını değerli kılan birçok dinamiği de barındırmaktadır (Coşkun, 2012: 10-12).

Barış birçok açıdan ele alınması gereken önemli bir değerdir. Arapça karşılığı "sulh" olup Kur'an'da bir ayette "Eğer bir kadın kocasının kötü muamelesinden yahut yüz çevirmesinden endişe ederse aralarında bir uzlaşmaya(Sulha) varmalarında onlara günah yoktur ve sulh hayırlıdır. Nefisler de cimriliğe meyillidir. Eğer güzel davranır ve Allah'a itaatsizlikten sakınırsanız bilin ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (Nisâ, 28) buyrularak sulh **"uzlaşma, anlaşma"** gibi anlamlarda kullanılmıştır. Başka bir ayette ise "Müminler ancak kardeştirler, öyleyse iki kardeşinizin arasını düzeltin(sulh edin), Allah'a itaatsizlikten sakının ki rahmetine mazhar olasınız." (Hucurât, 10) diye buyrulmuş ve sulh, "**iki kişinin arasını bulmak"** anlamında kullanılmıştır. Bu kavramını iyi olma anlamı da mevcuttur. Örneğin "Rabbimiz! Onları ve atalarından, eşlerinden ve nesillerinden olup da iyi yolda(Salah) bulunanları kendilerine vaad ettiğin adn cennetlerine kabul buyur. Kuşkusuz sen sınırsız izzet ve hikmet sahibisin." (Mü'min, 8) ayetinde sulh kavramı **"iyi olma"** anlamında kullanılmıştır.

2. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

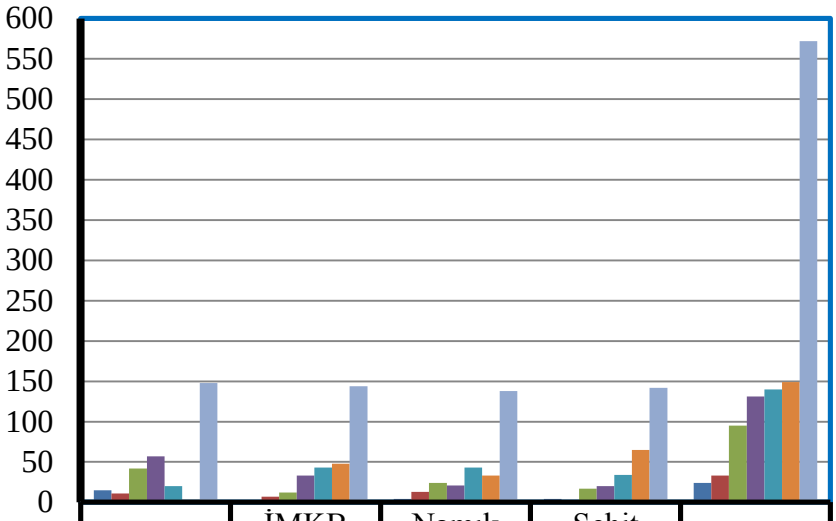
2.1.ÖĞRENCİLERİN KİŞİSEL BİLGİLERİ

	Faik Ali	İMKB Hattat Hamid Aytaç	Namık Kemal imam Hatip	Şehit Polis Mehmet Erçin	Toplam
Okur-Yazar Değil	64	20	33	16	133
Okur-Yazar	18	14	10	5	47
İlkokul Mezunu	39	33	49	29	150
Ortaokul Mezunu	22	39	19	28	108
Lise Mezunu	5	23	16	44	88
Yüksek Öğretim	0	15	11	20	46
Toplam	148	144	138	142	572

Grafik 6:Okullara Göre Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumu

Grafikte görüldüğü gibi 133 anne Okur-Yazar değil, 47 anne Okur-Yazar, 150 anne İlkokul mezunu, 108 anne Ortaokul mezunu, 88 anne Lise mezunu, 46 anne Yüksek öğretim mezunudur. Okur-Yazar olmayan annelerin en çok olduğu okul 64 kişiyle Faik Ali Ortaokulu en az olduğu okul ise Şehit Polis Mehmet Erçin Ortaokuludur. Anneler 150 kişi ile en çok ilkokul mezunu, 46 kişi ile de en az yükseköğretim mezunudur. Faik Ali Ortaokulunda yükseköğretim mezunu anne bulunmayıp okur-yazar olmayan sayısı diğer okullardan yüksektir.

	Faik Ali	İMKB Hattat Hamid Aytaç	Namık Kemal imam Hatip	Şehit Polis Mehmet Erçin	Toplam
Okur-Yazar Değil	15	1	4	4	24
Okur-Yazar	11	7	13	2	33
İlkokul Mezunu	42	12	24	17	95
Ortaokul Mezunu	57	33	21	20	131
Lise Mezunu	20	43	43	34	140
Yüksek Öğretim	3	48	33	65	149
Toplam	148	144	138	142	572

Grafik 7: Okullara Göre Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumu

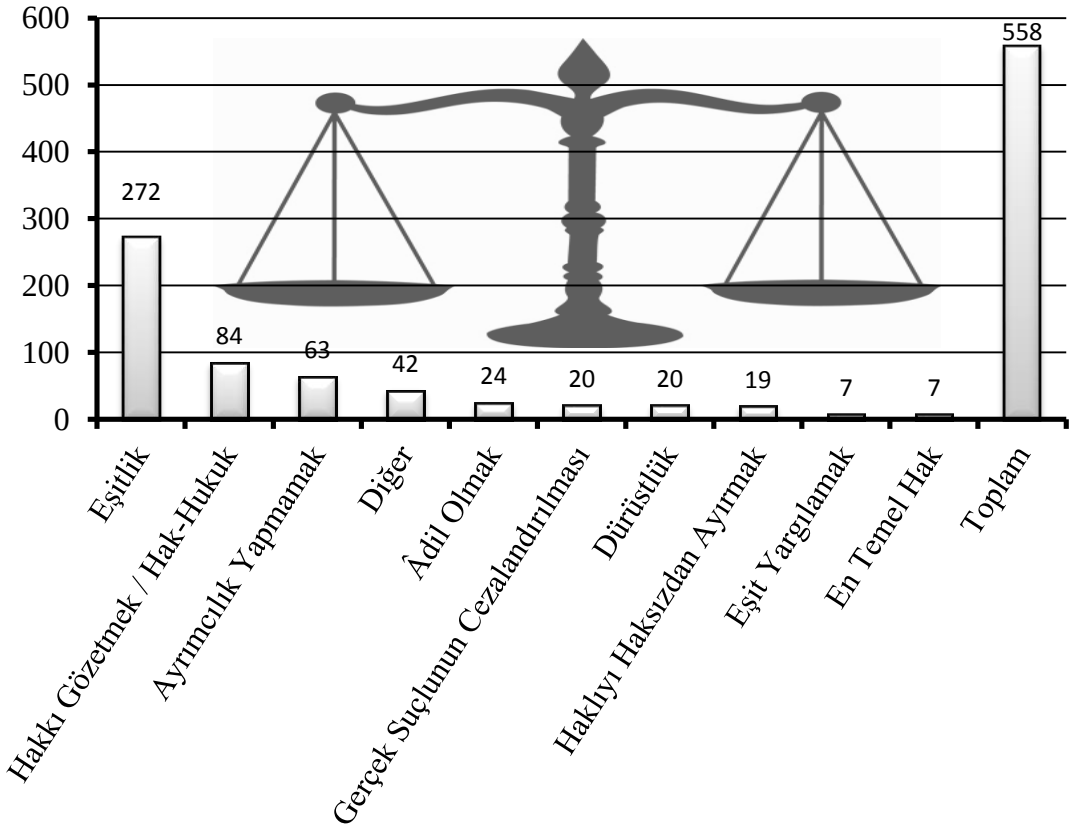
Grafiğe göre okur-yazar olmayan babaların sayısı 24, okur-yazar olanların sayısı 33, ilkokul mezunu olanların sayısı 95, ortaokul mezunu olanların sayısı 131, lise mezunu olanların sayısı 140 ve yükseköğrenim mezunu olanların sayısı 149'dur. Okur-yazar olmayan babaların en çok olduğu okul Faik Ali Ortaokulu olup sayıları

15'tir. Okur-yazar olmayanların en az olduğu okul ise 1 kişi ile İMKB Hattat Hamid Aytaç Ortaokulu'dur. Yükseköğrenim mezunları 3 kişi ile en az Faik Ali Ortaokulu'nda olup 65 kişi ile de en çok Şehit Polis Mehmet Erçin Ortaokulu'ndadır.

Annelerin eğitim durumu babaların eğitim durumuna göre gerilerde kalmıştır. Nitekim annelerin çoğunluğunu ilkokul mezunları ve okur-yazar olmayanlar oluştururken babaların çoğunluğunu yükseköğrenim ve lise mezunları oluşturmaktadır. Yükseköğrenim mezunu anne sayısı 46 ile azınlığı, yükseköğrenim mezunu baba sayısı ise 149 ile çoğunluğu oluşturmaktadır.

2.2. ADALET DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Öğrencilerin adalet değeri hakkındaki algıları ilk aşamada genel olarak değerlendirilecektir. İkinci aşamada ise öğrencilerin adalet değerine ilişkin değerlendirmelerinin sınıf ve cinsiyet bazında değişiklik gösterip göstermediği saptanacaktır. Katılımcıların yaşı sınıflarla paralellik gösterdiği için yaş bazında bir karşılaştırmaya ihtiyaç duyulmamıştır.

Grafik 8: Öğrencilerin Adalet Değerine İlişkin Algıları

Adalet, herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme gibi anlamlara gelir (TDK, 2015). Katılmış (2010)'a göre adil olmak "dürüstlük ve eşitlik", "empati", "saygı ve sorumluluk" başlıkları altında değerlendirilmelidir. Adaletli bir davranış için dürüst ve eşit davranma, empati kurma, sorumluluk alma ve saygı duyma gibi niteliklerin bulunması gerekmektedir (Kılcan, 2013:57).

Hökelekli (2013, akt: Türkiye Değer Ödülleri: 2016),adaleti bir şeyi yerli yerine koymak, hak sahibine hakkını vermek, hükmederken tarafsız olup eşitliği gözetmek şeklinde tanımlamıştır. Adalet, kuşatıcı ve her düzeyden insanın üzerinde yürümesi için gerekli bir yoldur. Adaletin yoksa insanlar arasında düzen ve barış da sağlanamaz. *Adalet, güçlü ile zayıf, iyi ile kötü, mazlum ile zalim arasındaki dengeyi sağlamak bakımından çok önemlidir. Toplumsal barış için yasalarla korunan adalet düzeni, insanın iç dünyasındaki barış için ise, duyguların adaleti önem taşır* (Özdemir, 2012, akt: Türkiye Değer Ödülleri: 2016).

Grafiğe göre adalet değeri için; 272 kişi "eşitlik", 84 kişi "hakkı gözetmek veya hak-hukuk", 63 kişi "ayrımcılık yapmamak", 42 kişi "diğer", 24 kişi "âdil olmak, 20 kişi "gerçek suçlunun cezalandırılması", 20 kişi "dürüstlük", 19 kişi "haklıyı haksızdan ayırmak", 7 kişi "eşit yargılamak" ve 7 kişi "en temel hak" demiştir. Adalet değeri hakkında 558 öğrenci görüş belirtmiştir. Adalet değeri için en çok "eşitlik", en az "en temel hak" ve "eşit yargılamak" denmiştir.

Öğrenciler "diğer" kategorisinde ise adalet değeri için "öğretmende bulunması gereken", "torpil yapmamak", "terazi gibi olmak", "pek önemsenmeyen bir kavram", "huzur", "sulh", "toplumu oluşturan", "devlette olması gereken", aldatmamak", "mülkün temeli", "uygulanmayan bir kavram", "özgürleştiren değer", "iyilik", "saygı", "boşanma yeri", "Karadayı dizisi", "denge", "halkı savunmak", "akıllı olmak", "efendi olmak", "sorunların çözümü", "doğruyu yanlıştan ayırmak", "izinsiz eşya almamak", "sır tutmak", "hoşgörü" ve "dava açmak" değerlendirmelerinde bulunmuşlardır.

Öğrencilerin çoğunluğu adaleti *eşitlik, hakkı gözetmek ve ayrımcılık yapmamak* olarak değerlendirmiştir. Bu bakımdan öğrencilerin adalet değerine ait

değerlendirmeleri değer tanımlamalarıyla örtüşmektedir. "diğer" kategorisi incelendiğince bazı öğrencilerin adalet kavramını bildiği ancak ifade edemediği veya yanlış ifade ettiği bazılarının ise adalet kavramını bazı metaforlarla ifade ettiği görülmektedir. Öğrencilerin adalet değeri hakkında bilgi sahibi olduğu ve sahip olunması gereken bir değer olduğunun bilincinde oldukları tespit edilmiştir.

Öğrenciler adalet kavramını değerlendirirken adaletin olması gerektiğini ancak sözde kaldığını bazen üstü kapalı bazen de doğrudan dile getirmişlerdir. Özellikle değerlendirme yaparlarken bir adalet özlemini sürekli duydukları hissedilmektedir. Yer yer adaleti kendilerinden bağımsız bir kurum olarak görüp adaletin hakkıyla çalışmayan bir kurum olduğu izlenimini uyandırmaktadırlar. Adalet için en çok yapılan değerlendirme olan eşitliğin öğrenciler tarafından tam olarak anlaşılmadığı görülmektedir. Çünkü adalet herkese eşit haklar vermek değildir. Hak edene hak ettiği kadarını vermektir. Çok az öğrenci bu ayrımın farkındadır. Adalet değerlendirmesi yapılırken özellikle öğretmen ve anne babanın tutumlarının ön plana çıkarılması toplumun öğretmenlere ve anne-babalara ne kadar önemli bir misyon yüklediklerini kanıtlamaktadır. Adalet için hak-hukuk değerlendirmesi yapan öğrenciler özellikle kişisel farklılıklardan mücerret olacak şekilde herkesin hakkının korunması gerektiğini ifade etmektedirler. Kişisel farklılıkları da din, dil, ırk, cinsiyet, mevki vb. olarak belirtmektedirler. Adalet için ayrımcılık yapmamak değerlendirmesi yapanlar ise yine hiç kimsenin eşit koşullarda olmak kaydıyla kayırılmaması gerektiğini belirtmektedirler. Diğer kategorisinde adaletin haklı olanı özgürleştirmesi gerektiği değerlendirmesinin bir ortaokul öğrencisi tarafından yapılması ve başka bir öğrencinin *adalet olmadığı için görüşümü belirtmiyorum* demesi dikkate değerdir. Öğrenciler haklının haksızdan ayrılması, yargıçların adilane karar vermesi gerektiği ve adil davranma konusunda Hz. Muhammed'in örnek alınması gerektiğinin bilincedirler. Öğrencilerin bu bilince sahip olmaları değer bilinci adına umut vaat etmektedir. Bazı öğrenciler adaletin dürüstçe davranmak olduğunu belirtip doğruluğun adalete götüreceğinin bilincedirler. Bazı öğrencilerin de adaletin olmazsa olmaz olduğunu ifade etmesi adalet değerinin bilincine iyice vardıklarını göstermektedir. Sonuç olarak öğrenciler adalet değerinin farkındadır. Adaletin nasıl olması gerektiğini de bilmektedirler. Ancak bu değerin öğrencilerde içselleştirilip içselleştirilmediğini

kestirmek şimdilik zordur. Bunu başarmanın yolu ise gözleme dayalı alan çalışmalarının sayısını arttırmaktır.

Öğrencilerin adalet değeri için yaptığı bazı değerlendirmeler aşağıda kategorilere göre sırasıyla *anket numarası/ cinsiyet/ sınıf* belirtilerek alıntılanmıştır.

Eşitlik kategorisi:

571/k/8, Bence adalet; herkesin aynı haklara aynı eşitlikte sahip olup kimseyi küçümsemeden yaşamaktır. Fakat ne yazık ki bu toplumda "adalet" kavramı yok denecek kadar görünmeyen bir kavramdır. Adalet demek eşitlik demektir. Eğer bu dünyada adalet olsaydı erkekler kadınlardan üstün olmamalıydı.

431/e/5, Bir arkadaşımız diğer arkadaşımıza 1 tam elma veriyor diğerine ise yarım elma veriyorsa bu arkadaşımız adaletli davranmamıştır. Ama gidip diğer arkadaşına da 1 tam elma verseymiş adalet sağlanırmış.

228/k/6, Mesela bir pastayı beş dilime ayırmak istiyoruz ama herkese aynı düşecek şekilde… Pastayı ayırdık ve herkese aynı düştü. Adalet kavramının anlamı kısaca budur.

572/k/8, Benim için eşitlik demektir. Ama bu dünyada eşitlik olduğunu düşünmüyorum.

3/e/5, "Herkese eşit davranmak, birini diğerinden ayırmamaktır."

11/k/5, "Bence adalet herkese eşit davranmak anlamına gelir."

26/k/5, "Bence adalet eşitlik demektir. Kadınların çoğu erkek çocuklarını sever ben buna katılmıyorum. Kızı da sevmesi lazımdır."

42/k/6, Herkese eşit bir şekilde davranmak, tarafsız olmaktır(objektif). Örneğin: Öğretmenin öğrencilere karşı sevgisine adalet diyebiliriz.

47/k/6, "Herkesin her konuda eşit haklara sahip olmasıdır."

60/e/6, Bence adalet eşitlik demektir. Tıpkı öğretmenlerimizin bizi aynı kefeye koyması gibidir.

61/e/7, Bence adalet herkese eşit şekilde davranmaktır. Tanıdığı veya tanımadığı insanlara eşit davranmaktır.

62/k/7, Bence adalet herkese aynı düşüncelerle yaklaşmaktır. Bir terazi gibi eşit olmaktır. İnsanları iyi veya kötü diye kodlamadan onların haklı veya haksız olmalarına göre olayı değerlendirmektir.

123/e/8, Bence adalet kimseye din, dil, ırk ve cinsiyet ayrımı yapılmamasıdır. Herkese karşı eşit olunmalıdır. Mesela biri cinsiyet ayrımı yapmaksızın kız ve erkek çocuklarını aynı değerde görüyorsa bu adalettir.

136/k/8,Anne ve babaların çocuklarına eşit davranmaları adaletli olduklarını gösterir.

162/e/5, Bence adalet bir kişiye fazla değil az da değil ama eşit davranmaktır.

180/k/5, Adalet bence eşit davranmaktır.

213/k/6, Bence adalet iki kişi arasındaki bir sorunu eşit bir biçimde çözmektir.

198/e/6, Bence adaletin anlamı herkes eşittir. Kimse kimseden üstün değildir. Mesela bizden büyük olanların bizi dövmeye hakkı yoktur.

259/k/7, Bence adalet herkese eşit davranmaktır. Mesela öğretmen konuşmayın dedi, ben yanlışlıkla konuştum ve bana eksi attı. Ama diğer arkadaşım konuştuğunda ona eksi atmıyorsa bu adaletsizliktir.

236/e/7, Tüm insanlara eşit davranmaktır.

264/k/8, Bence adalet herkese eşit davranmak, eşit derecede sevgi, saygı ve dürüstlük göstermek demektir.

269/e/8, Herkese eşit davranmak ve eşit haklar tanımaktır.

Hakkı Gözetmek Kategorisi:

18/e/5, Haksızlık olmayan her şeydir.

35/k/5, Adaletin yerine gelmesi ve insanların hakkının yenmemesidir.

46/k/6, Bence adalet haksızlık yapmamak ve herkese aynı şekilde davranmaktır.

97/k/7, Bence adalet yasa ve kurallara uymaktır.

104/k/8, Hiçbir eşitsizlik gözetmeden herkesin haklarının eşit olması demektir.

126/e/8, Hz. Muhammed (s.a.v) adalete çok önem verirdi. Adaletli olmak başka kimsesin hakkının üstüne gelmemesidir. Misal arkadaşımla bir top aldım ben tek eve götürürsem o götürmezse adaletli olmaz.

149/k/5, Adalet bir ülkede hakkı sağlar.

204/k/6, Bir kişi haksızlığa uğruyorsa onu haklı çıkarmak için kullanılır.

217/e/6, Bir insanın hakkını yememek ve ona haksızlık yapmamaktır.

237/k/7, Bence adalet haksızlık yapılmaması gereken bir şeydir.

251/e/7, Bir kişinin hak ettiğini vermektir.

268/k/8, Hukuk

275/e/8, Bence adalet kanunlar karşısında eşit olmaktır.

306/k/5, Bence adalet sevdiğimiz takımı değil hakkıyla başaran takıma önem göstermektir. Her şeyde adaletli davranmamız gerekir.

322/k/5, Bence adalet ben yakın arkadaşımız akrabamız olsa bile haksızlık yapmamaktır. Öğretmenimizin notu verince "dur buna çok vereyim." dememesi adalettir.

332/e/6, Herkesi kişiliğine, davranışlarına ve haklarına göre değerlendirmektir.

336/k/6, Bence adalet kanunun yönettiği ve haklı olanın kazanmasıdır.

357/k/7, Bence adalet hak yememektir. Adalet için dürüstlük gerekir, Adalet hak yemeden gereğini yapmaktır.

382/e/7, Bence adalet hiç kimsenin hakkını yemeden ve önyargılı davranmadan karar vermektir.

393/e/8, Bence adalet herkesin hakkını vermektir.

418/k/8, Bence adalet birisinin hakkının yenmemesidir.

439/e/5, Adalet hiç kimseye haksızlık yapmamaktır.

465/k/5, Hak ve hukuka uygun davranmaktır.

477/e/6, Bence adalet kuralla kimsenin hakkını yememektir.

486/k/6, Hukuk ve bütün insanların haklarının eşit olması

518/k/7, Bana göre adalet karşıdakinin hakkını yememektir. Herkese ne olursa olsun adaletli davranmak demektir.

519/e/7, Bence adalet haklı olanın hakkının verildiği en doğru kavramın ismi, cismidir.

552/e/8, Hak ve hukuka uygunluk veya hakkı gözetmektir.

553/k/8, Bence adalet hakkı gözetmek ve doğruluktur. Örneğin ben avukat olmak istiyorum çünkü haksızlığa gelemiyorum.

Ayrımcılık Yapmamak Kategorisi:

19/e/5, Her zaman insanlar suçlu da olabilir suçsuz da olabilir. Bence adalet insanların arasında ayrımcılık yapmamaktır.

30/k/5, Bence adalet insanın ayrımcılık yapmamasıdır. Mesela bir öğretmen birisine 3 puan eklerse herkese 3 puan vermelidir.

45/k/6, Bir konuda her iki tarafa adaletli davranmaktır. Mesela öğretmen kavga eden iki arkadaşımıza da aynı cezayı verdi.

50/e/6, Bence adalet hiçbir kimseye ayrımcılık yapmadan herkese eşit davranmaktır.

63/e/7, İki kişi arasında ayrımcılık yapmayarak katkı sağlamaktır.

66/k/7, İnsanlar arasında ayrımcılık yapmayıp eşit davranmaktır.

122/e/8, Herkese eşit şekilde davranmak, ayrım yapmamaktır.

185/e/5, Bir şeyi severken diğerini sevmemektir.

210/k/6, Bence adalet bir insanın herkese karşı aynı tavrı göstermesidir.

214/e/6, Bence en fazla adaletsizlik genellikle sınıflarda olur. Çünkü başkan seçiminde 2 kız veya 2 erkek olsa adaletsizlik olur. Mesela kızlara el kalkmaz dediğinizde kızlar başımıza çıkar.

234/k/7, İnsanlar arasında ayrımcılık yapmamak doğru konuşmaktır.

285/k/8, Herkese eşit haklar tanınmasıdır. Hiçbir şekilde ayrım yapılmamasıdır.

273/e/8, Bence adalet ayrım yapmadan davranmaktır.

312/e/5, Öğretmen çalışkan birini her zaman kaldırırsa başka birilerini kaldırmazsa bu adaletsizlik olur.

326/k/5, Bence adalet bir şeyler hakkında ayrım yapmamaktır. Mesela babam, ben ve kardeşlerim arasında ayrım yapmaz.

337/k/6, Bence adalet her zaman ne olursa olsun ayrımcılık yapmadan eşit ve haklı davranmaktır. Örneğin hâkimler adaletli davranana insanlardır.

345/e/6, Bence adalet iki insan arasında ayrım yapmamaktır. Mesela siyah ile beyaz insanın birbirinden üstün olmamaları…

423/e/8, Bir olaya eşit bir şekilde ayrımcılık yapmadan davranmaktır.

449/e/5, Hiç kimsenin ırk, din, dil ve görünüşüne bakmadan eşit bir şekilde karar vermektir.

531/k/7, Bence adalet herkese ayrımcılık yapmaksızın, herkese hakkıyla davranmak ve hiç kimsenin haksızlığa uğramamasıdır.

534/e/7, Bence adalet kimseye ayrımcılık yapmadan ülkeyi yönetmektir.

554/e/8, Hiçbir ayrımcılık yapılmadan herkese eşit hakların verilmesidir.

Diğer Kategorisi:

507/k/7, Bence adalet diye bir şey yok. O yüzden bir görüşüm yok.

471/k/6, Bence adalet halkı savunmaktır.

539/e/8, İki kişinin birbirine dava açması.

521/k/7, Adalet mülkün temelidir. Adalet her insana eşit haklar ve özgürlüklerdir. Mesela evde iki çocuk varsa anne veya baba o iki çocuğa eşit davranıyorsa o anne ve baba adalet sahibidir.

38/k/5, Karı koca kavga ettiklerinde ayrılmak için adalete giderler.

297/e/5, Bence adalet birinin iki kişi arasında yaptığı seçim. Yani bir mahalleye muhtar olduğumda beni adaletle seçerler.

223/e/6, Bence adalet kötü insanları özgürleştirmez iyi insanları özgürleştirir.

Adil Olmak Kategorisi:

88/k/7, Adil olma yani herkese eşit davranmaktır.

125/e/8, Adalet adil davranmak demektir. Yani haklı olanın yanında olmaktır. Bir devletin en önemli hususu adalettir.

484/k/6, Toplum içerisinde adaletli davranmalıyız.

361/e/7, Adil olmak ve herkese eşit davranmaktır.

201/k/6, Adaletli olmak bizlerin sorumluluğudur. Bu dünyada herkes adil olmalıdır. Adaletli olmayan biri sevilmez, hoş görülmez.

178/e/5, Her zaman herkese ve her yerde adaletli dürüst olurum.

Gerçek Suçlunun Yakalanması Kategorisi:

2/k/5, Suçluların bulunup onların haklı mı haksız mı olduklarını bulmaktır.

17/e/5, Bir kişi para çaldığında o hırsıza hapis cezasının verilmesidir.

65/e/7, Bence hapishaneye girenlerin bazıları anlamadan bilmeden hapse atılıyor. Bence bu adalet değildir. Adalet bir suç işleyip hapse girmektir.

167/k/5, Bir kişiye hak ettiği cezayı vermektir.

181/e/5, Bir suçlunun adalete göre yargılanmasıdır.

229/e/7, Bence suçluların doğru bir şekilde hapse atılmasıdır.

279/k/8, Bence adalet birisine atılan iftiranın doğrulunu ortaya çıkarmaktır.

366/e/7, Adalet mesela suçsuz biri haksız yere ceza yerse bu adalet olmaz fakat o kişiye ceza verilmezse bu adalet olur.

404/k/8, Adalet bence kişilerin işlediği suçtan yeterince ceza almasıdır.

426/e/8, Adalet kesinlikle hile yapmaz. Suçsuzları değil suçluları haksız çıkarız.

446/e/5, Bence adalet, bir insanın suçluysa cezasını çekmesidir. Bana göre adalet budur.

455/k/5, Bir kişi suç işlediyse cezasını çekmesidir.

Dürüstlük Kategorisi:

15/e/5, Bence adalet hep dürüstlerin tarafında olur. Çünkü onlar adalet için savaşacaklar.

31/k/5, Adalet demek bir kimsenin haksızlığa uğramaması demektir. Doğruyu yanlıştan ayırmak demektir. Örneğin "ilahi adalet" kavramı adalet için kullanılır.

161/k/5, Bence dürüstlüktür.

172/e/5, İnsanların doğru olan şeyi yapmasıdır.

220/k/6, Doğruluk, doğru olandır.

235/k/7, Bir kişiye yalan söylememek yani her şeyi doğru söylemektir. Haksızlık yapılmamasıdır.

252/e/7, Bence adalet dürüst davranmaktır.

293/e/5, Bana göre adalet her iki taraf arasında dürüst olmaktır.

343/k/6, Bence adalet karşıdaki insana karşı dürüst olmaktır.

460/e/5, İnsanların doğru kararı bulup gerçekleri yapmasıdır.

466/k/5, İki kişinin birbirine dürüst davranması demektir.

Haklıyı Haksızdan Ayırmak Kategorisi:

53/e/6, Bir vaka durumunda adaletli yani haklı olanı bulmaya adalet denir.

232/k/7, Bence adalet bir insan eğer haklıysa ve haksıza kızıyorsa bu adalettir.

368/e/7, Bir suçta haklı olanı savunmaktır. Bir okulda hocanın bir öğrenciyi sevip diğer öğrenciyi sevmemesi adaletsizliktir. Öğretmen herkese eşit davranırsa adaletli olur.

508/e/7, Bir davada hangi taraf haklıysa onu suçsuz kabul etmektir.

551/e/8, Bence adalet haklı olan kişiyi savunmaktır. Bu devirde adalet diye bir şey kalmamış...

Eşit Yargılama Kategorisi:

89/e/7, Herkesi eşit bir şekilde yargılayıp ceza vermek ya da vermemektir.

133/k/8, Herkesin eşit bir şekilde yargılanmasıdır. Soylu olan veya zengin olan birine daha küçük cezaların verilmemesidir.

199/e/6, Herkesin zengin fakir demeden kurallara uymadıkları zaman aynı cezayı alması ve aynı koşullarda yargılanmasıdır.

561/k/8, Kimseyi diğerinden üstün tutmadan herkesi eşit yargılamaktır. Mesela öğretmen hiç kimseyi ayırmıyor. Bu da öğretmenin adaletli olduğunu gösterir.

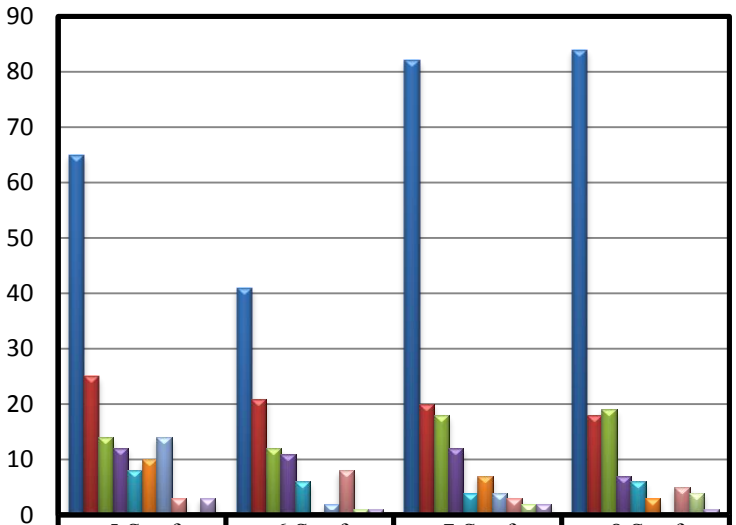
562/e/8, İnsanların hiçbir etki altında kalmadan verdiği karara adalet denir. Adalet kavramını herkes iyi bilmiyor. Öğrenmek için en doğru yol şüphesiz Peygamber Efendimizin adalet hakkındaki görüşlerine uymaktır.

En Temel Haktır Kategorisi:

335/e/6,Bence adalet herkese uygulanması gereken şeydir.

414/e/8, Bence adalet insanın en temel hakkıdır.

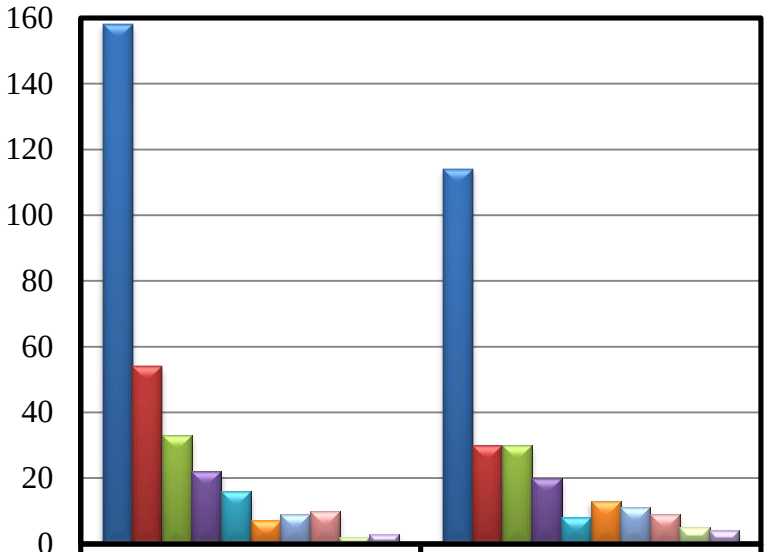
443/e/5, Bence adalet olmasaydı herkes kötülük yapardı. Bu yüzden adalet olmalıdır.

	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf
Eşitlik	65	41	82	84
Hakkı Gözetmek/Hak-Hukuk	25	21	20	18
Ayrımcılık Yapmamak	14	12	18	19
Diğer	12	11	12	7
Âdil Olmak	8	6	4	6
Gerçek Suçlunun Cezalandırılması	10	0	7	3
Dürüstlük	14	2	4	0
Haklıyı Haksızdan Ayırmak	3	8	3	5
Eşit Yargılamak	0	1	2	4
En Temel Hak	3	1	2	1

Grafik 9: Adalet Değerine İlişkin Algıların Sınıflara Göre Dağılımı

Grafikte öğrencilerin adalet değeri hakkındaki değerlendirmeleri sınıf düzeyinde belirtilmiştir. Buna göre 5. sınıflar 65 kişi ile 6. sınıflar 41 kişi ile 7. sınıflar 82 kişi ile ve 8. sınıflar 84 kişi ile adalet için en çok "eşitlik" değerlendirmesinde bulunmuşlardır. İkinci en yüksek değerlendirme ise "hakkı gözetmek" olmuştur. 6. sınıflarda bazı değerlendirmelerin nicelik olarak farklılık göstermesi 6. sınıfların ankete katılımlarının az olmasına bağlanabilir. Sınıflar bazında adalet değeri için en az "eşit yargılamak" ve "en temel hak" denmiştir. Grafikte 5. sınıfların adalet değeri için "dürüstlük" algısının diğer sınıflara göre en yüksek olması dikkat çekmektedir. Genel olarak sınıfların adalet değeriyle ilgili algıları birbirlerine yakınlık göstermektedir.

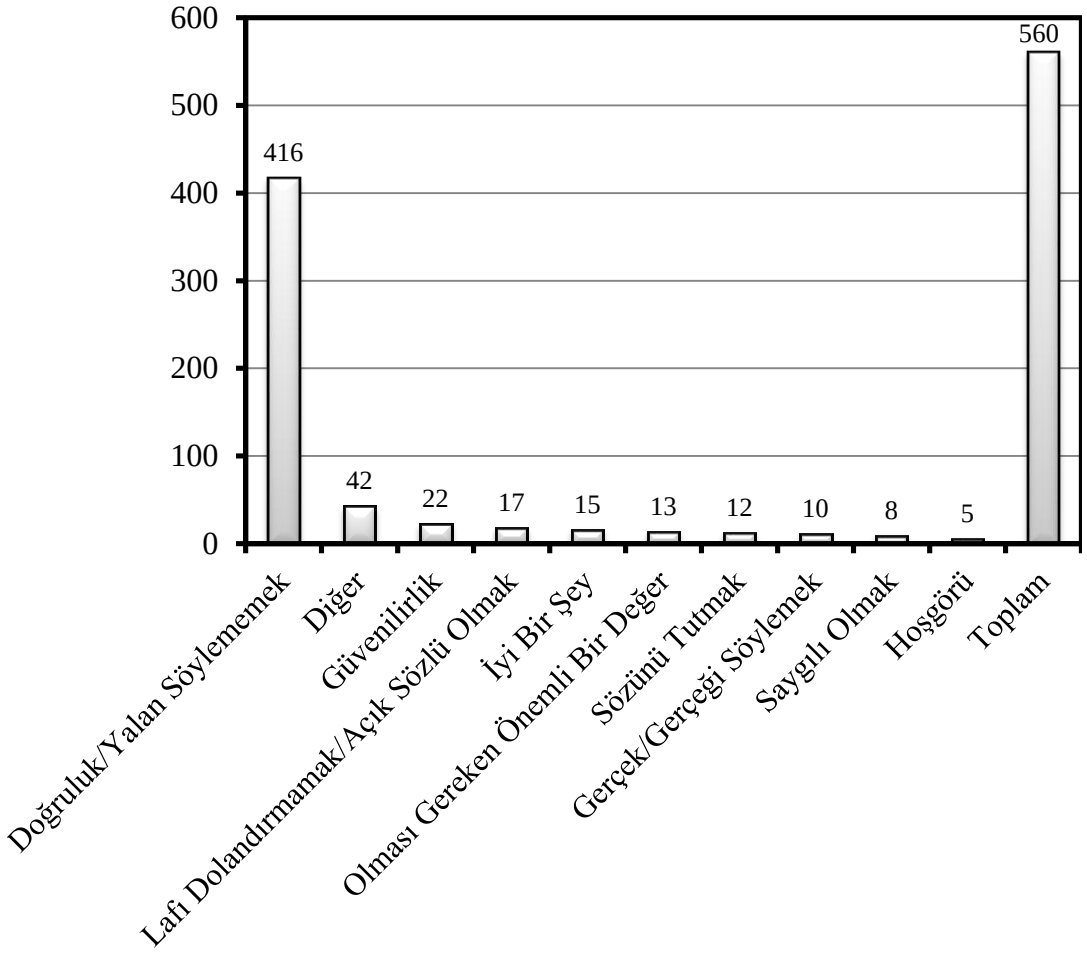
	KIZ	ERKEK
Eşitlik	158	114
Hakkı Gözetmek/Hak-Hukuk	54	30
Ayrımcılık Yapmamak	33	30
Diğer	22	20
Âdil Olmak	16	8
Gerçek Suçlunun Cezalandırılması	7	13
Dürüstlük	9	11
Haklıyı Haksızdan Ayırmak	10	9
Eşit Yargılamak	2	5
En Temel Hak	3	4

Grafik 10: Adalet değerine İlişkin Algıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Grafikte adalet değerine ilişkin algıların cinsiyetlere göre dağılımı verilmiştir. Buna göre kız ve erkekler adalet değeri için en çok "eşitlik", "hakkı gözetmek" ve "ayrımcılık yapmamak" değerlendirmelerinde bulunmuşlardır. Bu sonuç genel (toplamdaki değerlendirme) değerlendirmeyle aynıdır. Genel değerlendirmede olduğu gibi hem erkeklerde hem de kızlarda adalet için en az "eşit yargılamak" ve "temel hak" denmiştir. Sonuç olarak adalet değerine ilişkin algılamada cinsiyet faktörünün belirleyici bir etkisi olmamıştır. İlk bakışta bariz bir fark görünse de bu farklılık kızların katılımda nicelik olarak daha çok yer almış olmasından kaynaklanmıştır.

2.3. DÜRÜSTLÜK DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Öğrencilerin dürüstlük değeri hakkındaki algıları ilk aşamada genel olarak değerlendirilecektir. İkinci aşamada ise öğrencilerin dürüstlük değerine ilişkin değerlendirmelerinin sınıf ve cinsiyet bazında değişiklik gösterip göstermediği saptanacaktır.

Grafik 11: Öğrencilerin Dürüstlük Değerine İlişkin Algıları

Grafiğe göre "dürüstlük" değeri için 560 öğrencinin416'sı "doğruluk/yalan söylememek", 42'si "diğer", 22'si "güvenilirlik", 17'si "lafı dolandırmamak veya açık sözlü olmak", 15'i "iyi bir şey", 13'ü "olması gereken önemli bir değer", 12'si, "sözünü tutmak", 10'u "gerçek veya gerçeği söylemek", 8'i "saygılı olmak", 5'i "hoşgörü" demiştir.

Dürüstlük değeri için "diğer" kategorisinde "Efendi olmak", "ikiyüzlü olmamak", "gıybet yapmamak", "yalan karşıtı", "içtenlik", "terbiyeli olmak", "adil olmak", "şerefli olmak", "dik durmak", "hayat", "iyi niyet", "namuslu olmak", "gizlememek", "az olan bir şey", "adaletli olmak", "bir ihtiyaç", "Allah'tan korkmak", "aldatmamak/kandırmamak", "taraf tutmamak", "sevgi", "kızmamak", "dürüstlük", "eşitlik", "yardım etmek" ve "kötülük yapmamak" gibi değerlendirmeler yapılmıştır.

Dürüstlük, sözlükte doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış ve adalet gibi anlamlara gelir. Felsefi bir terim olarak ise düşüncenin gerçekle uyuşması, yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması demektir.(TDK, 2015)

Dürüstlük, doğruluk anlamına da gelip *sıdk* kelimesinin Türkçesidir. Sıdk, "niyette dürüstlük, söz ve davranışların doğru ve gerçeğe uygun olması" anlamında bir ahlâk terimidir. Vâkıaya uygun hüküm bildiren söz veya yalanın karşıtı diye de tanımlanır. Ayrıca sıdk "sözün hem nesnel gerçeğe hem de sözü söyleyenin zihnindeki bilgiye uygunluğu" olarak da tanımlanır. Bir şeyin nesnel gerçekliği hak, bunun aslına uygun olarak anlatılması ise sıdk olarak adlandırılır. Örneğin "Allah birdir." ifadesi nesnel bir gerçekliktir. Bu sözü bir mümin söylerse doğru, bir inkârcı söylerse kizb (yalan) olur (Çağrıcı, 2009: 98).

Dürüstlük için yapılan tanım ve değerlendirmeler dikkate alındığında dürüstlük doğru olma durumu, gerçeğe uygun olan veya düşünceyle gerçeğin uyuşması anlamlarına gelmektedir. Öğrencilerin yaptıkları değerlendirmeler yapılmış olan tanımlamarla genellikle örtüşmektedir. Zira 560 katılımcının 416'sı dürüstlük için "doğruluk/yalan söylememek" değerlendirmesinde bulunmuşlardır.Diğer değerlendirmeler ise direkt doğruluk kavramını anlatmıyor olsa da "doğru insan" profilini çizmektedir. Örneğin "güvenilir olmak" doğruluğu tam karşılamasa da doğru bir insanın güvenilir olması beklenir. "Diğer" kategorisindeki *"ikiyüzlü olmamak", "iyi niyet", "adaletli olmak", "âdil olmak", "yalan karşıtı"*, ve *"içtenlik",* değerlendirmeleri de dürüstlük tanımlamalarıyla örtüşmektedir. Dürüstlüğü bir kavram olarak tanımlayamayanlar "iyi bir şey" değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Kimi öğrenciler de bu kavramı kendi atmosferine göre değerlendirmiştir. "Dürüstlük" değeri hakkında öğrencilerin beklenen düzeyde ve çoğunlukla doğru bilgi sahibi olduğu ve bu kavramı yordayabildikleri söylenebilir.

Öğrenciler çoğunlukla dürüstlük kavramını, akla ilk gelen doğruluk ile özdeşleştirmişlerdir. Bazen doğruluk bazen de yalan söylememek değerlendirmesi yapan öğrencilerin değerlendirmelerinden yalan söylemenin kötü bir şey olduğu bilincine sahip oldukları kolaylıkla söylenebilir. Hz. Peygamber'in münafığı tanımlarken belirlediği üç kriter öğrencilerin dürüstlük değerlendirmelerinde genel olarak mevcuttur. Zira dürüstlük için yalan söylememek, emaneti korumak ve sözünde durmak değerlendirmelerinin üçü de yapılmıştır. Özellikle öğrencilerin yalancı şahitlik yapmamak konusundaki değerlendirmeleri Kur'an'ın ölçütleriyle örtüşmektedir. Bazı öğrencilerin dürüstlüğü adaletle bağdaştırması adil olmanın yolunun dürüstlükten geçtiğinin bilincinde olduklarını göstermektedir ki böyle düşünmeleri oldukça sevindiricidir. Özellikle anne ve babaya karşı dürüst olunması gerektiğinin değerlendirmelerde ağır basması öğrencilerin anne ve babaya karşı sorumluluk bilincine sahip olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin dürüstlük değeri için yaptığı bazı değerlendirmeler aşağıda kategorilere göre *anket numarası/cinsiyet/sınıf* belirtilerek alıntılanmıştır.

Doğruluk Kategorisi:

15/e/5, Bence dürüstlük birisinin yalan söylemeden konuşması demektir.

50/e/6, Dürüstlük bir olay yaşandığında(Hırsızlık vb.) doğruyu söylemektir. Örneğin bir maçta iki takımdan biri topu taca atıyor ve taç olduğunu söylüyor.

52/k/6, Bence dürüstlük, biz insanlar için ne olursa olsun doğruyu söylemektir. Mesela arkadaşım benim yanlışımı gördü ve direkt yüzüme söyledi. Gidip de arkamdan konuşmadı. Bundan dolayı arkadaşım dürüst davranmıştır.

67/k/7, Yalan konuşmamak ve insanlara doğru sözler söylemektir.

73/e/7, Yalan söylememeliyiz. Yalancı şahit olmamalıyız.

111/k/8, Her konuda haklı da olsak haksız da olsak doğruyu söylemeliyiz.

126/e/8, Dürüst olmak demek bir konu hakkında yalansız konuşmak ve olanı biteni söylemektir.

157/k/5, Bence dürüstlük doğruyu söylemektir. Mesela ben annemle babama sınavdan kaç aldığımı doğru bir şekilde söylerim.

188/e/5, Yalan söylememektir.

225/e/6, İnsan insana yalan söylememelidir. Dürüst olmalıyız.

228/k/6, Bir kişi bize soru sorarsa onu doğruyu söylemek, dürüstlük anlamına gelir.

233/e/7, Doğru söylemek ve yalandan uzak durmaktır.

264/k/8, Bence dürüstlük her şeyi doğru söyleyip yalan atmamaktır.

293/e/5, Her ne pahasına olursa olsun doğruyu söylemeliyiz.

322/k/5, Yaptığımız bir işi dürüstçe söylemektir. Sonuçta yalan söylediğimizde elimize bir şey geçmez.

346/k/6, Bence dürüstlük yalan söylememek, mert olmak ve açık konuşmaktır. Mesela bir bakkalda alışveriş yaptığımızda paramızın üstünün tam verilmesi gibi…

366/e/7, Dürüstlük yalan söylemeden dürüstçe yaşamaktır.

369/k/7, Doğru sözlü olmak, yalan söylememektir.

428/e/8, Bence dürüstlük, hiçbir zaman yalan söylemeyen güvenilir olmaktır. Mesela dersten kaytardığımız zaman hocamız bize neden kaçtınız derse doğruyu söylersek dürüst oluruz.

430/k/8, Bence dürüstlük yalan yanlış konuşmamaktır. Diğer insanlara karşı dürüst olmalıyız ki diğer insanlar da bize karşı dürüst olsun. Bizi sevsin.

431/e/5, Bir arkadaşımız bir arkadaşımızın kalem veya bir şeyini kırıp ona söylemezse bu onun dürüst olmadığınız gösterir. Ama dürüst olup gidip arkadaşına doğruyu anlatırsa bu o kişinin dürüst olduğu anlamına gelir.

461/k/5, Kişinin her şeye doğru cevap vermesi yani yalan söylememesidir.

485/e/6, Sözünde veya davranışlarında doğruluktan ayrılmamaktır. Örnek olarak bir çocuğun sınavda aldığı kötü notu söylemesidir.

486/k/6, Yalan konuşmamaktır. Kişilerin her ne olursa olsun yalan söylememesidir.

498/e/7, Bence dürüstlük doğru söylemektir. Dürüstlük bence her şeyi düzene sokan temel maddelerden biridir.

521/k/7, Bence dürüstlük insanın en büyük hazinesidir. Dürüstlük kimseye yalan söylememektir. Mesela sınavdan kötü not aldığımda veya hata yaptığımda onu anneme veya babama dürüstçe söylemek dürüst olduğumu gösterir.

544/e/8, Hiçbir zaman yalan söylememektir. Şaka bile olsa yalan söylemeyip başkalarının güvenini kazanmaktır.

572/k/8, Doğru söylemektir. Herkesin dürüst olması gerekir. Bence dürüstlük herkesin karakterinde olması gereken bir şeydir. Bence ben dürüst bir insanım.

Diğer Kategorisi:

11/k/5, Bence dürüstlük kimseye kızmamak demektir.

25/e/5, Adil olmaktır.

65/e/7, Bence dürüstlük namusuyla yaşamaktır. Mesela hırsızlık yapsan dürüst bir insan değilsin demektir. Hırsızlık yapmayan, dürüst yaşayandır.

122/e/8, Bence dürüstlük şereftir. Dürüst olmayan Allah'ın dostu değildir.

182/k/5, İnsanların içten gelen duygularını ve düşüncelerini aynı şekilde yansıtmasıdır.

229/e/7, İnsanları kandırmamaktır.

266/k/8, Bence dürüstlük diye bir şey yoktur olsa bile çok azdır.

330/e/5, Öğretmen herkesi eşit kaldırıyorsa öğretmen dürüsttür.

406/k/8, Bir insanın başkalarına karşı samimi olmasıdır.

460/e/5, İnsanın bencil, cimri ve açgözlü olmadan efendi bir şekilde yaşamasıdır.

472/k/6, Bence dürüstlük kimsenin arkasından konuşmamaktır.

511/e/7, Bence dürüstlük kimseyi kandırmamak, düzgün davranmaktır.

Güvenilirlik Kategorisi:

58/k/6, Yalan, hile, düzenbazlık gibi kötü işleri yapmak değil güvenilir ve doğru olmaktır. Ahlaka uygun olandır.

292/e/8, Karşımızdaki insanın güvenini kazanmaktır.

367/k/7, Bence dürüstlük yalan söylemeyip o kişiye güvenmektir. Eğer arkadaşımız bize bir sırrını verirse onu kimseye söylememeliyiz.

568/k/8, Bence herkeste olması gerekir. Dürüst insan güvenilir insandır.

Lafı Dolandırmamak/Açık Sözlü Olmak Kategorisi:

41/k/6, Bir lafı dolandırmadan dürüstçe söylemektir.

106/k/8, Bence dürüstlük doğru olan veya yanlış olan bir şeyi açıkça söylemektir.

197/k/6, Bence dürüstlük bir olayı doğru düzgün, hiçbir şey eklemeden, hiçbir şey çıkarmadan ve yalan söylemeden anlatmaktır.

241/k/7, Her şeyin doğrusunu pat diye yüzüne söylemektir.

375/k/7, Açık sözlülük ve doğru konuşmaktır.

515/e/7, İnsanların birbirlerine karşı açık sözlü olmalarıdır.

İyi Bir Şey/İyi olan/İyi Davranmak Kategorisi:

93/k/7, Herkese karşı iyi niyetli olmaktır.

105/e/8, İyi olandır.

240/k/7, Dürüst olmalıyız. Dürüstlük demek akıllı olmak ve kötülük yapmamaktır.

321/k/5, Bence dürüstlük herkese iyi davranmak, güzel şeyle konuşmaktır.

Olması Gereken/ Olmazsa Olmaz Bir Davranış Kategorisi:

201/k/6, Bu dünyada dürüstlük çok önemlidir. Dürüst olmayan bir insan sevilmez. Yüce Rabbimiz tarafından sevilmez. Bu nedenle dürüst olmalıyız.

230/k/7, Dünyada hep dürüst olman lazımdır.

414/e/8, Dürüstlük dünyadaki en önemli şeydir. Dürüst olan her zaman kazanır.

444/k/5, Bir insanda olması gereken en önemli şey dürüstlüktür.

Sözünü tutmak Kategorisi:

38/k/5, İnsanın verdiği bir sözü tutmasıdır.

162/e/5,İnsana bir söz verdiysen ve sözünü yerine getirirsen bu davranış dürüstlüğe girer.

344/k/6, Bence dürüstlük doğru konuşmak ve sözünde durmaktır.

350/e/6, Bence dürüstlük sözünde durmaktır. Örneğin bir arkadaşımız bir eşyasını bize emanet etti. Biz de o eşyayı sakladık ve arkadaşımız gelince onu falanca çaldı dersek bu dürüstlük olmaz.

542/k/8, Bence dürüstlük, bir insana verilen sözü yerine getirmektir. Dürüstlük bir insana karşı olan sözümüzün doğruluğu anlamına gelir.

Gerçek/ Gerçeği Söyleme Kategorisi:

*248/k/7, Dürüstlük bir insana söylenen gerçeklerdir***.**

154/e/5, Bence dürüstlük hiçbir şeyi gizlememektir.

298/e/5, Bence dürüstlük asıl gerçek olanı söylemektir.

468/k/5, Bir insana gerçeği söyleyip yalan söylememektir.

471/k/6, Gerçeği söylemek, açıklamaktır.

Saygılı olmak Kategorisi:

80/k/7, İnsanın saygısını ve sevgisini korumasına denir.

109/k/8, Birine karşı saygı duymaktır.

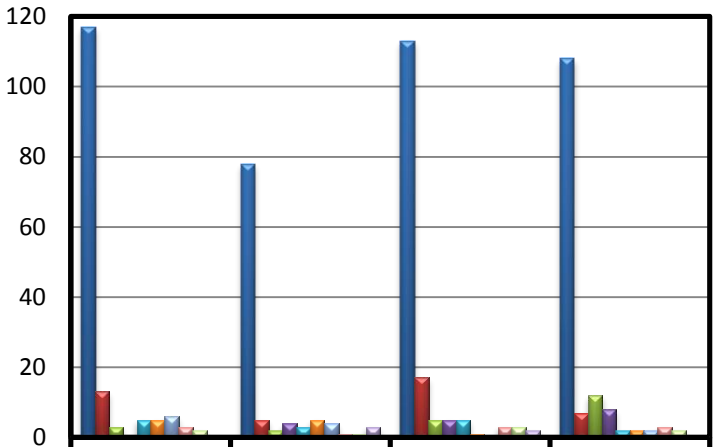
314/e/5, Dürüstlük bence anne-baba terbiyesi almış olmak ve büyüklere saygılı olmaktır.

498/e/7, Saygılı ve paylaşımcı olmaktır.

Hoşgörü Kategorisi:

53/e/6, Güzel ve hoşgörülü olmaktır.

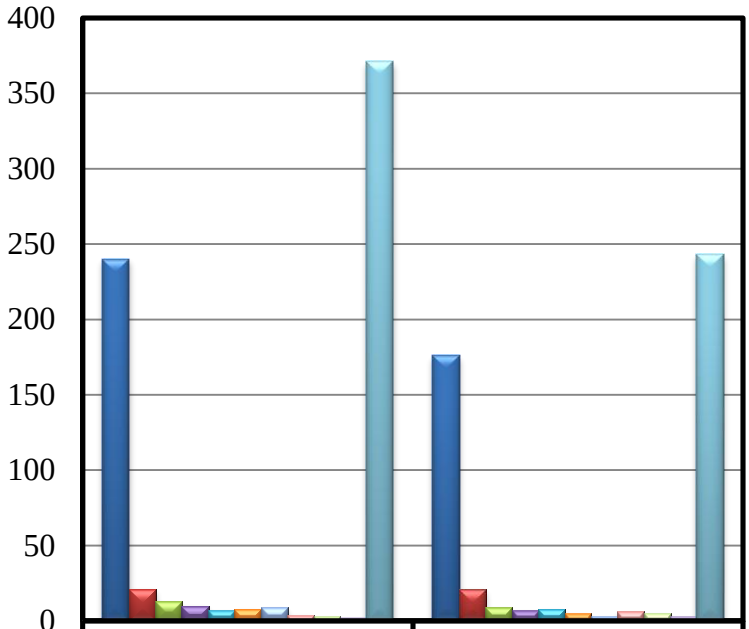
217/e/6, İnsanlara hoşgörüyle yaklaşmak ve onlara iyi davranmaktır.

	5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf	8.Sınıf
Doğruluk/Yalan Söylememek	117	78	113	108
Diğer	13	5	17	7
Güvenilirlik	3	2	5	12
Açık Sözlü Olmak	0	4	5	8
İyi Bir Şey	5	3	5	2
Olması Gereken	5	5	1	2
Sözünü Tutmak	6	4	0	2
Gerçek/Gerçeği Söylemek	3	1	3	3
Saygılı Olmak	2	1	3	2
Hoşgörü	0	3	2	0

Grafik 12: Dürüstlük Değerine İlişkin Algıların Sınıflara Göre Dağılımı

Grafikte katılımcıların sınıflara göre değerlendirmeleri incelendiğinde "dürüstlük" değeri için yapılan değerlendirmelerin az bir sayı müstesna olmak üzere sınıflara göre birbirlerine yakın oldukları görülmektedir. Bütün sınıflar "dürüstlük" için en çok "doğruluk/yalan söylememek" değerlendirmesi yapmıştır. Buna göre 5. sınıflardan 117, 6. sınıflardan 78, 7. sınıflardan 113 ve 8. sınıflardan 108 kişi "dürüstlük" için en çok "doğruluk/yalan söylememek" değerlendirmesinde bulunmuştur.

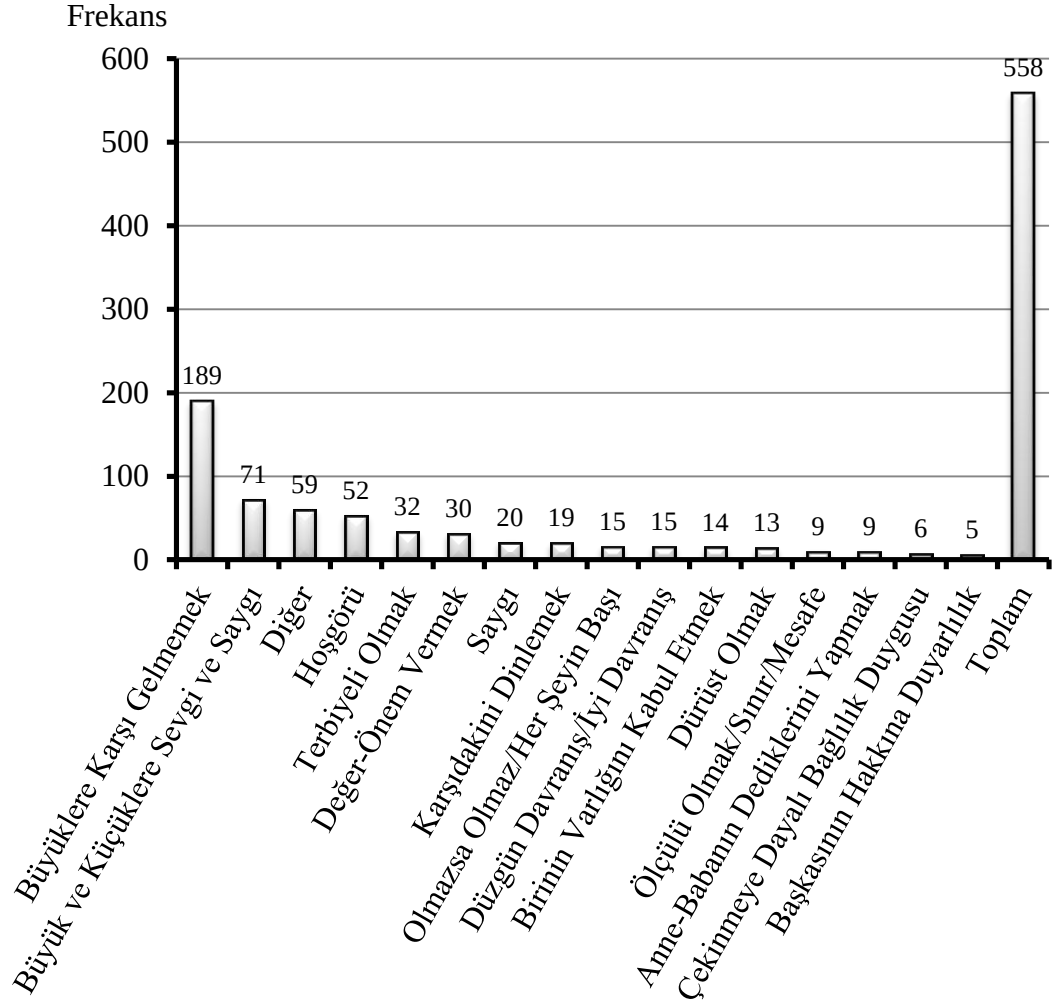
	KIZ	ERKEK
Doğruluk/Yalan Söylememek	240	176
Diğer	21	21
Güvenilirlik	13	9
Açık Sözlü Olmak	10	7
İyi Bir Şey	7	8
Olması Gereken	8	5
Sözünü Tutmak	9	3
Gerçek/Gerçeği Söylemek	4	6
Saygılı Olmak	3	5
Hoşgörü	2	3
Toplam	371	243

Grafik 13: Dürüstlük Değerine İlişkin Algıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Grafik incelendiğinde 371 kız ve 243 erkek öğrencinin çoğunluğu dürüstlük için "doğruluk veya yalan söylememek" değerlendirmesinde bulunmuştur. 240 kız ve 176 erkek öğrenci aynı değerlendirmede bulunmuştur. Kız ve Erkeklerin toplam sayılarına oranla bu sayıların yüzdelik değerleri birbirlerine yakındır. "Diğer" değerlendirmesinde bulunan kız ve erkek öğrencilerin sayısı 21 olup eşittir. Geriye kalan değerlendirmelerin sayıları arasında az bir fark bulunmaktadır. Sonuç olarak kız ve erkek öğrencilerin dürüstlük değerine ilişkin algıları birbirlerine yakınlık göstermektedir.

2.4. SAYGI DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Öğrencilerin saygı değeri hakkındaki algıları ilk aşamada genel olarak değerlendirilecektir. İkinci aşamada ise öğrencilerin saygı değerine ilişkin değerlendirmelerinin sınıf ve cinsiyet bazında değişiklik gösterip göstermediği saptanacaktır.

Grafik 14: Öğrencilerin Saygı Değerine İlişkin Algıları

Grafiğe göre saygı değeri hakkında 558 değerlendirme yapılmıştır. Buna göre çoğunluğu oluşturan 189 öğrenci "saygı" için "büyüklere karşı gelmemek" değerlendirmesi yapmıştır. Bu değerlendirmeyi 71 kişi ile "büyük ve küçüklere sevgi ve saygı", 59 kişi ile "diğer", 52 kişi ile "hoşgörü", 32 kişi ile "terbiyeli olmak", 30

kişi ile "değer-önem vermek", 20 kişi ile "saygı", 19 kişi ile "karşıdakini dinlemek", 15'er kişi ile "olmazsa olmaz/her şeyin başı" ve "düzgün ve iyi davranış", 14 kişi ile "birinin varlığını kabul etmek", 13 kişi ile "dürüst olmak", 9 kişi ile "ölçülü olmak, sınır ve mesafe", 9 kişi ile "anne ve babanın dediğini yapmak", 6 kişi ile "çekinmeye dayalı bağlılık duygusu" ve 5 kişi ile "başkasının hakkına duyarlılık" değerlendirmeleri takip etmektedir. "Diğer" kategorisinde ise katılımcılar saygı değeri için "büyüklerin elini öpmek", "kibarlık", "özenli olmak", "dalga geçmemek", "açık sözlü olmak", "resmiyet", "utanma duygusu", "kural", "bir görgü kuralı", "özür dilemek", "güven", "baba sevgisinin karşılığı", "karakter", "dini bir sorumluluk", "ağırbaşlı olmak", "saygısızlık kötüdür", "kendini bilmek", "hayâ", "özveri", "sevgi ve mutluluk", "başıyla büyükleri selamlamak", "büyüklere yalan söylememek", "insanı yücelten bir değer", "pek bulunmayan bir değer", "öğretmen sınıfa girince ayağa kalkmak", "sevgiden bağımsız olabilen bir değer", "aileden alınan" değerlendirmelerinde bulunmuşlardır.

Saygı, sözlükte "değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram veya başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu olarak tanımlanır. (TDK, 2015)*Saygı, ilişki içinde olan birey veya kurumların(örneğin dinlerin veya ulusların), birbirlerinin ilgi ve tutumlarının farkında oldukları, yapıcı bir davranış tarzını benimsedikleri olumlu bir duygudur. Saygı, ilişkide olunan, iletişim kurulan varlık veya oluşumun hak, değer, inanç ve her türlü özelliğini göz önünde tutmak ve bunlara önyargısız yaklaşmayı içerir*.(tr.wikipedia.org, 2015)

Saygı hakkında yapılan tanım ve değerlendirmeler dikkate alındığında saygının değerli, üstün, yararlı, yaşlı ve kutsala karşı ölçülü davranma veya farklılıklara karşı hoşgörülü olmak anlamlarına geldiği görülmektedir. Katılımcıların saygı değerine ilişkin algılarında özellikle büyüklere hürmet ön plana çıkmaktadır. Öğrencilerin saygı değerine ilişkin, "büyüklere karşı gelmemek", "hoşgörü", "değer veya önem vermek", "terbiyeli olmak", "karşıdakini dinlemek", "birinin varlığını kabul etmek", "ölçülü olmak, sınır ve mesafe", "başkasının hakkına duyarlılık", "çekinmeye dayalı bağlılık duygusu" gibi algıları saygı için yapılmış değerlendirmelerle neredeyse birebir örtüşmektedir. "Diğer" kategorisinde yapılan değerlendirmeler de kısmen metaforik

olmak üzere saygının genel tanımlamalarıyla paralellik arz etmektedir. Özellikle "sevgiden bağımsız olabilen" değerlendirmesi dikkat çekmektedir. Çünkü bir kimseyi sevmesek de ona saygı duymalıyız. Saygı, mutlaka sevgi ile beraber olmayabilir. Sonuç olarak öğrencilerin saygı değeri hakkında doğru ve yeterli bir bilgiye sahip oldukları söylenebilir.

Öğrencilerin saygı değerlendirmeleri genel olarak incelendiğinde büyüklere değer vermenin ön planda olduğu görülmektedir. Çoğunluk böyle iken azımsanmayacak sayıda öğrenci ise saygının sadece büyüklere değil küçüklere de gösterilmesi gerektiğini ve bunun içinde sevginin de olmasını gerektiğini belirtmiştir. Saygı için sadece büyüklere karşı gelmemek demek çok doğru bir ifade değildir. Çünkü saygı bütün farklılıklarına karşın birisine hoşgörülü davranmaktır. Birçok öğrenci bunun bilincinde olup saygıyı hoşgörü olarak değerlendirmiştir. Özellikle farklılıklara tahammül etmek ve anlayış göstermek düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Saygı için değer diyen öğrenciler birisine saygı göstermenin ona değer vermekle eş olduğunu ifade etmektedirler. Bazı öğrenciler saygı için terbiye deyip saygının kişinin genel olarak ahlaklı olma durumu olduğunu belirtmektedirler.

Öğrencilerin saygı değeri için yaptığı bazı değerlendirmeler aşağıda kategorilere göre *anket numarası/cinsiyet/sınıf* belirtilerek alıntılanmıştır.

Büyüklere Karşı Gelmemek Kategorisi:

20/e/5, Büyük kişilerin odaya girmesiyle küçük kişilerin ayağa kalkmasıdır.

28/k/5, Bence saygı kendinden büyük kimselere terbiyesizlik yapmamaktır. Her zaman büyüklere saygılı olmalıyız.

56/k/6, Bizden büyüklere karşı kendi düşüncelerimizi söylemeden önce onların düşüncelerini dinlemektir.

79/e/7, Kendisinden büyük insanlara karşı gelmemek, düzgün davranmaktır.

61/e/7, Büyüklere karşı terbiyeli olmak ve onlara karşı gelmemektir.

133/k/8, Herhangi bir büyüğümüze asi davranmamaktır.

145/e/8, Bence saygı birine karşı hürmet göstermektir. Mesela kendimizden büyük birinin isteklerini yerine getirmek saygıdır.

154/e/5, Bence saygı büyüklere gösterdiğimiz şeydir.

204/k/6, Ailemize yani bizden bir büyüğümüze duyulandır.

224/e/6, Büyüklerimize karşı gelmemek, terbiyesizlik yapmamaktır.

231/e/7, Bence saygı büyüklerimize içten olarak gösterdiğimiz davranıştır.

325/k/5, Bir çocuğun büyük bir kişiye karşı terbiyeli ve saygılı olmasına denir.

346/k/6, Bence saygı bir kişiye gösterilen davranıştır. Mesela otobüste yaşlı bir büyüğümüze yer vermek saygıdır.

365/k/7, Büyüklerimizin sözünü dinlemek, onlara yalan söylememek anlamına gelir.

418/k/8, Bence saygı büyüklerin karşısında akıllı ve saygılı olmaktır.

456/k/5, Büyüklerimize bağırmamaktır.

472/k/6, Bence saygı büyüklerimize karşı gösterdiğimiz davranışlardır.

491/e/6, Saygı, büyüklere karşı doğru olmak, ona yer vermek, ona selam vermek büyüklerin de küçüklerin de halini ve hatırını sormaktır.

518/k/7, Büyüklere karşı diklenmemek, saygılı olmaktır.

532/e/7, Büyüklere ya da sevdiklerimize karşı ahlaklı davranmaktır.

545/k/8, Saygı denince aklıma ilk gelen şey büyüklere karşı terbiyeli davranıştır. Onların karşısında takındığım tavırdır.

Büyük ve Küçüklere Sevgi-Saygı Kategorisi:

6/e/5, Büyüklerimize saygılı olmalıyız. Küçüklerimizi de dövmemeliyiz.

73/e/7, Büyüklerimize saygılı, küçüklerimize sevgili olmalıyız.

80/k/7, Büyüklere sevgi ve hoşgörüyle küçüklere ise mutlulukla yaklaşmalıyız.

134/k/8/Bence saygı, erkek-kadın, büyük-küçük, yaşlı-genç demeden karşıda kim varsa saygı duymaktır.

149/k/5, Büyüklerimize saygılı, küçüklerimize ise sevgili olmalıyız.

195/k/6, Bence saygılı olmak en iyi şeydir. Çünkü büyük-küçük veya yaşıtlarımıza saygı duymazsak cıvıklık yapmış oluruz.

260/e/7, Her insanın büyüğüne, küçüğüne ve herkese saygı duymasıdır.

289/e/8, Büyük ya da küçüklerine hürmet etmektir.

298/e5, Bir büyük veya küçüğe olan ilgimizdir.

350/e/6, Bence saygı hem küçüklere hem de büyüklere onları sevdiğimizden saygı duymaktır. Mesela dayımız bizden üç yaş küçük olsa da ona saygı duymalıyız.

367/k/7, Bence saygı şöyledir: Karşımızdaki büyük-küçük demeden ona saygı göstermektir.

438/e/5, Büyüklerimiz ve küçüklerimizle iyi geçinmek ve onlara iyi davranmaktır.

471/k/6, Büyüğe ve küçüğe sevgiyle karşılık vermektir.

500/k/7, Bizden büyüklerimize veya küçüklerimize saygı çerçevesinde davranmaktır.

540/e/8, Bütün insanlar küçüklerine saygı göstermelidir. Bütün çocuklar ise büyüklerine saygı göstermelidir.

Diğer Kategorisi:

120/k/8, Sevginin karşılığıdır.

178/e/5, Ben saygısızlık yapmam yapanı da sevmem. Saygısızlık kötüdür.

221/k/6, Büyülere karşı uygun davranmaktır.

229/e/7, Özen göstermektir.

316/e/5, Birine iyi davranmak yani başını eğmek saygıdır.

337/k/6, Hak, değer, inanç, cinsiyet vs. yani her ne olursa olsun ön yargısız olmaktır.

427/k/8, Bir insanın başka bir insana karşı duyarlı davranması demektir.

460/e/5, İnsanların birbirlerine karşı efendi olmasıdır.

488/k/6, Bir insana saygı göstermek o insanı sevdiğim anlamına gelmez çünkü saygı sevgiden önce gelir.

504/e/7, Bence saygısız insan çevreye girmemelidir. Saygı insanın güvenini ve sevgisini kazandırır.

572/k/8, Saygı gerekli bir kavramdır. Ben şahsen saygısız insanlardan hiç hoşlanmam. Hakaret gibi saygısızlık… Ben bazen saygısız olabiliyorum ama çoğunlukla saygılıyım.

Hoşgörü Kategorisi:

31/k/5, Saygı demek her şeyi doğru dürüst ve hoşgörüyle karşılamaktır.

58/k/6, Başkalarını duygu, düşünce ve hareketlerine anlayış göstermektir.

105/e/8, Düşünceli ve hoşgörülü olmaktır.

203/k/6, Annesine, babasına yani tüm aile büyüklerine karşı hoşgörülü olmaktır.

238/k/7, Bence saygı insanlara duyulan hoşgörüdür.

282/e/8, Bir kişiye alaylı değil de hoşgörüyle yaklaşmak saygıdır.

395/e/8, Bir kişiye veya bir şeye hoşgörülü davranmaktır.

531/k/7, Herkese, karşımızdaki her kimse, kim olursa olsun hoşgörüyle davranmaktır. Karşımızdakine hoş görülmeyen bir hareket veya laf söylememek gerekir.

544/e/8, Bir kimsenin giyimine, davranışına, düşüncesine, ırkına ve dinine karşı olan olumlu davranışımızdır.

571/k/8, Herkesin fikirlerine, görüşlerine, kişinin düşündüğünün zıttı olsa bile hoşgörülü yaklaşmaktır.

Terbiyeli Olmak Kategorisi:

53/e/6, Terbiyeli olmaktır.

159/k/5, Saygı gösteren terbiyeli kişi olmaktır.

253/k/7, Kişilere saygısızlık, terbiyesizlik yapmamaktır.

277/k/8, Çevremizdekilere hürmet edip onlara terbiyesizlik yapmamaktır.

301/k/5, Bence aile terbiyesi alan saygılıdır.

342/k/6, Bence saygı terbiye demektir. Saygılı olan biri ayrıca terbiyeli olur.

398/k/8, Kimseye edepsizlik yapmamaktır.

479/e/6, Saygı bir kişinin ne kadar terbiyeli olduğunu gösteren bir davranıştır. Mesela büyüklerimize seviyeli davranmalıyız. Yani saygılı olmalıyız.

520/e/7, Hiç kimseye terbiyesizlik yapmamak, herkese saygı göstermek anlamına gelir.

Değer-Önem Vermek Kategorisi:

66/k/7, İnsanlara verilen değer ve önemdir.

191/e/6, Bir kişiye verdiğimiz önem ve büyüklüktür.

233/e/7, Bir kişiye verdiğimiz değeri göstermektir.

387/k/7, Birine verdiğimiz önemden kaynaklanan bir şeydir.

534/e/7, Bence saygı bir kişiyi önemsemektir.

Karşıdakini Dinlemek Kategorisi:

180/k/5, Karşımızdakinin sözünü kesmemek, arkadaşımızı dinlemek vb. şeylere saygı denir.

330/e/5, Öğretmen konuştuğu zaman herkesin onu dinlemesi öğretmene olan saygımızı gösterir.

482/k/6, Bir insana bağırıp çağırmadan, küfür etmeden onu dikkatlice dinlemektir.

Diğer <u>Kategoriler:</u>

70/k/7, Bence saygı şahsın karşısındaki kişiye doğru ve seviyeli bir şekilde yaklaşmasıdır. Saygı önemli bir kavramdır.

131/e/8, Saygı çok önemlidir. İnsanlar birbirine saygılı olursa o ortamda güven oluşur.

296/k/5, Bir insana karşı ona kötü söz söylememek, ona iyi davranmaktır.

41/k/6, Bir kişiye ait özelliklere ve haklara saygı duymaktır.

155/e/5, Başkalarının görüşlerine saygı duymak demektir.

292/e/8, Bir insanın fikrine, görüşüne ve kendisine saygı duymaktır.

307/e/5, Büyüklere karşı dürüst olmaktır.

40/k/6, Bence saygı, bir kimseye veya bir şeye özenli, ölçülü ve dikkatli yaklaşmaktır.

43/k/6, Yaşlılara ve değerli kimselere duyulan sevgiye ve çekinmeye dayanan bağlılık duygusudur.

497/k/6, Bence saygı insanların birbirine ve haklarına duyarlı olmalarıdır.

Tablo 1: Saygı Değerine İlişkin Algıların Sınıflara Göre Dağılımı

	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Büyüklere Karşı Gelmemek	67	34	46	42
Büyük ve Küçüklere Sevgi ve Saygı	15	13	26	17
Diğer	17	12	16	14
Hoşgörü	12	10	10	20
Terbiyeli Olmak	5	4	18	5
Değer-Önem Vermek	0	3	13	14
Saygı	8	4	1	7
Karşıdakini Dinlemek	8	3	3	5
Olmazsa Olmaz/Her Şeyin Başı	2	2	5	6
Düzgün Davranış/İyi Davranış	7	3	5	0
Birinin Varlığını Kabul Etmek	2	1	1	10
Dürüst Olmak	4	2	6	1
Ölçülü Olmak/Sınır/Mesafe	0	5	2	2
Anne-Babanın Dediklerini Yapmak	5	3	1	0
Çekinmeye Dayalı Bağlılık Duygusu	0	3	1	2
Başkasının Hakkına Duyarlılık	1	2	0	2

Tablo incelendiğinde bütün sınıf düzeylerinde saygı değeri için en çok "büyüklere karşı gelmemek" değerlendirmesi yapılmıştır. 5. sınıflarda 67, 6. sınıflarda 34, 7. sınıflarda 46 ve 8. sınıflarda 42 kişi söz konusu değerlendirmede bulunmuştur. "Hoşgörü", "değer veya önem vermek" ve "birinin varlığı kabul etmek" değerlendirmeleri en çok 8. sınıf öğrencileri tarafından yapılmıştır. Bu değerlendirmelerin 5. sınıflarda az veya hiç olmaması 8. sınıf öğrencilerinin soyut düşünebilme yeteneklerinin daha çok gelişmişliğiyle ilgili olabilir. Zira hoşgörünün farklılıklara karşı saygı duyma olduğunu, birisine önem vermenin ona saygı duyma anlamına geldiğini ve birinin varlığını koşulsuz kabul etmenin saygı gereği yapıldığını

genellikle soyut işlemler yeteneği gelişmiş kimseler idrak edebilir. Sonuç olarak saygı değeri hakkındaki algılar sınıflar düzeyinde birbirlerine yakınlık göstermektedir.

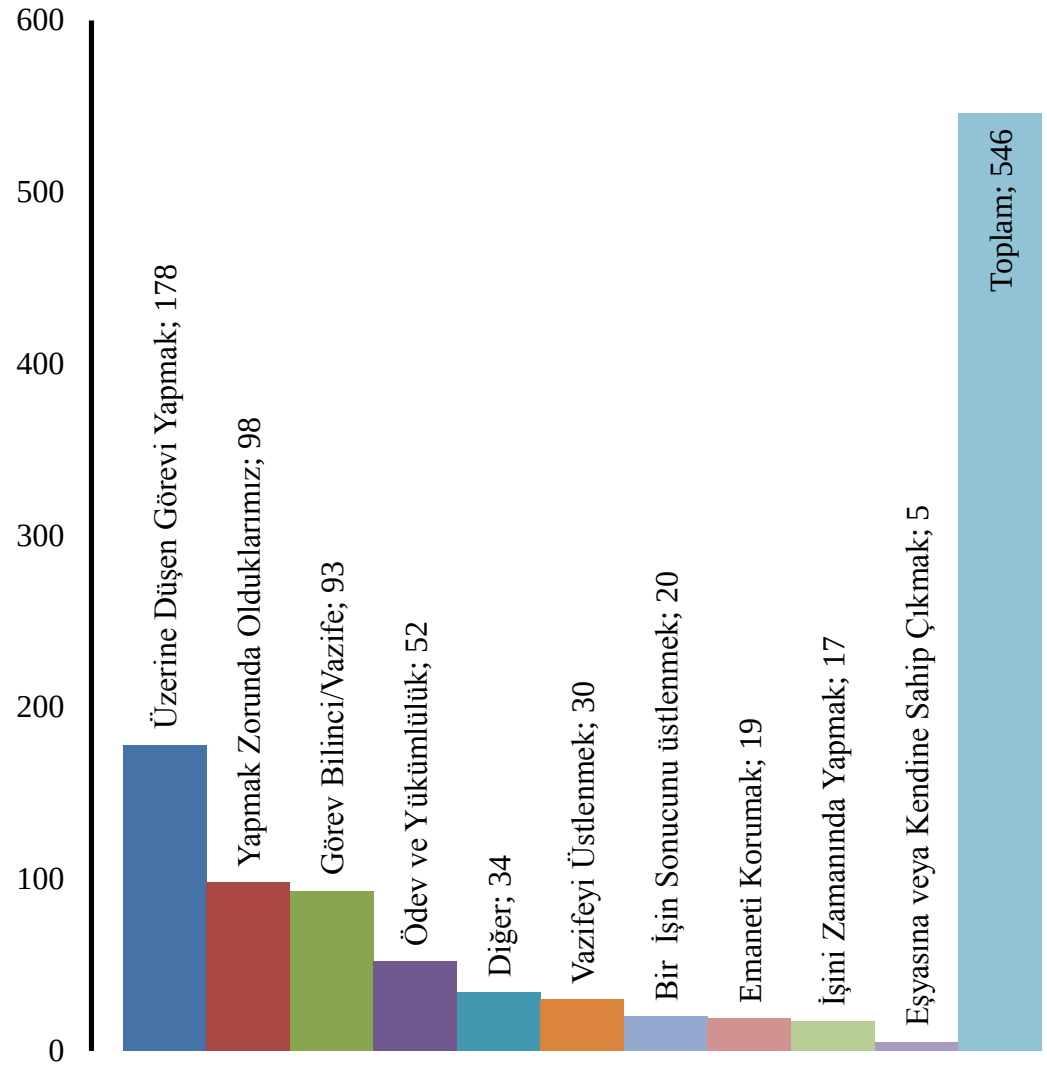
Tablo 2: Saygı Değerine İlişkin Algıların Cinsiyet Göre Dağılımı

SAYGI	KIZ	ERKEK
Büyüklere Karşı Gelmemek	108	81
Büyük ve Küçüklere Sevgi ve Saygı	42	29
Diğer	33	26
Hoşgörü	32	20
Terbiyeli Olmak	24	8
Değer-Önem Vermek	13	17
Saygı	8	12
Karşıdakini Dinlemek	8	11
Olmazsa Olmaz/Her Şeyin Başı	8	7
Düzgün Davranış/İyi Davranış	11	4
Birinin Varlığını Kabul Etmek	7	7
Dürüst Olmak	5	8
Ölçülü Olmak/Sınır/Mesafe	7	2
Anne-Babanın Dediklerini Yapmak	3	6
Çekinmeye Dayalı Bağlılık Duygusu	5	1
Başkasının Hakkına Duyarlılık	3	2
Toplam	317	241

Tabloya göre 108 kız ve 81 erkek saygı için en çok "büyüklere karşı gelmemek" değerlendirmesi yapmıştır. 42 kız ve 29 erkek "büyük ve küçüklere sevgi ve saygı", 33 kız ve 26 erkek "diğer" , 32 kız ve 20 erkek saygıyı "hoşgörü" olarak değerlendirmiştir. Değerlendirmelerin nicelikleri renk tonlarıyla da belirtilmiştir (Tonlamalar yüksekten düşüğe doğru yeşil, sarı ve turuncudur). İlk dört değerlendirme kız ve erkeklerde sırasıyla en yüksektir. En az yapılan dört değerlendirme kızlarda "dürüst olmak", "anne-babanın dediğini yapmak", "çekinmeye dayalı bağlılık duygusu" ve "başkasının hakkına duyarlılık" değerlendirmeleridir. Erkeklerde en az yapılan dört değerlendirme ise, "düzgün davranış", "ölçülü olmak/sınır/mesafe", "çekinmeye dayalı bağlılık duygusu" ve "başkasının hakkına duyarlılık" değerlendirmeleridir. Bir bütün olarak tablo incelendiğinde saygı değeri hakkındaki değerlendirmeler cinsiyete göre bariz bir farklılık göstermemektedir.

2.5. SORUMLULUK DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Öğrencilerin sorumluluk değeri hakkındaki algıları ilk aşamada genel olarak değerlendirilecektir. İkinci aşamada ise öğrencilerin sorumluluk değerine ilişkin değerlendirmelerinin sınıf ve cinsiyet bazında değişiklik gösterip göstermediği saptanacaktır.

Grafik 15: Öğrencilerin Sorumluluk Değerine İlişkin Algıları

Grafik incelendiğinde öğrencilerin sorumluluk değerine ilişkin 546 değerlendirme yaptığı görülmektedir. Sorumluluk değeri için en çok olmak üzere178 kişi "üzerine düşen görevi yapmak" demiştir. 98 kişi "yapmak zorunda olduklarımız", 93 kişi "görev bilinci", 52 kişi ödev ve yükümlülük", 34 kişi "diğer", 30 kişi "vazifeyi

üstlenmek", 20 kişi "bir işin sonucunu üstlenmek", 19 kişi "emaneti korumak", 17 kişi "işini zamanında yapmak", 5 kişi "eşyasına ve kendine sahip çıkmak" değerlendirmesinde bulunmuştur. "Diğer" kategorisinde ise katılımcılar "olmazsa olmaz", "yapacağına inanmak", "Allah'a karşı sorumluluk(İbadet)", "babanın çocuklarını sahiplenmesi", "vergi ödemek", "görev paylaşımı", "disiplin", "büyümenin göstergesi", "sorunlarımız", "ders çalışmak", "işini başkasına yaptırmamak", "güven açılımı", "sözünü tutmak", "hakkını aramak", "güveni boşa çıkarmamak", "iş sahibi olmak", "irade gücü", "okul eşyasına zarar vermemek", "zor bir iştir.", "kurallara uymak", "erdemli bir davranış", "kendi ayaklarımız üzerinde durmak" değerlendirmelerini yapmıştır.

Sorumluk, sözlükte kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi veya mes'uliyet olarak tanımlanır (TDK, 2015). Başka bir deyişle sorumluluk, *kişinin kendisinden yerine getirmesi istenen ya da kendi isteğiyle yaptığı iş ve görevlerin sonuçlarını üstlenmesi, kendi davranışlarının sonuçlarını kabullenmesi ve bir işi olması gereken nitelik ve nicelikte yapmasıdır* (Türkiye Değer Ödülleri: 2016).

Ahlâk âlimleri, sorumluluk duygusu taşıyan tek varlığın insan olduğunu söyler. Çünkü diğer varlıklarda bulunmayan akıl ve irade sadece insanda mevcuttur. Bu sayede insan, kendine has bir inanç, değer yargısı ve yaşam tarzına sahiptir. Bu açıdan insanın dini, ahlâkî, sosyal ve hukukî olarak doğru yolu seçmesi beklenir ve insan bu hususlardan sorumlu tutulur. İnsanın üç türlü sorumluluğu vardır.

1. Vicdanî (ahlâkî) sorumluluk: Olumsuz nedenlerden ötürü yaratılışı (fıtrat) bozulmamış her insan, ruhunda yer alan ve bazen kendisini takdir eden veya suçlayan vicdanın otoritesini hisseder. Örneğin "Kötülük senin içine sıkıntı veren şeydir" hadisi vicdanî sorumluluğun önemine işaret etmektedir.

2. Toplumsal sorumluluk: İslâm dini, hayatı sadece kişide başlayıp biten bir olay olarak görmez. İslâm, hem kişiyi topuma karşı sorumlu kılmış hem de toplumu insanın iyiliği uğrunda çaba göstermesi bakımından sorumlu tutmuştur. Bu sorumluluğu denetleme ve değerlendirme kişinin hayatını kuşatan toplumsal çevre tarafından gerçekleştirilir

3. Dinî sorumluluk: Bu sorumluluk ilâhi otorite tarafından belirlenir. Bu sorumluluk inanma ihtiyacından doğup diğer iki sorumluluğun tamamlayıcısıdır. Bir toplumda dinî bilinç zayıflarsa toplumsal sorumluluk da o ölçüde azalacaktır. (Yıldız, 2009)

Kuran-ı Kerim'de sorumluluk kavramının insana yüklendiği buyrulmuştur. "Sizin için de (hesap sorma) vaktimiz olacak, ey sorumluluk yüklenmiş iki varlık!"(Rahmân, 55/31) ayetinde insanın Allah tarafından sorumluluk yüklenmiş bir varlık olduğu buyrulmaktadır.

"Rüşdüne erinceye kadar yetimin malına, onun yararına olmadıkça el sürmeyin. Ahde vefa gösterin; çünkü ahid sorumluluk doğurur." (İsrâ, 17/34) ayetinde ise sözünü tutmanın yani ahde vefânın sorumluluk gerektirdiği belirtilmiştir.

Sorumluluk ile ilgili tanım ve değerlendirmeler dikkate alındığında sorumluluğun kişinin yetki alanına giren işlerin sonucunu üstlenmesi anlamına geldiği görülmektedir. Katılımcıların algıları yapılmış olan tanımlarla birkaç istisna dışında genel olarak örtüşmektedir. Katılımcılardan bazılarının değerlendirmeleri sorumluluk kavramını tanımlarken bazı değerlendirmeler ise sorumluluk sahibi olmanın hangi davranışları gerektirdiği hakkındadır. Genel olarak katılımcılar sorumluluk değeri için anahtar kelime olarak "görev, iş" kavramlarını kullanmayı tercih etmiştir. Sonuç olarak katılımcıların sorumluluk değeri bilincine sahip olduğu ve bu değeri tanımlayabildikleri söylenebilir.

Öğrencilerin sorumluluk değeri için yaptığı bazı değerlendirmeler aşağıda kategorilere göre *anket numarası/cinsiyet/sınıf* belirtilerek alıntılanmıştır.

Üzerine Düşen Görevi Yapmak Kategorisi:

2/k/5, Birisi bize bir iş verdiğinde bu bizim sorumluluk sahibi olduğumuzu gösterir.

6/e/5, Herkes sorumluluğunu yerine getirmelidir. Yoksa diye bir şey kalmaz.

56/k/6, Aile arasında kendimize düşen iş bölümlerini yapmaktır.

57/e/6, Üstümüze düşen vazifeyi yani görevi yapmaktır. Sorumlu olduğumuz şeylere zarar vermemektir.

74/k/7, Sorumluluklarımızı bilmeliyiz. Mesela benim sorumluluğum okula gitmektir. Üzerine düşen görevi yapmaktır.

75/e/7, Üzerimize düşen görevleri yapmaktır.

105/e/8, İşlerimizi yapmaktır.

111/k/8, Üstümüze düşen her görevi bilip yapmalıyız.

151/k/5, Sorumluluk kendi görevlerimizi yapmaktır.

152/e/5, Sorumluluk bir kişini üstüne düşen görevdir.

201/k/6, Bize düşen görevleri yapmak sorumluluk demektir. Sorumluluğumuzu zamanında yapıp aksatmamalıyız. Ayrıca sorumluluk ve hakkımızı bilmeliyiz.

243/k/7, Bence sorumluluk bir insanın üzerine düşen görevdir. Biz insanlar sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz ki toplumda bir düzen olsun.

272/k/8, Verilen bir işi tamamıyla yerine getirmektir.

275/e/8, Bir insanın üzerine düşen görevi en iyi şekilde yapmasıdır.

298/e/5, Bizim üstümüze düşen görevi yapmaya sorumluluk denir.

299/k/5, Herkesin üstüne düşen görevi yapmasıdır.

349/k/6. Bence sorumluluk üstümüze düşen görevleri yapmaktır. Nasıl ki Allah bizden namaz kılmamızı istediyse ve nasıl anne ve babaya iyi davranmamızı istediyse bu bizim sorumluluğumuzdur.

350/e/6, Bence sorumluluk bir işin yapımında bize verilen görevi yerine getirmektir. Örneğin evimizde birtakım sorumluluklarımız vardır.

368/e/7, Bir insanın üzerine aldığı görevi yerine getirmesidir. Mesela iyi bir öğrenci olmak bizim sorumluluğumuzdur.

395/e/8, Üzerimize düşen görevi yapmaktır.

396/k/8, Bize verilen görevleri yerine getirmektir.

448/e/5, Kendi üstüne düşen görevi yerine getirmektir.

454/k/5, Üstümüze düşen görevleri yerine getirmektir.

475/k/6, Bence sorumluluk herkesin üstüne düşen görevi yapmasıdır.

507/k/7, Bize verilen görevleri yerine getirmektir.

511/e/7, Bence sorumluluk bize verilen görevi yerine getirmektir.

538/k/8, Üstümüze düşen görevleri yerine getirmeye denir.

544/e/8, Üstümüze düşen görevleri yerine getirmektir.

Zorunluluk/ Yapmak Zorunda Olduklarımız Kategorisi:

3/e/5, Kesinlikle yapmamız gereken şeylerdir. Örneğin okulu kazanmak…

23/k/5, Yapmamız gereken görevlerdir.

83/k/7, Yapmamız gereken vazifelerdir.

106/k/8, Yapmamız gereken veya almamız gereken şeylerdir.

157/k/5, Bence sorumluluk kendimize özgü olan ve yapmamız gerekenlerdir. Mesela odamı toplamak…

174/e/5, Bizim yapmamız gereken davranışlardır.

210/k/6, Bence sorumluluk bizim yapmak zorunda olduğumuz bazı işlerdir.

231/e/7, Bence sorumluluk zorunluluk gibi bir şeydir. Herkesin sorumluluğu vardır. Örneğin benim her gün okula gitmek gibi bir sorumluluğum vardır.

235/k/7, Herhangi bir işi zorunlu olarak yapmaktır.

284/k/8, Bir bireyin yapmak zorunda olduğu görevleri yapmasıdır.

289/e/8, Yapmamız gerekendir.

332/e/6, Yapmamız gereken işlerdir.

434/k/5, Bir kişinin yapması gereken görevdir.

436/e/5, Bence sorumluluk yapmakta zorunlu olduğumuz işlerdir.

474/e/6, İnsanın yapması gerekenlerdir.

478/k/6, Bir kişinin yerine getirmek zorunda olduğu görevlerdir. Dünyadaki her canlının kendine karşı bir sorumluluğu vardır.

498/e/7, Bir insana ait olan ve başkasına söylemeden yapması gereken davranışlardır.

500/k/7, Bana ait olup yapmam gereken görevlerdir.

571/k/8, İnsanın yapmasının zorunlu olduğu gereksinimlerdir. Herkesin farklı farklı sorumlulukları vardır. Kimi ekmek parası kazanmak için uğraşır, kimi iyi bir geleceğe ulaşmak için çalışır kimi ise çocuğu iyi yerlere gelsin diye çabalar.

572/k/8, Her insanın sorumlulukları vardır. Sorumluluk yapmak zorunda olduğum işlerdir. Keşke sorumluluklarım daha az olsaydı. Keşke herkes istediği hayatı yaşayabilseydi.

Görev Bilinci/ Vazife Kategorisi:

12/k/5, Bir insanın üstüne düşen görevdir.

44/k/6, Sabah uyanınca odamı toplamak sorumluluğumdur.

53/e/6, Görevimizin olması demektir.

112/e/8, Görev yapmaktır.

156/k/5, Bir kişinin görevidir.

233/e/7, Doğduğumuzdan beri aldığımız görevlerdir.

331/e/6, Görev

352/k/7, Bence sorumluluk görevini bilmektir. Nerede ne yapacağını bilmektir.

432/k/5, Bize verilen görevdir.

473/e/6, Bir insana ait sorumluluklardır.

518/k/7, Her bireyin her toplumun üzerine düşen görevdir.

562/e/8, Her insan bu dünyaya sınav olmak için gelmiştir. Bu süre zarfında yani yaşadığı andan itibaren bazı şeylerin sorumluluğunu alır.

Ödev ve Yükümlülük/ Ev İşi Yapmak Kategorisi:

17/e/5, Ev ödevi yapmaktır.

139/e/8, Bence sorumluluk bize verilen görevdir. Mesela odamızı toplamak bir sorumluluktur. Mesela oda düzenlemesi ve ders düzenlemesi…

267/k/8, Odamı toplamaktır.

191/e/6, Her şeyimizi düzeltmektir.

300/k/5, Bence sorumluluk öğrencinin ödevlerini yapması ve okul kurallarına uymasıdır.

366/e/7, Sorumluluk önemlidir. Mesela bizim sorumluluklarımız vardır. Yatağı toplamak gibi…

412/e/8, Bir çocuk sabah kalktığında yatağını düzeltiyor, öğretmenin verdiği ödevi yapıyorsa bu çocuk sorumluluklarına uyuyor demektir. Bir insan işi olduğu halde evde yatıyorsa bu da sorumluluktan kaçıyor anlamına gelir.

450/k/5, Ödev yapmak bence kişini üzerine düşen sorumluluktur.

485/e/6, Bir işin yapılıp yapılmamasından sorumlu olmaktır. Örneğin biz öğrenciler ders çalışmaktan sorumluyuz.

515/e/7, Bir kişi, kendimiz veya çevremiz için yapmamız gereken ödevlerdir.

542/k/8, Bence sorumluluk bir bireyin kendi üzerine düşen yükümlülük anlamına gelir.

Diğer Kategorisi:

9/k/5, Herkesin kendi haklarını korumasıdır.

162/e/5, Bence sorumluluk erdemli bir davranıştır.

279/k/8, Bence sorumluluk kendi işini kendi yapmaktır.

324/k/5, Sorumluluk kurallara uymaktır.

362/k/7, Sorumluluk çok zor bir şeydir.

444/k/5, Her insanın sorumluluğu olmalıdır.

533/k/7, Düzendir.

Vazifeyi üstlenmek Kategorisi:

18/e/5, Bir işi üstlenmek ve onu yapmaktır.

150/k/5, Bir görevi veya görevleri üstümüze almaktır.

460/e/5, Kişinin üstlendiği görevdir.

543/e/8, Sorumluluğu üzerine almak insanlığı gösterir.

Bir İşin Sonucunu Üstlenmek Kategorisi:

24/e/5, Bir şey yaptığında o konuyu üstüne almaktır.

159/k/5, Bir kimsenin üstüne aldığı veya yapmak zorunda olduğu işlerden gerektiğinde hesaba çekilmesidir.

278/k/8, Yaptığımız iş veya davranışların sonuçlarına katlanmaktır.

541/e/8, İnsanın yaptıklarından dolayı aldığı davranıştır.

Emaneti Korumak/ Güven Kategorisi:

25/e/5, Bir kişi bize bir emanet verdiğinde ondan sorumlu oluruz.

240/k/7, Eğer bir kişi bir şeyi emanet ederse bu sorumluluk olur.

367/k/7, Bence sorumluluk bir kişiye güvenmektir. Sorumluluk çok zor bir görevdir. Örneğin komşumuz bize bir şey bıraktıysa ona gözümüz gibi bakmalıyız. Buna sorumluluk denir.

385/e/7, Bence sorumluluk insana duyulan güvenin bir açılımıdır.

547/e/8, Güven

İşini Zamanında Eksiksizce Yapmak Kategorisi:

207/k/6, Bence sorumluluk verilen görevi zamanında yapmaktır.

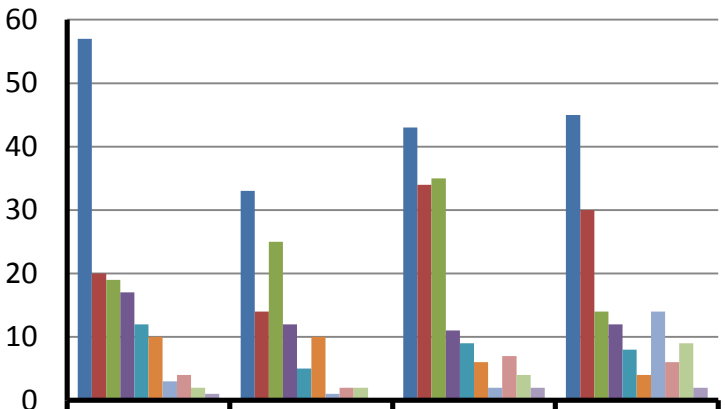
506/e/7, Sorumluluk bence bir şeyi unutmadan eksiksizce yapmaktır.

560/k/8, İnsanların yapması gereken davranışları eksiksizce yerine getirmesidir.

Eşyasına veya Kendine Sahip Çıkmak Kategorisi:

164/k/5, Kendimize sahip çıkmaktır.

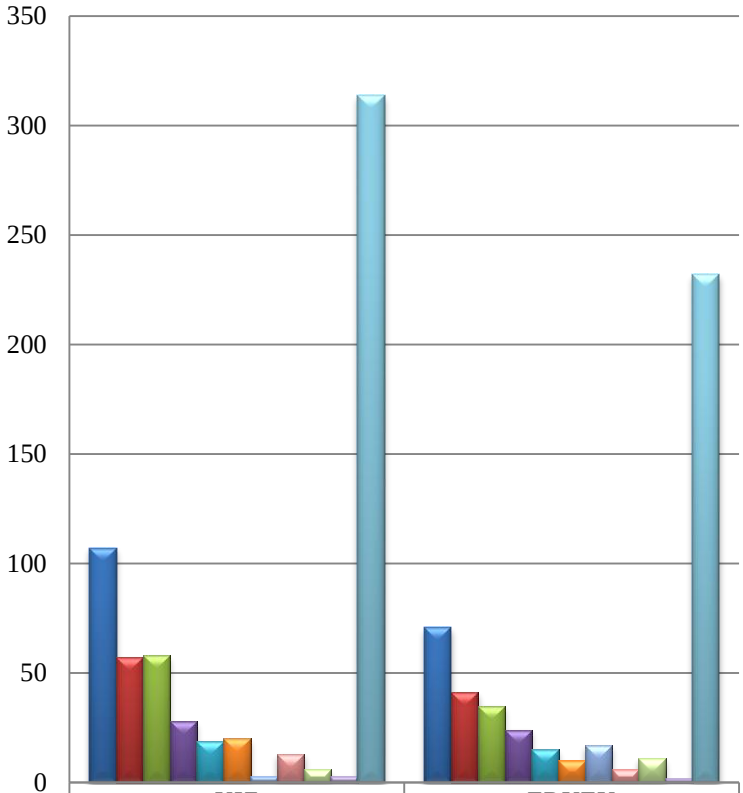
230/k/7, Özel eşyalarımızın sorumluluğunu bilmektir.

	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Üzerine Düşen Görevi Yapmak	57	33	43	45
Yapmak Zorunda Olduklarımız	20	14	34	30
Görev Bilinci/Vazife	19	25	35	14
Ödev ve Yükümlülük	17	12	11	12
Diğer	12	5	9	8
Vazifeyi Üstlenmek	10	10	6	4
Bir İşin Sonucunu üstlenmek	3	1	2	14
Emaneti Korumak	4	2	7	6
İşini Zamanında Yapmak	2	2	4	9
Eşyasına veya Kendine Sahip Çıkmak	1	0	2	2

Grafik 16: Sorumluluk Değerine İlişkin Algıların Sınıflara Göre Dağılımı

Grafik incelendiğinde bütün sınıf düzeylerinde ilk dört değerlendirme en çok tercih edilen değerlendirmelerdir. 5 ve 6. sınıflarda son dört değerlendirme en az tercih edilen değerlendirmelerdir. Genel olarak sınıflar düzeyinde sorumluluk değeri hakkındaki algılar birbirlerine yakındır.

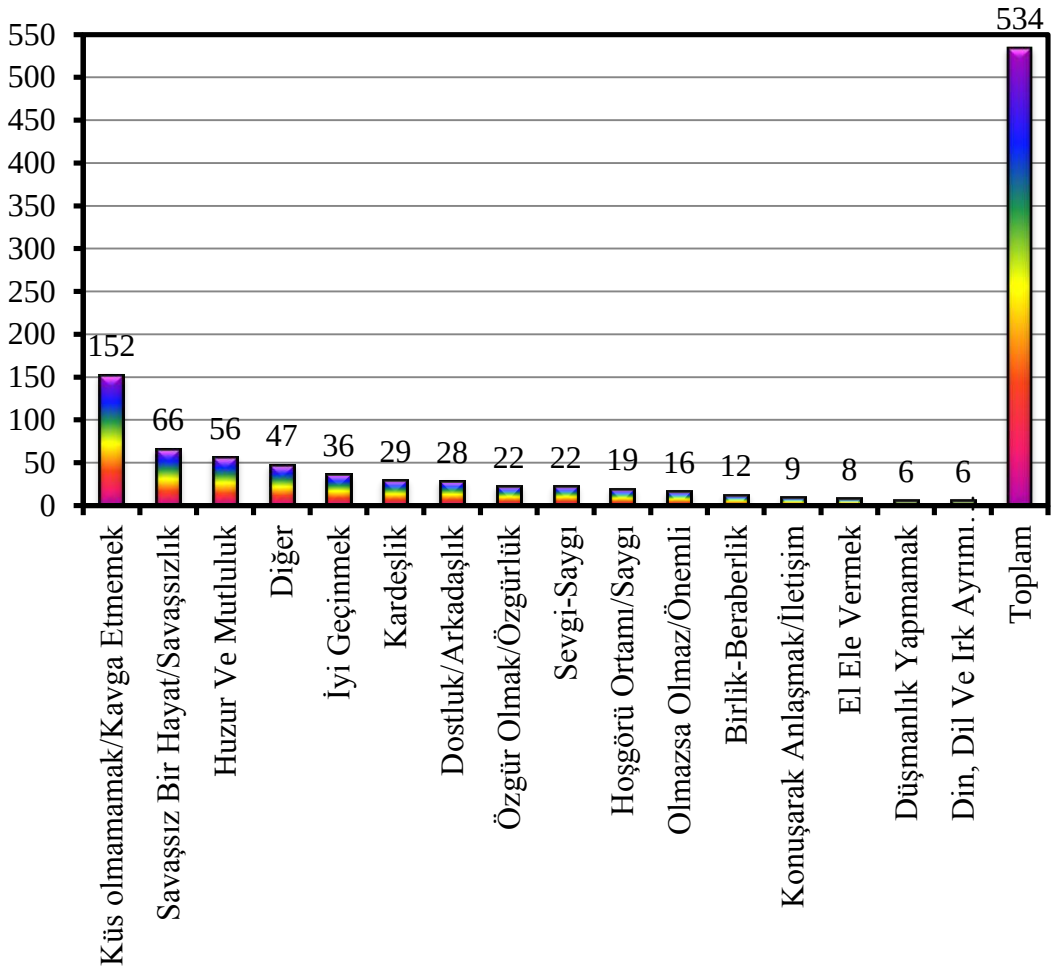
	KIZ	ERKEK
Üzerine Düşen Görevi Yapmak	107	71
Yapmak Zorunda Olduklarımız	57	41
Görev Bilinci/Vazife	58	35
Ödev ve Yükümlülük	28	24
Diğer	19	15
Vazifeyi Üstlenmek	20	10
Bir İşin Sonucunu üstlenmek	3	17
Emaneti Korumak	13	6
İşini Zamanında Yapmak	6	11
Eşyasına veya Kendine Sahip Çıkmak	3	2
Toplam	314	232

Grafik 17: Sorumluluk Değerine İlişkin Algıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Grafik incelendiğinde sorumluluk değerine ait algıların kız ve erkeklerde paralellik gösterdiği görülmektedir. "Bir işin sonucunu üstlenmek" değerlendirmesi kızlarda üç erkeklerde 17'dir. Bunun dışında bariz bir farklılık görünmemektedir. Sonuç olarak sorumluluk değerine ilişkin algıların cinsiyete göre birbirlerine yakın oldukları söylenebilir.

2.6. BARIŞ DEĞERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Öğrencilerin barış değeri hakkındaki algıları ilk aşamada genel olarak değerlendirilecektir. İkinci aşamada ise öğrencilerin barış değerine ilişkin değerlendirmelerinin sınıf ve cinsiyet bazında değişiklik gösterip göstermediği saptanacaktır.

Grafik 18: Öğrencilerin Barış Değerine İlişkin Algıları

Grafiğe göre "barış" değeri için 534 değerlendirme yapılmıştır. Barış değerini152 kişi "küs olmamak ve kavga etmemek", 66 kişi "savaşsız bir hayat veya savaşsızlık", 56 kişi "huzur ve mutluluk", 47 kişi "diğer", 36 kişi "iyi geçinmek", 29 kişi "kardeşlik", 28 kişi "dostluk ve arkadaşlık", 22 kişi " sevgi-saygı", 22 kişi "özgürlük", 19 kişi "hoşgörü ve saygı", 16 kişi "olmazsa olmaz", 12 kişi "birlik ve beraberlik", 9 kişi "konuşarak, iletişim kurarak anlaşmak", 8 kişi "el ele vermek", 6

kişi “düşmanlık yapmamak”, ve 6 kişi “din, dil ve ırk ayrımı yapmamak” olarak değerlendirmiştir.

“Diğer” kategorisinde ise, “Adalet”, “refah”, “savaştan önceki en iyi fikir”, “hayat”, “yaklaşmak”, “savaş”, “doğru ve dürüst olmak”, “güven”, “sorunsuz yaşam”, “bilmiyorum”, “doğallık/samimiyet”, “nefretin bitmesi”, “pozitif hayat”, “bağlılık”, “toplumun sorumluluğu”, “çözüm”, “dayanışmak”, “düzen”, “özür dilemek”, “eşitlik”, “bedel ödenerek elde edilen”, “Türk-Kürt kardeşliği”, “Atatürk”ün yaptıkları”, “yurtta barış dünyada barış”, “kimsenin uğrunda çabalamadığı” değerlendirmeleri yapılmıştır.

Barış kavramı, sözlükte savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar, uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam olarak tanımlanır.(TDK, 2015)*Barış denilince insanların aklına genellikle savaş olmama hali veya sessizlik gelmektedir. Oysa barış çok daha ileri boyutta bir kavramdır. Çatışmaların durdurulması kadar çatışmalara çözüm üretilmesi de barış açısından önemli görülmektedir.* Barış şiddetsizliğin ötesindedir. Barış çatışmayı ortadan kaldırma çabaları, adaletin tesisini, bazı temel ihtiyaçların giderilmesini ve insan haklarına saygıyı içermektedir. Yani barış hoşgörüyü, önyargılardan uzak durmayı ve koşulsuz bir şekilde insana insan olduğu için değer vermeyi de içine alır (Coşkun, 2012: 10-12).

Kur’an-ı Kerim’de barış kelimesinin karşılığı olan “sulh”, “Eğer bir kadın kocasının kötü muamelesinden yahut yüz çevirmesinden endişe ederse aralarında bir uzlaşmaya(Sulha) varmalarında onlara günah yoktur ve sulh hayırlıdır. Nefisler de cimriliğe meyillidir. Eğer güzel davranır ve Allah’a itaatsizlikten sakınırsanız bilin ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” (Nisâ, 28) buyrularak **“uzlaşma, anlaşma”** gibi anlamlarda kullanılmıştır. Başka bir ayette ise “Müminler ancak kardeştirler, öyleyse iki kardeşinizin arasını düzeltin (sulh edin), Allah’a itaatsizlikten sakının ki rahmetine mazhar olasınız.” (Hucurât, 10) diye buyrulmuş ve sulh, “**iki kişinin arasını bulmak”** anlamında kullanılmıştır. Bu kavramın iyi olma anlamı da mevcuttur. Örneğin "Rabbimiz! Onları ve atalarından, eşlerinden ve nesillerinden olup da iyi yolda(Salah) bulunanları kendilerine vaad ettiğin adn cennetlerine kabul buyur. Kuşkusuz sen

sınırsız izzet ve hikmet sahibisin." (Mü'min, 8) ayetinde sulh kavramı **"iyi olma"** anlamında kullanılmıştır.

Barış için yapılan tanım ve değerlendirmeler dikkate alındığında bu kavramın savaşsızlığı, çözümü, anlayış ve hoşgörüyü aynı zamanda adaletli olmayı içerisine alan bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların barış değeri için yaptığı değerlendirmeler bu yaklaşımlarla örtüşmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun barışı küs olmama durumu olarak değerlendirmeleri, barış kavramını yaşadıkları ilişkilerden yola çıkarak değerlendirdiklerini veya barış kelimesinin karşıtı olarak düşündüklerini göstermektedir.

Öğrenciler barış kavramının yaşanılabilir bir dünya için gerekli olduğunu düşünmektedirler. Barışı gelecekte olması beklenen bir olgu ve olması zor bir durum olarak nitelendirmektedirler. Herkesin barışı isteyebileceğini ancak az kimsenin bu konuda çaba sarf ettiğini düşünmektedirler.

Sonuç olarak katılımcıların barış değeri hakkında doğru bilgiye sahip olup barışın öneminin farkında oldukları ve bütün dünyada barış özlemini duydukları tespit edilmiştir.

Öğrencilerin barış değeri için yaptığı bazı değerlendirmeler aşağıda kategorilere göre *anket numarası/cinsiyet/sınıf* belirtilerek alıntılanmıştır.

Küs Olmamak / Kavga Etmemek Kategorisi:

19/e/5, Bence barış insanların küsmemesidir.

38/k/5, İnsanların kavga ettiklerinde barışmasıdır.

45/k/6, Bir ortamda küslüğün hiç olmaması ve herkesin kardeşçe yaşaması demektir.

57/e/6, İnsanların arasında yaptığı kavga ve küslüğün sona ermesi ve sonunda her şeyin iyiye bağlanmasıdır.

99/k/7, İnsanların küs durmaması, dargın olmaması barış olduğu anlamına gelir.

109/k/8, Kavga olmayan ortam, mutluluk

128/e/8, Hiç kimseyle küs olmamak yani barış olmaktır. Zaten dinimizde 3 günden fazla küs olmak haramdır. Yani huzurlu ve mutlu olacaksın.

155/e/5, Kimseyle küsmemektir.

183/k/5, Küsmemek, herkesle barışık olmaktır.

193/k/6, Barış kelimesinin anlamı insanların hiç küs kalmamasıdır.

214/e/6, Biriyle kavga ettiğimizde hemen küsmemeliyiz. Küsersek bazen ve genellikle içimizde bir kötülük hissederiz.

237/k/7, Her iki tarafın gönülden barışıdır.

253/k/7, Küs olanların barışması yani aralarında hiçbir sorun kalmamasıdır.

273/e/8, Dargınlığın bir tarafa bırakılmasıdır.

285/k/8, Küslüğün olmadığı zaman dilimidir.

306/k/5, Huzursuzluk ve kavgadan her zaman uzak durmalıyız.

313/e/5, Kavga yapmamaktır.

339/k/6, Birbiriyle küs olanlar barıştığında ortaya çıkan şey

350/e/6, Bence barış savaş ve dargınlıktan sonra yapılan anlaşmaya denir. Örneğin bir sınıf kavgasından sonra barışmak

360/k/7, Kavgasız hayattır.

368/e/7, Küslüğün ve dargınlığın olmadığı toplumlar barış içindedir. Bir insan arkadaşıyla en fazla 3 gün küs kalabilir.

426/e/8, İki kişinin kavga etmesinden sonra aldığı karardır.

445/e/5, Bence barış birisiyle kavga edip sonra aklın başına gelince onunla barışmaktır.

465/k/5, Savaş ve küskünlükten sonra tarafların anlaşması

478/k/6, Kimsenin birbirine küsmemesi, kargaşa içinde olmaması ve kavga etmemesi barıştır. Ama bu, hala dünyada sağlanamıyor.

496/e/6, Bir arkadaşım küsmüştü sonra barıştı. Barış buna denir.

500/k/7, Kimseye kötülük yapmadan herkesle iyi geçinip kimseye küsmeden yaşamaktır.

511/e/7, Barış bence küs insanların birbiriyle barışmasıdır.

550/e/8, Bir kişinin küs olması ve sonra barışmasıdır.

558/k/8, Barış herkesin arasında olması gereken özelliklerden biridir. Kimse küsmemeli barış içinde kalınmalıdır.

Savaşsızlık Kategorisi:

43/k/6, Savaş ve dargınlıktan sonra tarafların anlaşmasıdır.

49/e/6, Savaşın bitmesi ve taraflar arasındaki iyi geçinmedir.

93/k/7, İki ülkenin barışması demektir.

94/e/7, Bence barış savaşmadan yaşamaktır.

125/e/8, Barış bir devletin sahip olması gereken bir şeydir. Kavga ve savaşın olmadığı bir dünya için çabalamalıyız.

153/k/5, Barış olmazsa herkes birbirine düşman olur ve savaş başlar.

174/e/5, Savaşların bitmesi ve barış olmasıdır.

201/k/6, Dünyada barış içinde yaşamalıyız. Kavga-Savaş gibi kötü davranışlarda bulunmamalıyız. Bayramlarda ve güzel günlerde barış içinde olmalıyız.

284/k/8, Birbirine küsmemek ve savaşmamaktır.

323/k/5, Bence barış gürültünün ve savaşın olmadığı yerdir.

347/k/6, Bence barış demek hiç kimsenin savaş halinde olmaması demektir.

370/k/7, Savaşsız dünyalar, kavgasız insanlar…

388/e/7, Huzurlu yaşam ve savaşsız bir dünya demektir.

395/e/8, Savaş olmayan bir yerdir.

436/e/5, Bence barış hiç kimsenin savaşa girmeyip kardeşçe yaşamasıdır.

479/e/6, Savaş olmayan yerde barış vardır. Barış insanların veya başka canlıların birbirleriyle birliktelik göstermesidir.

488/k/6, Savaşın zıt anlamlısıdır bence. İnsanların huzur içinde kardeşlik içinde yaşamasıdır.

499/e/7, Savaşın olmadığı, mutluluğun, sevginin ve saygının var olduğu ortamdır.

562/e/8, İnsanların savaşmadan yaşamasıdır.

Huzur ve Mutluluk Kategorisi:

48/k/6, Bence barış, toplumda veya her yerde mutluluk, huzur, sevgi ve saygıdır. Barış içinde olalım hep.

80/k/7, Toplumun huzur ve adaletli bir şekilde yaşamasına denir.

127/e/8, Huzur ve mutluluktur. Kötülüğün bulunmadığı yerdir.

188/e/5, Bence mutluluk içinde yaşamaktır.

194/k/6, Bence insanların mutlu ve huzurlu yaşadığının göstergesidir.

236/e/7, Sevgi, mutluluk, huzur ve güvendir. Tüm iyi duygulardır.

268/k/8, Mutluluktur.

309/k/5, Huzursuzluktan uzak durmaktır.

346/k/6, Bence barış mutluluk demektir.

362/k/7, Her insanın mutlu ve huzurlu yaşamasına denir.

563/e/8, Herkesin huzur içinde yaşamasıdır.

Diğer Kategorisi:

27/e/5, Savaştır.

53/e/6, Dürüstlük ve adalettir.

61/e/7, Bence barış savaş yapılmadan önceki en iyi fikirdir. Bu yüzden savaş yapılmadan önce çok düşünmeliyiz.

147/k/8, Bunun için bedel ödemek gerekir. Başkasının bedelinden yararlanmak barış hırsızlığı… Bu olmaz.

154/e/5, Bence barış toplumun en önemli sorumluluğudur.

158/k/5, Savaşta mücadele eden insanlar

572/k/8, Herkes tutturmuş dünya barışı diye. Madem barış istiyorlar niye bunun için uğraşmıyorlar? Herkes barışçıysa kim bu düşmanlar? Gerçekten iğrenç bir dünyada yaşıyoruz.

İyi Geçinmek Kategorisi:

95/k/7, Bir kişinin başka bir kişiyle iyi geçinmesi, kavga olmadan yaşamasına barış denir.

135/e/8, Bence barış insanların saygı ve sevgi değerini koruyarak birbirleriyle iyi geçinmesi halidir.

141/k/8, Dünyada herkesin barışık olmasıdır.

164/k/5, Arkadaşlarımızla aramızı iyi tutmak, dostlarımızla tartışmamaktır.

176/e/5, Bir ülkenin vb. iyi anlaşması

Kardeşlik Kategorisi

29/k/5, Barış demek kardeşlik demektir.

60/e/6, Kardeşlik, adalet, eşitlik ve birliktelik demektir.

120/k/8, Kardeşlik

122/e/8, Kardeşçe yaşamaktır. Küs ve savaş içinde değil.

Dostluk veya Arkadaşlık Kategorisi:

30/k/5, Arkadaşlık, dostluk ve sevgidir. Barışmak dünyadaki en güzel şeydir.

40/k/6, Bence barış en genel anlamda dostluğun olması düşmanlığın olmamasıdır. Örneğin 23 Nisan Çocuk Bayramında her ülkeden çocukların gelmesi ve insanlarımızın onları ağırlaması barışın simgesidir.

79/e/7, İnsanlar arasında olan dostluktur.

149/k/5, Arkadaşlar arasında barış olmalıdır.

172/e/5, Birbirleriyle arkadaş olan kişilerin bağı

Özgürlük Kategorisi:

9/k/5, Özgürlük

54/k/6, Özgür olmalıyız.

77/k/7, Dünyada herkesin özgür bir şekilde yaşamasına denir.

118/e/8, Özgürlük

Sevgi ve Saygı Kategorisi:

56/k/6, Herkese karşı sevgili olmalıyız. Herkese karşı mutlu olmalıyız.

73/e/7, İnsanlar arasında olan saygı ve sevgidir.

117/e/8, Barış iki toplum veya kabile arasındaki sevgi göstergesidir.

169/e/5, Barış sevgi göstergesidir.

Hoşgörü Ortamı-Saygı Kategorisi:

69/k/7, Barış olmadan insanların birbirlerine saygısı olmaz.

134/k/8, Barış herkesin birbirine saygılı, hoşgörülü ve dürüst olmasıyla ortaya çıkar.

140/e/8, Bence barış herkese sevgi ve hoşgörülü bir şekilde davranmaktır.

Olmazsa Olmaz/ Önemli Kategorisi:

6/e/5, Barış olmazsa çok insan ölür.

75/e/7, Barış olmadan dünya olmaz. Eğer ki barış olmasaydı bütün ülkeler birbirine girerdi.

84/k/7, Toplumda barışa özen gösterilir. Barış olmazsa dünya birbirine girer.

162/e/5, Bence barış, bir toplumun en önemli sorumluluğudur.

Birlik ve Beraberlik Kategorisi:

63/e/7, İki kişi arasındaki birliktir.

217/e/6, İnsanlarla birlik ve beraberlik içinde yaşamaktır.

Konuşarak Anlaşmak/ İletişim Kategorisi:

76/k/7, Toplumda barışın olması en güzel şeydir. Barış dünyaya huzur verip iletişimi sağlar.

146/k/8, Barış herkesin bir ortamda konuşup birbirinin ahlakından örnek almasıdır.

148/e/8, Bence barış kavga olmayan bir dünyada konuşarak anlaşmaktır.

El Ele Vermek Kategorisi:

8/e/5, El ele sımsıkı tutuşmaktır.

170/e/5, El ele, birlikte yaşamaktır.

Düşmanlık Yapmamak Kategorisi:

277/k/8, Düşmanlıkların olmaması, iyi bir toplumun olmasıdır.

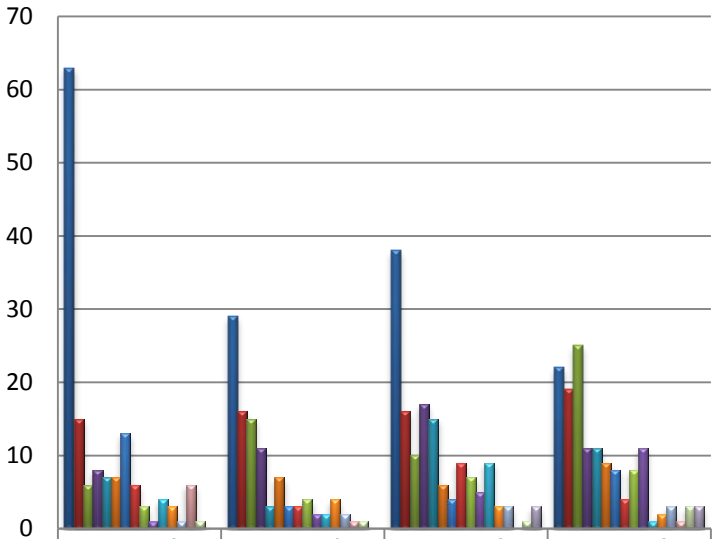
337/k/6, Düşmanlığın olmamasıdır. Huzur ve mutluluk içinde olma anlamına geliyor.

Din, Dil ve Irk Ayrımı Yapmamak Kategorisi:

428/e/8, Bence barış kimsenin din, dil ve ırk ayrımı yapmamasıdır.

516/k/7, Dil, din, yaş ve ırk ayrımı yapmadan huzur içinde yaşamaktır.

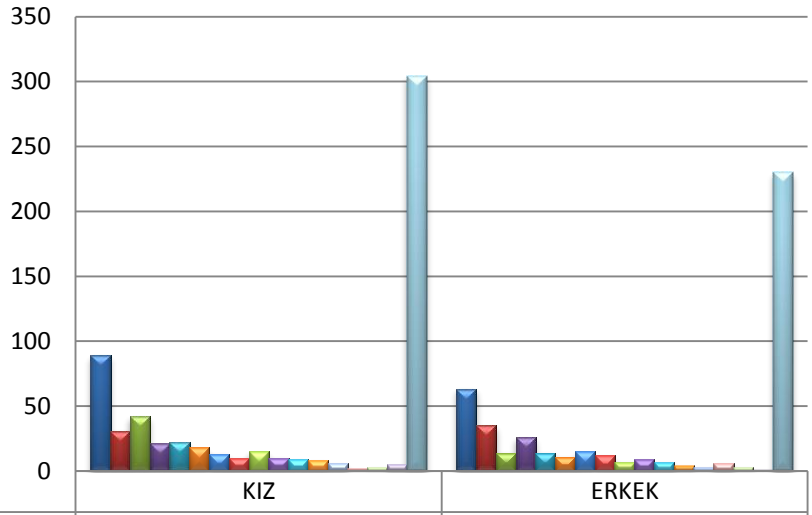
571/k/8, Kimsenin; dinini, ırkını, cinsiyetini ve dilini gözetmeksizin bir arada ve saygı içerisinde yaşamak için gerekli bir kavramdır.

	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Küs olmamak/Kavga Etmemek	63	29	38	22
Savaşsız Bir Hayat	15	16	16	19
Huzur ve Mutluluk	6	15	10	25
Diğer	8	11	17	11
İyi Geçinmek	7	3	15	11
Kardeşlik	7	7	6	9
Dostluk ve Arkadaşlık	13	3	4	8
Sevgi ve Saygı	6	3	9	4
Özgürlük	3	4	7	8
Hoşgörü ve Saygı	1	2	5	11
Olmazsa Olmaz	4	2	9	1
Birlik ve Beraberlik	3	4	3	2
Konuşarak Anlaşmak	1	2	3	3
El Ele Vermek	6	1	0	1
Düşmanlık Yapmamak	1	1	1	3
Din, Dil ve Irk Ayrımı Yapmamak	0	0	3	3

Grafik 19: Barış Değerine İlişkin Algıların Sınıflara Göre Dağılımı

Grafik incelendiğinde 5, 6 ve 7. sınıflarda barış değeri için en yüksek değerlendirmenin sırasıyla 63, 29 ve 38 kişi ile "küs olmamak" olduğu görülmektedir. 8. sınıflarda ise en yüksek değerlendirme 25 kişi tarafından yapılan "huzur ve mutluluk" değerlendirmesidir. Diğer değerlendirmeler birbirine yakınlık arz etmektedir. Ancak 8. sınıflarda "hoşgörü ve saygı" değerlendirmesi en yüksektir.

	KIZ	ERKEK
Küs olmamak/Kavga Etmemek	89	63
Savaşsız Bir Hayat	31	35
Huzur ve Mutluluk	42	14
Diğer	21	26
İyi Geçinmek	22	14
Kardeşlik	18	11
Dostluk ve Arkadaşlık	13	15
Sevgi ve Saygı	10	12
Özgürlük	15	7
Hoşgörü ve Saygı	10	9
Olmazsa Olmaz	9	7
Birlik ve Beraberlik	8	4
Konuşarak Anlaşmak	6	3
El Ele Vermek	2	6
Düşmanlık Yapmamak	3	3
Din, Dil ve Irk Ayrımı Yapmamak	5	1
Toplam	304	230

Grafik 20: Barış Değerine İlişkin Algıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Grafik incelendiğinde barış değeri için kız ve erkek öğrencilerin en çok "küs olmamak veya kavga etmemek" değerlendirmesin bulundukları görülmektedir. Erkekler için ikinci en yüksek değerlendirme "savaşsız bir hayat" iken kızlar için "huzur ve mutluluk" değerlendirmesidir. Erkekler en az "din, dil ve ırk ayrımı

yapmamak" ve "düşmanlık yapmamak" değerlendirmesinde bulunurken kızlar ise en az "el ele vermek" ve "düşmanlık yapmamak" değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Grafik genel olarak değerlendirildiğinde kız ve erkek öğrencilerin barış değerine ilişkin algılarının birbirine yakın olduğu ancak az da olsa "huzur ve mutluluk" değerlendirmesinde farklılaştıkları görülmektedir. Bu oran kızlarda %13 iken erkeklerde %6 civarındadır.

3. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

3.1. SONUÇ

Bu çalışmada araştırmaya katılan 5, 6, 7 ve 8. sınıflardan olmak üzere 572 ortaokul öğrencisinin "adalet", "dürüstlük", "saygı", "sorumluluk" ve "barış" değerine ilişkin algıları anket formundaki veriler analiz edilerek belirlenmiştir. Her bir değer için aşağıdaki sonuçlara varılmıştır.

"Adalet" değeri için 272 kişi "eşitlik", 84 kişi "hakkı gözetmek veya hak-hukuk", 63 kişi "ayrımcılık yapmamak", 42 kişi "diğer", 24 kişi "âdil olmak, 20 kişi "gerçek suçlunun cezalandırılması", 20 kişi "dürüstlük", 19 kişi "haklıyı haksızdan ayırmak", 7 kişi "eşit yargılamak" ve 7 kişi "en temel hak" demiştir. Adalet değeri hakkında 558 öğrenci görüş belirtmiştir. Adalet değeri için en çok "eşitlik", en az "en temel hak" ve "eşit yargılamak" denmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu adaleti eşitlik, hakkı gözetmek ve ayrımcılık yapmamak olarak değerlendirmiştir. Bu bakımdan öğrencilerin adalet değerine ait değerlendirmeleri değer tanımlamalarıyla örtüşmektedir.

"Dürüstlük" değeri için değeri için 560 öğrencinin 416'sı "doğruluk/yalan söylememek", 42'si "diğer", 22'si "güvenilirlik", 17'si "lafı dolandırmamak veya açık sözlü olmak", 15'i "iyi bir şey", 13'ü "olması gereken önemli bir değer", 12'si, "sözünü tutmak", 10'u "gerçek veya gerçeği söylemek", 8'i "saygılı olmak",ve5'i "hoşgörü" demiştir. Dürüstlük için yapılan tanım ve değerlendirmeler dikkate alındığında dürüstlük doğru olma durumu, gerçeğe uygun olan veya düşünceyle

gerçeğin uyuşması anlamlarına gelmektedir. Öğrencilerin yaptıkları değerlendirmeler yapılmış olan tanımlamarla genellikle örtüşmektedir. Zira 560 katılımcının 416'sı dürüstlük için "doğruluk/yalan söylememek" değerlendirmesinde bulunmuşlardır.Diğer değerlendirmeler ise direkt doğruluk kavramını anlatmıyor olsa da "doğru insan" profilini çizmektedir.

Saygı değeri hakkında 558 değerlendirme yapılmış olup çoğunluğu oluşturan 189 öğrenci "saygı" için "büyüklere karşı gelmemek" değerlendirmesi yapmıştır. Bu değerlendirmeyi 71 kişi ile "büyük ve küçüklere sevgi ve saygı", 59 kişi ile "diğer", 52 kişi ile "hoşgörü", 32 kişi ile "terbiyeli olmak", 30 kişi ile "değer-önem vermek", 20 kişi ile "saygı", 19 kişi ile "karşıdakini dinlemek", 15'er kişi ile "olmazsa olmaz/her şeyin başı" ve "düzgün ve iyi davranış", 14 kişi ile "birinin varlığını kabul etmek", 13 kişi ile "dürüst olmak", 9 kişi ile "ölçülü olmak, sınır ve mesafe", 9 kişi ile "anne ve babanın dediğini yapmak", 6 kişi ile "çekinmeye dayalı bağlılık duygusu" ve 5 kişi ile "başkasının hakkına duyarlılık" değerlendirmeleri takip etmektedir. Saygı hakkında yapılan tanım ve değerlendirmeler dikkate alındığında saygının değerli, üstün, yararlı, yaşlı ve kutsala karşı ölçülü davranma veya farklılıklara karşı hoşgörülü olmak anlamlarına geldiği görülmektedir. Katılımcıların saygı değerine ilişkin algılarında özellikle büyüklere hürmet ön plana çıkmaktadır. Öğrencilerin saygı değerine ilişkin, "büyüklere karşı gelmemek", "hoşgörü", "değer veya önem vermek", "terbiyeli olmak", "karşıdakini dinlemek", "birinin varlığını kabul etmek", "ölçülü olmak, sınır ve mesafe", "başkasının hakkına duyarlılık", "çekinmeye dayalı bağlılık duygusu" gibi algıları saygı için yapılmış değerlendirmelerle neredeyse birebir örtüşmektedir.

Sorumluluk değeri için en çok olmak üzere 178 kişi "üzerine düşen görevi yapmak" demiştir. 98 kişi "yapmak zorunda olduklarımız", 93 kişi "görev bilinci", 52 kişi ödev ve yükümlülük", 34 kişi "diğer", 30 kişi "vazifeyi üstlenmek", 20 kişi "bir işin sonucunu üstlenmek", 19 kişi "emaneti korumak", 17 kişi "işini zamanında yapmak", 5 kişi "eşyasına ve kendine sahip çıkmak" değerlendirmesinde bulunmuştur. Sorumluluk ile ilgili tanım ve değerlendirmeler dikkate alındığında sorumluluğun kişinin yetki alanına giren işlerin sonucunu üstlenmesi anlamına geldiği görülmektedir. Katılımcıların algıları yapılmış olan tanımlarla birkaç istisna dışında genel olarak örtüşmektedir.

"Barış" değeri için 534 değerlendirme yapılmıştır. Barış değerini 152 kişi "küs olmamak ve kavga etmemek", 66 kişi "savaşsız bir hayat veya savaşsızlık", 56 kişi "huzur ve mutluluk", 47 kişi "diğer", 36 kişi "iyi geçinmek", 29 kişi "kardeşlik", 28 kişi "dostluk ve arkadaşlık", 22 kişi " sevgi-saygı", 22 kişi "özgürlük", 19 kişi "hoşgörü ve saygı", 16 kişi "olmazsa olmaz", 12 kişi "birlik ve beraberlik", 9 kişi "konuşarak, iletişim kurarak anlaşmak", 8 kişi "el ele vermek", 6 kişi "düşmanlık yapmamak", ve 6 kişi "din, dil ve ırk ayrımı yapmamak" olarak değerlendirmiştir. Barış için yapılan tanım ve değerlendirmeler dikkate alındığında bu kavramın savaşsızlığı, çözümü, anlayış ve hoşgörüyü aynı zamanda adaletli olmayı içerisine alan bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların barış değeri için yaptığı değerlendirmeler bu yaklaşımlarla örtüşmektedir.

Sınıf, yaş ve cinsiyet faktörleri bakımından bütün değerlere ilişkin algılar birbirlerine yakınlık arz etmektedir.

3.2. ÖNERİLER

1. Öğrencilerin değer algılarına yönelik çalışmalar periyot ve kapsam açısından genişletilirse öğrencilerdeki değer bilinci pekişebilir.

2. Değerlerin içselleştirilmesi için okullarda değerler eğitimi adında bir dersin olması oldukça yararlı olabilir.

3. Öğrencilerin değer algılarını ölçen çalışmalar yetersizdir. Bu çalışmalar arttırılabilir.

4. Değerler eğitimi sadece bazı derslere özgü olarak algılanmamalıdır. Bu algıyı değiştirmek için MEB seminerler yoluyla değerleri önemsetme çalışmaları yaparsa olumlu gelişmeler yaşanacaktır.

5. Değerler eğitimi okullarda sadece müfredatta kalmamalıdır. Bilfiil okul idaresi, öğretmen, personel, öğrenci ve veliler işbirliği yapıp bu tür etkinliklere katılmalıdır.

6. 18. MEB Şurası kararları gereği değerleri yaşantı haline getiren öğrenciler düzenli aralıklarla ödüllendirilmelidir. Ödüller törenle verilip diğer öğrenciler de teşvik edilmelidir.

KAYNAKÇA

18. Milli Eğitim Şurası Kararları. (2010). Ocak 1, 2016 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr: http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_10/02113646_18_sura.pdf adresinden alındı

(2015). 2016 tarihinde tr.wikipedia.org: https://tr.wikipedia.org/wiki/Sayg%C4%B1 adresinden alındı

Acun, İ., Yücel, C., Önder, A., & Tarman, B. (2013). Değerler: Kim Ne Kadar Değer Veriyor? *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* .

Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aktepe, V., & Yel, S. (2009). İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının Betimlenmesi: Kırşehir İli Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* , 608.

Aktepe, V., & Yel, S. (2009). İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* (7), 607-622.

Arpacı, M. (2013). DKAB Öğretmeni Adaylarının Değer ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 13* (2), 211-212.

Arpacı, M. (2014). Öğretmen ve Velilerin İDKAB Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri -Diyarbakır Örneği-. *İnsani Değerlerin Yeniden İnşası Sempozyumu.* Erzurum.

Arpacı, M. (2012). Velilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Öğrencilere Kzandırılmasını İstediği Değerler -Diyarbakır Örneği-. *II. Uluslararası Değer Eğitimi Sempozyumu.* İstanbul.

Aydın, M. (2011). Değerler, İşlevleri ve Ahlâk. *Eğitime Bakış Dergisi* (19), 39-41.

Aydın, M. (2003). Gençliğin Değer Algısı: Konya ili Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1* (3), 125.

Aydın, M. Ş. (2010). Değerler ve Din Eğitimi. *Diyanet Aylık Dergi* (236), 24-25.

Aydın, M. Z. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin İlkeleri ve Sorunları. *Uluslararası İnsani Değerlerin Yeniden İnşası.* Erzurum.

Aydın, M. Z. (2010). Okullarda Değer Eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi* (18), 17.

Baloğlu, M., & Balgalmış, E. (2005). İlköğretim ve Ortaöğretim Yöneticilerinin Öz Değerlerinin Betimlenmesi: Tokat İli Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi, 3* (10), 26.

Baysal, Z. N., & Saman, O. (2010). İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencileri İle Değerler Üzerine Bir Çalışma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 9* (34), 56-69.

Coşkun, Y. (2012). *İlköğretim Programlarında Barış Eğitimi ve Barış Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri.* Tokat: Yüksek Lisans Tezi Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çağrıcı, M. (1988). İslâm Ansiklopedisi. *1* , 341. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Çağrıcı, M. (2009). İslâm Ansiklopedisi. *37* , 98. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Çağrıcı, M. (2009). *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 36). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Çengelci, T., Hancı, B., & Karaduman, H. (2013). Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi, 11* (25).

Deveci, H., & Ay, T. S. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2* (6).

Dilmaç, B. (2012). *İnsanca Değerler Eğitimi.* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Dilmaç, B., & Ekşi, H. (2012). Öğretmenlerin Sahip Olduğu Değerlerin ve Özgeci Davranışlarının Mesleki Benlik Saygısı Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi, 10* (23), 65-82.

Ekşi, H., & Katılmış, A. (2011). Değerler Eğitimi Yaklaşımları. *Diyanet Aylık Dergi* (245), 11-15.

En'am. *Kur'an-ı Kerim.*

Gül, R. (2013). *Bir Değer Eğitimi Olarak ilköğretim Döneminde Doğruluk Eğitimi.* Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

Hökelekli, H. (2010). Modern Eğitimde Yeni Paradigma. *Eğitime Bakış Dergisi* , 5.

Karaman, H., Çağrıcı, M., Dönmez, İ. K., & Gümüş, S. (2014). *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kaymakcan, R. (2010). Değer Kavramı ve Gençlerin Dini Değerleri, Yıl: , Sayı: 18, s. 10. *Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* (18), 10.

Kılcan, B. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi.* Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kısaç, İ., & Turan, Z. (2015). Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi, 13* (29), 495-509.

Mâide. *Kur'an-ı Kerim.*

Manzûr, İ. (1996). *Lisanü'-l Arab* (Cilt 9). Beyrut, Lübnan: Dâr'ü İhyai't-türasi'l- arabî.

Oğuzkan, F. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Oktay, A. S. (2007). İslam düşüncesinde Ahlâki değerler ve Bunların Global Ahlâka Etkileri. S. K. Recep Kaymakcan (Dü.). içinde (s. 131). İstanbul: Dem Yayınları.

Ozankaya, Ö. (1975). *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1* (2), 219.

Poyraz, H. (2007). Değerlerin Kuruluşu ve Yapısı. S. K. ecep Kaymakcan (Dü.), *Uluslararası "Değerler ve Eğitimi" Sempozyumu* içinde (s. 84-85). İstanbul: Dem Yayınları.

Şimşekçakan, M. (Dü.). (2011). *İlköğretim 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Kılavuz Kitabı.* Ankara: Devlet Kitapları.

TDK. (2015). www.tdk.gov.tr. adresinden alınmıştır

Türk, İ. (2009). *Değerler Eğitiminde Saygı.* Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı.

Türkiye Değer Ödülleri. (tarih yok). 2016 tarihinde http://www.turkiyedegerodulleri.com: http://www.turkiyedegerodulleri.com/temalar adresinden alındı

Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2015). *Değerler Eğitimi.* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Yiğittir, S. (2010). İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi, 8* (19), 207.

Yıldız, K. (2009). İslâm Ansiklopedisi. *Sorumluluk Maddesi, 37* , 380. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

EKLER

EK 1: 1 Adet Anket Formu

Sevgili Öğrenciler,

"Ortaokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlâk bilgisi dersinde yer alan bazı değerlere ilişkin algılarının incelenmesi" konusunda bir araştırma yapmaktayım. Bu araştırma sonuçlarının güvenilir olması için sorulara gerçeği yansıtan ve içten cevaplar vermeniz önemlidir. Vereceğiniz cevaplar yalnızca bu araştırmada kullanılacaktır. Soruları dikkatlice okuyup hiçbir soruyu atlamadan cevaplandırınız. Size uygun olan cevapları ilgili boşluğa (X) işareti koyarak belirtiniz. Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Muhammet Mesut Çakmak

1. Cinsiyetiniz: ( ) Kız ( ) Erkek

2. Yaşınız: .....

3. Sınıfınız: ( ) 5. Sınıf ( ) 6. Sınıf ( ) 7. Sınıf ( ) 8. Sınıf

4. Annenizin eğitim durumu
( ) Okur-Yazar değil ( ) Okur-Yazar ( ) İlkokul mezunu
( ) Ortaokul mezunu ( ) Lise mezunu ( ) Üniversite veya Yüksekokul mezunu

5. Babanızın eğitim durumu
( ) Okur-Yazar değil ( ) Okur-Yazar ( ) İlkokul mezunu
( ) Ortaokul mezunu ( ) Lise mezunu ( ) Üniversite veya Yüksekokul mezunu

6. Aşağıdaki değerler (Kavramlar) hakkındaki düşüncelerinizi yazınız.

Örnek:
Hoşgörü: Bence hoşgörü, birisine iyi niyetle yaklaşma onun kusurlarını görmezden gelmektir. Başkalarının görüşlerine saygı duymak demektir. Mesela öğretmen yanlış cevaplarımı, kızmadan güzel bir dille düzeltiyor. Bu öğretmenin hoşgörülü olduğu anlamına gelir.

a. Adalet:

b. Dürüstlük:

c. Saygı:

d. Sorumluluk:

e. Barış:

EK 2: 1 Adet Anket İzin Onayı (2 Sayfa)

T.C.
DİYARBAKIR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 30769799/605/3599196 03/04/2015
Konu: Araştırma İzni

DİCLE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)
DİYARBAKIR

İlgi : 18.03.2015 tarih ve 3649 sayılı yazınız.

Üniversitenizin Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Muhammet Mesut ÇAKMAK'ın **"Ortaokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Yer alan Bazı Değerlere İlişkin Algılarının İncelenmesi"** adlı anket çalışması Araştırma ve Değerlendirme Komisyonumuz tarafından incelenmiş olup Diyarbakır İli merkez ilçelerinde bulunan Şehit Polis Mehmet Erçin Ortaokulu, Hattat Hamit Aytaç Ortaokulu, Namık Kemal İmam Hatip Ortaokulu ve Faik Ali Ortaokulunda yapılacak bilimsel çalışmalarının, gönüllülük esası gözönünde bulundurularak ve eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde uygun görüldüğü ile ilgili, Valilik Makamından alınan 01.04.2015 tarih ve 3522269 sayılı onay örneği ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Mehmet Baki SEVGİLİ
Müdür a.
Milli Eğitim Müdür Yardımcısı

EKİ:
1- Onay Yazısı (1 Sayfa)
2- Araştırma-Değerlendirme Formu ve Ekleri (7 Sayfa)

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı Aynıdır.
03/04/2015
Orhan Yağcı
Memur

Mehmet Akif ERSOY Cad. Yenişehir/DİYARBAKIR
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: istatistik21@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Semra ÇAKIR- Memur
Tel: (0 412) 226 58 50
Faks: (0 412) 226 58 28

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden a35d-d7a8-3f70-970f-32b4 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.

DİYARBAKIR VALİLİĞİ

İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Araştırma Ve Değerlendirme Formu

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Muhammet Mesut ÇAKMAK
Kurum / Üniversitesi	Dicle Üniversitesi / Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	Diyarbakır Merkez ilçelerine bağlı Şehit Polis Mehmet Erçin Ortaokulu, Hatta Hamit Aytaç Ortaokulu, Namık Kemal İmam Hatip Ortaokulu ve Faik Ali Ortaokulu kurumlarına yönelik
Araştırma Konusu	"Ortaokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Yer Alan Bazı Değerlere İlişkin Algılarının İncelenmesi"
Kurum / Üniversitesi onayı	Var
Araştırma /Proje / Ödev / Tez Önerisi	Tez Önerisi
Veri Toplama Araçları	Anket
Görüş İstenilecek Birim / Birimler	

KOMİSYON GÖRÜŞÜ

İlgi: Milli Eğitim Bakanlığı'nın 07/03/2012 tarihli ve 3616 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve uygulama Genelgesi.

Genelgenin ilgili maddeleri gereğince yapılan incelemede, araştırma başvurusu olması gereken nitelikler açısından incelenmiş olup araştırmanın 2014-2015 eğitim öğretim yılını aksatmayacak şekilde yapılmasına oy birliği ile karar verilmiştir.

Komisyon Kararı	Oy birliği
Muhalif Üyenin Adı ve Soyadı:	Gerekçesi; ....

KOMİSYON .../03/2015

Komisyon Başkanı	Üye	Üye	Üye
Mehmet Gürgin UÇAR	Ali KONAN	Hakan KARATAŞ	Bülent GÖKOT